

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE
DİJİTAL DİPLOMASİNİN DÖNÜŞÜMÜ:
OBAMA VE TRUMP DÖNEMLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

MERT KESEBİR

İZMİR-2021

T.C.
İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE
DİJİTAL DİPLOMASİNİN DÖNÜŞÜMÜ:
OBAMA VE TRUMP DÖNEMLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

MERT KESEBİR

DANIŞMAN: DOÇ. DR. SEÇKİN BARIŞ GÜLMEZ

İZMİR-2021

YEMİN METNİ

Tezli Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Amerika Birleşik Devletleri'nde Dijital Diplomasinin Dönüşümü: Obama ve Trump Dönemleri" adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

17/11/2021

Mert KESEBİR

ÖZET

Tezli Yüksek Lisans

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE
DİJİTAL DİPLOMASININ DÖNÜŞÜMÜ:
OBAMA VE TRUMP DÖNEMLERİ**

Mert KESEBİR

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Bu tez, “Amerika Birleşik Devletleri’nde başkanlar, ülkede gerçekleşen dijital diplomasi dönüşümüne nasıl katkı sağlamışlardır?” sorusuna bir yanıt bulmak amacıyla yazılmıştır. Bu soruya yanıt aranırken ilk olarak dijital diplomasi kavramı üzerinde durulmuştur. Bu amaçla yeni bir bakış açısıyla bir kavramsal çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu kavramsal çerçevenin içinde dijital diplomasiye dair tüm yönler, aktörler, araçlar, yarattığı dönüşüm, incelenmiştir. Bu bölümdeki asıl hedef, yeni bir kavramsal çerçeve sunarak, pratiğin teoriden önde gittiği bu alanda teorik çalışmalara bir katkı sunabilmektir.

İkinci bölümde ana odağı oluşturan Amerika Birleşik Devletleri’nde dijital diplomasi dönüşümünün nasıl gerçekleştiği anlatılmaya çalışılmıştır. Literatürde, “öncü ve lider” ülke olarak öne çıkmaktadır. Asli aktör olarak ABD başkanlarına yer verilmiş ve başkanların bu dönüşüme etkileri incelenmiştir. Bölümün başında köken tartışmalarından başlayarak bir zaman çizelgesi yaratılmıştır. Başkanlık dönemlerine göre tarihsel süreç içinde başkanların dijital diplomasi dönüşümüne katkıları incelenmiştir. Özellikle, dijital diplomasi zirveye ulaştığı Obama ve Trump dönemleri detaylı incelemeye tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dijital Diplomasi, Amerika Birleşik Devletleri, Barack Obama, Donald Trump, Amerikan Diplomasisi.

ABSTRACT

Master's Thesis

The Transformation of Digital Diplomacy

In The United States:

The Obama And Trump Eras

Mert KESEBİR

İzmir Kâtip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of International Relations

The purpose of this thesis is to find a valid answer to the question: “How did the US presidents contribute to the transformation of digital diplomacy in the USA?”. The study focused on the concept of digital diplomacy and aimed to build a novel conceptual framework around it in first chapter. This framework includes all aspects of digital diplomacy, actors, tools and effects. The main goal in this section is to contribute to theoretical studies in the scholarly literature, where practice precedes theory by presenting a new conceptual framework.

The second chapter focuses on the transformation of digital diplomacy in the United States. It particularly concentrates on the United States; because; it is usually viewed as "pioneer and leader" in the relevant literature. The effects of presidents on this transformation were examined in a historical context with a special focus on the Obama and Trump administrations during which the US digital diplomacy rose to its zenith.

Keywords: Digital Diplomacy, United States of America, Barack Obama, Donald Trump, American Diplomacy.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	v ii
KISALTMALAR	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
DİJİTAL DİPLOMASİ	5
Giriş	5
1.1.Dijital Diplomasinin Tanımları	7
1.2.Dijital Diplomasinin Alt Alanları.....	9
1.2.1. E-Diplomasi	9
1.2.2. Sanal Diplomasi	9
1.2.3. Siber Diplomasi.....	11
1.2.4. Network Diplomasisi	13
1.2.5. Sosyal Medya Diplomasisi.....	13
1.2.6. Dijital Kamu Diplomasisi	19
1.2.7. Kuantum Diplomasi	25
1.3. Sosyal Medya Platformları haricindeki Araçlar.....	26
1.3.1. Büyük Veri (Big Data).....	26
1.3.2. Yapay Zeka ve Makine Öğrenmesi	29
1.3.3. Oyunlaştırma ve Simülasyon	31
1.3.4. Blockchain - Kripto (Dijital) Paralar.....	32
1.4. Diplomasinin Unsurlarındaki Değişimler	33
1.5. Dijital Diplomasinin Aktörleri	36
1.5.1. Devlet ve Devlete Bağlı Kurumlar	37
1.5.1.1. Devletler ve Çokuluslu Şirketler arasındaki İlişkiler	46
1.6. Artılar ve Eksiler	48

1.7. Dijital Diplomasinin Yarattığı Dönüşüm	52
İKİNCİ BÖLÜM	55
Amerika Birleşik Devletleri'nde Dijital Diplomasi Dönüşümü.....	55
Giriş: Dijital Diplomasinin Kökeni	55
2.1.Tarihsel Süreç içinde ABD'deki Kurumsal ve Pratik Dönüşüm	57
2.1.1 Bill Clinton.....	57
2.1.2. George W. Bush.....	59
2.1.3. Barack Obama.....	61
2.1.3.1. Obama, Hillary Clinton ve Sosyal Medya	69
2.1.3.2. Obama, Google ve Çin.....	73
2.1.3.3. Obama ve Kuzey Kore.....	75
2.1.3.4. Obama ve İran	76
2.1.3.5. Barack Obama ve Dijital Militarizm.....	78
2.1.4. Donald Trump	79
2.1.4.1. Trump, Anti-diplomasi ve Sosyal Medya	83
2.1.4.2. Trump ve Dijital Diplomasinin Karanlık Tarafı	87
2.1.4.3. Trump ve Çin: ABD-Çin Ticaret Savaşları	89
2.1.4.4. Trump ve Kuzey Kore: Nükleer Silahlanma.....	90
2.1.4.5. Trump ve İran: Anlaşmanın İptali	92
2.1.4.6. Trump ve NAFTA.....	94
SONUÇ	98
KAYNAKÇA	101

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Dijital Diplomasinin Artı ve Eksî Yönleri	50
---	----

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
Ar-Ge	: Araştırma Geliştirme
NAFTA	: North America Free Trade Agreement
NATO	: The North Atlantic Treaty Organization
RT	: Retweet

ÖNSÖZ

Dijital Diplomasi konusunu ele alan “Amerika Birleşik Devletleri’nde Dijital Diplomasinin Dönüşümü: Obama ve Trump Dönemleri” adlı tez çalışmamda, Türkçe literatürde çok az ve kısıtlı değinilmiş literatürün hemen tamamı, çalışmaların da ağırlığını oluşturan İngilizce yazılmış kaynaklardan oluşturulmuştur. Pratiğin, teoriden önde ilerlemesinden de kaynaklı olarak literatürde bir kavram karmaşının yaşandığı bu konuyu ele almanın ve bu tezi hazırlamanın benim için gerçek bir mücadele şeklinde geçtiğini belirtmeliyim.

Bana diplomasiyi sevdiren ve diplomasi üzerine çalışmaya girişmemi teşvik eden ve bu tezi hazırlamamda büyük emeği olan danışman hocam Doç. Dr. Seçkin Barış GÜLMEZ’e saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Hayattaki en büyük destekçim olan ve her daim yanımda olan, bana her türlü anlayışı ve sabrı gösteren ve maddi, manevi her açıdan yardımlarını esirgemeyen sevgili ve çok değerli aileme, dostlarım Gökçe, Cansın, Selcen, Sebahat ve Baran Can’a ve sevgilim Aylin’e ve evladımız Pan’a sonsuz sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Mert KESEBİR

İzmir-2021

GİRİŞ

Dijital diplomasi, sınırların kalktığı bir dünyada artan dijitalleşme ve yeni iletişim ve bilgi teknolojilerinin hızlıca geliştiği bir dünyada "icat edilmiştir". Yaşanan iletişim devriminin ve Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra küreselleşen dünyanın her şeyi dönüştürdüğü yeni çağda, diplomasinin büyük değişimiyle ortaya çıkmıştır. Ortaya çıktığı dönemden itibaren teknolojinin gelişimiyle paralel biçimde ve hızda 21.yüzyıl dış politikasının en önemli aracı olmuştur.

Yeni bir disiplin olarak dijital diplomasi kavramın bizzatıhi isimlendirmesinden, tarihsel kökenine, tanımlanmasına, içeriğine, kullandığı araçlara ve yarattığı dönüşüme dair çok farklı görüşün sunulduğu bir alandır. Yeni çağın sonsuz hızında, bu fikri tartışmalar, pratiğin teorisinin önünde olduğu, pratiğin ve yeni gelişmelerin teoriyi şekillendirdiği bu alanda disiplinin teorize edilmesinin en önemli kaynağıdır. Bu bilimsel süreç, pratiğin temelsiz kalmayıp sağlam bir temele oturmasını sağlamanın ötesinde, geleceği planlayabilmenin, bir gelecek projeksiyonu çizebilmenin amacını taşımaktadır. Her yeni gelişmeyle üretilen yeni pratiklerle beraber, bu devam eden süreçte akademisyenler, teorik çalışmalarla, geçmişi ve bugünü analiz ederek geleceğe dair fikirler üretebilmeyi amaçlamaktadır.

John Culkin'in 1967 tarihli makalesinde yaptığı tespit, dijital diplomasiyi de çok güzel özetlemektedir: "*We shape our tools, and thereafter our tools shape us.*"¹ Pratiğin ve teorisinin birbirini karşılıklı olarak şekillendirdiği bu alanda da tam olarak süreç bu şekilde işlemektedir.

Bu tez, dijital diplomasi alanındaki teorik ve kavramsal karmaşayı azaltabilmek ve alana yeni bir bakış açısı getirebilmek hedefiyle yazılmıştır. Dijital diplomasi, literatürde daha az yer bulan ve her araştırmacının kendi perspektifinden bakarak bir tarafını biçimlendirmeye çalıştığı bir kavram olmuştur. Onlarca yıldır devam eden bu süreçte, bu birikimi bütünlüklü bir biçimde sunmak ve dijital diplomasi şemsiye kavramı altında bir kavram inşa edebilmek bu tezin birincil amacı olmuştur.

¹ Culkin, M. John. (1967). "A Schoolman's Guide to Marshall McLuhan". *The Saturday Review*, (18 Mart 1967), 51-53/70-72. (<http://www.unz.org/Pub/SaturdayRev-1967mar18-00051>)

İlk bölümde bu kavramsal çerçeve oluşturulmaya çalışıldıktan sonra ikinci bölümde bu tezin asıl araştırma sorusunun ve ana odağının cevapları bulunmaya çalışılmıştır: "Liderler, ABD'de dijital diplomasi dönüşümünün gerçekleşmesine nasıl katkı sağlamışlardır?". ABD'nin odak unsur olarak seçilmesinin temel sebebi, literatürde öncü ve lider devlet olarak öne çıkması ve alanda birçok yeniliğe imza atması olmuştur.

Bu bölümde dijital diplomasi kavramı bir şemsiye kavram olarak ele alınıp bir kavramsal çerçeve inşa edilmiştir. Sınırları ve içeriği, literatür taraması, blog yazıları ve medyada çıkan haberler ve yazılar incelenerek belli bir temele dayanan bir anlatım yapılmaya çalışılmıştır. Öncelikle, kavramın farklı tanımlamalarının tasniflenmesiyle başlanmıştır. Daha sonra kavramın içeriğine yönelik olarak, dijital diplomasi yerine kullanılan farklı isimlendirmelerin, dijital diplomasinin bir alanını betimleyen daha geniş bir yapının parçası olduğu anlatılmıştır.

Bir sonraki başlıkta, dijital diplomasinin kullandığı araçlar ve bu araçları kullanan aktörlerden bahsedilmiştir. Aktörler kısmında, literatürde ağırlığın ve odağın devletler ve devlete bağlı kurumlar olduğu tespit edilmiştir. Bu da uluslararası ilişkilerde devletten bireye artan aktör çeşitliliğine rağmen devletlerin bir kurum olarak başat aktör olarak yerini koruduğu görülmüştür. Devlet içindeki bireylerin (devlet başkanları, hükümet başkanları, diplomatlar, bakanlar) bu kurumsal yapının içinde yeterince odaklanılmadığı fark edilmiştir.

Dijital diplomasinin artı ve eksi yönleri anlatılmış ve yarattığı dönüşümün, kurumsal ve pratik dönüşüm olmak üzere iki yönden, gerçekleştiği anlatılmıştır. Kavramsal bölümün anlatımında Bjola ve Holmes'un "*Digital Diplomacy: Theory and Practice* (Dijital Diplomasi: Teori ve Pratik)" ve Riordan "*Cyberdiplomacy: Managing Security and Governance Online* (Siberdiplomasi: Güvenlik Yönetimi ve Çevrimiçi Hükümet)" kitapları büyük birer ilham kaynağı olmuşlardır.

İkinci bölümde, seçilen vakanın incelemesine geçilerek ABD'de dijital diplomasinin, devlet içinde nasıl biçimlendiği ve dönüşümün nasıl gerçekleştirildiği anlatılmaya çalışılmıştır. Burada öncelikle dijital diplomasinin kökenine, başlangıç noktasına dair tartışmalar incelenmiş ve 90'lardan itibaren geliştiğine dair görüş benimsenerek bir zaman çizelgesi yaratılmıştır. ABD devleti özelindeki en önemli ve en etkin kişiler başkanlar olduğundan ana odak olarak ABD başkanları seçilmiştir.

Başkanların politik görüşlerinin, tercihlerinin ve aldıkları kararların hem ABD'de dijital diplomasi dönüşümünü nasıl gerçekleştirdiği hem de bizzat dijital diplomasiyi nasıl biçimlendirdiği tartışılmıştır.

Tarihsel süreç içinde pratiklerin ortaya çıkıp kurumsal yapının şekillenmeye başladığı ilk iki başkandan (Clinton ve Bush) sonra, tezin adında da yer alan iki başkanın (Obama ve Trump) dönemine geçilmiştir. Dijital diplomasi en üst düzeye çıktığı ve küresel boyutta dijital diplomasi tarzlarının iki uç temsili olarak kabul edilen bu iki başkanın dönemi detaylıca incelenmiştir. Dijital diplomasiadaki farklı tarzların gösterilmesini sağlamak adına dönemsel olarak ABD'nin politik ilişkilerinde en üst seviyede etkileşim kurduğu ve politik olarak ana hedefe koydukları üç devletle yaşanan vakalar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Ayrıca dijital diplomasi en önemli aracı olarak kabul edilen sosyal medya kullanımları ve politikaların bu platformlara yansımaları üstünden bu tarzların karşılaştırması yapılmıştır.

Sosyal medya platformları incelemesinde ana odak Twitter olmuştur. Bu tercihin yapılmasındaki temel sebep, sosyal medya platformlarından dijital diplomasi aracı olarak en öne çıkan uygulama Twitter'dır. Bir diğer etmen ise Donald Trump'ın yönetiminde, Başkan Trump tarafından politik olarak araçsallaştırılarak en çok ve en etkili kullanılan diplomasi yürütme ve politika yapma aracı Twitter olmuştur. Bu sebeplerle Twitter özelinde, *Tweetbinder*, *The Trump Archive*, *National Archives* sitelerinden² edinilen Twitter hesaplarının nasıl kullanıldığı ve hangi biçimlerde ve içeriklerde paylaşımlar yapıldığına dair açık kaynak veriler ışığında bir analiz gerçekleştirilmiştir.

Dijital diplomasi literatürüne baktığımızda geniş ve birçok farklı kaynaktan beslenen bir literatür karşımıza çıkmaktadır. Pratikten, teorik ve kavramsal bir çerçeve yaratılmaya çalışıldığı bu güncel ve yaşayan alanda, yalnızca akademisyenlerin değil büyükelçi, diplomat, politikacı gibi sahanın içinde olanların bizzat kendi deneyimleri, gözlemleri yoluyla aktardıkları ve incelemeleri de alanda önemli bir yer tutmaktadır. Devletlerin ve ona bağlı kurumların websitesi, blog ve benzeri kanallarından yapılan bürokratların, diplomatların veya akademisyenlerin paylaşımları, daha çok pratiği hedefleyen ve politik ajandalarının da etkisiyle (ve

² www.tweetbinder.com; thetrumparchive.com; www.archive.gov.

propagandanın bir parçası olarak) güncel ve geleceğe dair bir projeksiyon sunan çalışmalar olarak, akademik yayınların yanında geniş bir yer tutmaktadır. Bu kısa “paylaşımlar”, yazılar, hızlanan küresel politikada hem günceli takip etmek hem de günceli yakalamak ve akademik yayınların nispeten yavaş ilerleyen hali nedeniyle daha çok ön plana çıkmakta ve akademik yayınları da belli ölçüde dönüştürmektedir. Akademik yayınlar da bu açıdan geri kalmamak ve daha yayınlanmadan “eskimemek” adına daha çok pratik analize odaklanmakta, alanın teorik kısmı yine geride ve eksik kalmaktadır.

Bir diğer kısıtlılık ise diplomasinin doğasından kaynaklanmaktadır. Genel olarak yapılan vaka analizleri sosyal medya platformları özelinde olmaktadır. Bunda da devletlerin ve onlara bağlı kuruluşların ar-ge çalışmalarının gizli olması, sosyal medya harici dijital diplomasi araçları ve kanallarıyla yapılan görüşmelerin, etkinliklerin içerik yönünden gizli ve özel olması, alanda çalışanları yeni kısıtlarla karşılaşmaktadır. Analizde kullanılan veriler genel olarak, hem açık ve işlenebilir hem de kolayca elde edilebilen veriler olması sebebiyle sosyal medya platformlarından çekilen verilerden oluşturmaktadır. Bu da sosyal medya platformlarını dijital diplomasinin en önemli aracı haline getiren unsurlardan biridir. Bunların yanında hükümetlerin yayınladıkları politik strateji metinleri ve yasalar ve kararnameleler, kısıtlı da olsa bir veri sunmaktadırlar. Bu kaynaklarla beraber yardımcı kaynak olarak medya kuruluşlarının sağladıkları bilgiler kullanılmaktadır. Bu alanın doğasında da bir ikililik yaratmaktadır: diplomasi, bir yandan devletten bireye kadar herkesin aktör olabildiği, çok daha demokratik bir hale dönüşürken devletlerin gizliliğe bu boyutta “düşkünlüğü” sebebiyle de alandaki gelişimin önünü kapatan, bireyleri ve sivil toplumu dışlayan bir yanını da korumaya yönelik çabası nedeniyle kendi içinde bir “çelişkiyi” zaman zaman yaratmaktadır. Bu tutum, haliyle bir etki-tepki meselesine dönüşerek Wikileaks, Snowden gibi eylemlerin gerçekleşmesine neden olmaktadır (Wichowski, 2015).

BİRİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL DİPLOMASI

Giriş

Küreselleşme ve Soğuk Savaşın bitmesiyle hızlanan teknolojik gelişmeler, küresel çapta, hayatın her alanına etki etmiştir. Soğuk Savaş öncesinde devletlerin, bilhassa askeri amaçlarla, geliştirdiği yeni buluşlar daha sonrasında, bilimsel bilginin özgürleşmeye başlaması ve küresel etkileşimin artması ile sivil hayata da sirayet etmiştir. Küreselleşmenin etkisiyle bu yeni buluşlar, insanlığın hizmetinde, insanlık için, sivil veya resmi unsurlarca geliştirilmeye devam etmiştir. Örneğin, Pentagon'un sponsorluğuyla ABD'deki üniversitelerin (the University of California, Standford, Santa Barbara ve Utah) araştırmalarıyla icat edilen günümüz internetinin ana kaynağı ARPANET, 1969'da askeri iletişim için geliştirilmiştir (Barinha ve Renard, 2020). Telgraf, telefon, havayolu ulaşımı, uydu haberleşmesi, bilgisayar ve internetin, zamana, mekana ve bilgiye etkileri küresel ölçekte yeni sonuçların doğmasına neden olmuşlardır (Robertson, 2018). Kısaca, iletişim, hayatın merkezindeki en önemli unsurlardan biridir.

Zamanımız düşünüldüğünde, bu etkinin ne boyutta olduğu daha iyi analiz edilebilir. Artık herhangi bir kişi, telefonunun kamerasıyla bile, tarihe tanıklık eden anları kaydedip dünyadaki herkesle saniyesinde paylaşıp tarihe geçmesini sağlayabilir: 11 Eylül Saldırılarının ilk görüntüleri, 2004 Hindistan'daki tsunami, 2008'deki Tibet ayaklanması, Irak savaşı, canlı bomba saldırıları, Occupy Wall Street eylemleri örnek gösterilebilir (Copeland, 2009).

Diplomasi ve diplomasi sistemi (bakanlık, elçilik, uluslararası organizasyonlar, konsolosluklar), her dönemde, uluslararası ilişkilerin “*makine dairesi*” veya “*güç kaynağı*” olarak görülmüştür (Constantinou ve Sharp, 2016; Cohen [1998]'den aktaran Murray, 2015). Bunun sebebi, diplomasiğin özünün, iletişim olması (Jönsson, 2016) ve bu iletişimi, merkezden ağlara bürokratik iletişim sistemi sayesinde kurduğu küresel boyutta geniş bir yönetim ağına sahip olması gösterilebilir.

Soğuk Savaş sonrası gerçekleşen atılımların önemli bir kısmı, Bilgi ve İletişim Teknolojileri alanında olmuştur. İletişim alanında meydana gelen her büyük değişimin yarattığı etkilerde olduğu şekilde diplomasiyi etkilemiştir. Ancak, bu boyutta bir dönüşüm daha önce gerçekleşmemiştir. Bu dönüşüm, diplomasiye her boyutta etki etmiş ve devrimsel bir dönüşüm gerçekleştirmiştir.

“Dijital diplomasi” adlandırması, kavramsal olarak ilk kez, Wilson Dizard Jr.’ın “*Digital Diplomacy: U.S Foreign Policy in the information age*” (2001) kitabında karşımıza çıkmaktadır. Yazar, kavramı, bilgisayar ve internet teknolojisinin, Soğuk Savaş döneminde, devlet bürokrasisi içinde, özellikle de istihbarat alanında kullanılmaya başlamasına atıfla bu isimlendirmeyi yapmıştır.

Günümüz literatüründe dijital diplomasi farklı tanımlarla ve adlandırmalarla karşımıza çıkabilen bir kavramdır. Öncelikli olarak tanımlara değinip daha sonra bu kavramları ayrıca incelemek yerinde olacaktır. Çünkü, bu kavramlar dijital diplomasinin kapsamına giren belirli alanları da tanımlamak adına faydalıdır. Tanımlarda ve adlandırmalarda da görüleceği üzere her araştırmacı kendi perspektifinden dijital diplomasiyi ele aldığı anda, odaklandığı kısma dair bir tanım geliştirmiş ve bazen de dijital diplomasi yerine eşdeğer olarak bu kavramları kullanmışlardır (Ekşi, 2016). Aşağıda da anlatılacağı üzere siber diplomasi, network diplomasisi, sosyal medya diplomasisi, sanal diplomasi gibi kavramlar dijital diplomasi kavramını tam olarak karşılayamazken onun belli özelliklerine vurgu yapan ve öne çıkaran kavramlar oldukları görülmektedir. Örneğin, “sosyal medya diplomasisi” isimlendirmesi dijital diplomasiyi kısıtlı bir alana sıkıştırmaktadır. Bu, yalnızca, günümüze kadar kurulmuş düzeni, 90'lardan bugüne hatta ilk internetin kullanılmaya, ilk mailin atıldığı zamanlardan bugüne kadar gelen önemli kilometre taşlarını ve günümüzde görüldüğü üzere insanlığa katkısı büyük teknolojilerin gelişmesini de görmezden gelmek olacaktır. Riordan (2016a) da benzer eleştiriyi yaparak akademisyenleri, araştırmacıları, devlet insanları ve diplomatları, “*dijital diplomasiyi yalnızca sosyal medyanın kullanılması olarak sınırlandırılmamaları gerektiği*” konusunda uyarılmaktadır. Bu perspektifle, bu tezde de açıklanmaya çalışılacağı üzere, dijital diplomasi bünyesinde birçok farklı alanı ve aracı barındırmaktadır. Bu nedenlerle “dijital diplomasi” bu tezde tüm bunları kapsayan bir yapı ve bir “şemsiye kavram” olarak kullanılmıştır.

1.1.Dijital Diplomasinin Tanımları

Dijital diplomasi tanımları incelendiğinde, bu tanımların perspektifinin üç ana özden yola çıkarak oluşturuldukları görülmektedir:

1-Dijital diplomasi konvansiyonel diplomasiden evrimleşerek çağın gerekleri ve çağın getirdikleriyle gelişmiş yeni bir diplomasi çeşididir.

2-Kamu diplomasisine yeni teknoloji, araç ve imkanların yerleştirilmesiyle "Yeni Kamu Diplomasisi (2.0)" olarak gelişim göstermesidir.

3-Bir diplomasiden bahsedilebilir. Kamu diplomasisi gibi çağın gelişimleriyle ortaya çıkan yenilikler ve bu yeniliklerin doğurduğu değişimlerin ve bununla eklenen yeni stratejilerin diplomasi tarafından araçsallaştırılmasıdır (Diplomasi 2.0 ya da 3.0).

Genel tanımlara baktığımızda odağın, internet ve bilgi iletişim teknolojileri aracılığıyla dijitalleşme ve dijitalleştirme üzerine olduğu görülecektir. Bu sürecin ve dönüşümün neler getirdiği, nasıl imkanlar doğurduğu ve diplomasi alanına kattığı yenilikler metnin devamında detaylandırılacaktır.

Holmes (2015:15), “(uluslararası alanda yaşanan) değişimlerin, belirlenen bir stratejiyle (politik ajanda doğrultusunda) yönetimi yapılırken, *dijital araçların ve sanal işbirliklerinin kullanılması*” şeklinde açıklamaktadır. Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlığı sitesinde, "*dijital diplomasi, uluslararası politikalarda karşılaşılan sorunların çözümü için internetin kullanılması*" şeklinde bir tanım yer almaktadır (Adesina, 2017: 4). Dijital diplomasi, dijital araçların ve tekniklerin doğrudan olarak diplomasi yapmak amacıyla kullanılması (Riordan 2016a; 2019: 5) ve bütün bu dijitalleşme ve dijitalleştirme dönüşüm süreçlerinin, küresel dünya düzeni içinde, geliştirilmesi, yürütülmesi ve yönetilmesini (Bjola, 2015: 4) kapsamaktadır. Hanson (2012b: 3), Hayden (2018), Mursitama ve Lee (2018: 3) ise bilgi ve iletişim teknolojilerinin diplomatik hedefleri gerçekleştirmek için kullanılması olarak tanımlamaktadırlar. Potter (2002: 3-4) ise (Siber diplomasi adlandırmasıyla) dijital

ve *network* teknolojilerinin ve araçlarının diplomatik uygulamalar için kullanılması olarak açıklamaktadır.

Sandre (2015:xxvii), dijital diplomasiyi geleneksel diplomasinin tamamlayıcı bir aracı olarak görmekte ve buna ek olarak dijital diplomasiyi, dijital teknolojilerin ve sosyal medyanın diplomaside kullanımı olarak tanımlamaktadır. Aynı tanımlı kullanan Hocking ve Melissen (2015) ise bu tanımlı kullandıklarına rağmen dijital diplomasi gibi yeni bir kavram kullanmak yerine "*dijital çağda diplomasi*" başlığı altında açıklamışlardır. Bu üç tanımdaki kritik nokta dijital diplomasi ile yeni bir kavramlaştırma ile geleneksel diplomasiden ayıran bir kavram kullanmak yerine değişen ve gelişen dünyayla beraber bildiğimiz anlamda diplomaside bazı değişimler ve gelişmeler olduğu yönünde bir kanaatle ilerlemeleridir. Ritto (2014), "*uluslararası ilişkiler ve diplomasi yönetiminin, internet ve bilgi iletişim teknolojilerinin yardım ve destekleriyle gerçekleştirildiği yeni bir metot*" olduğunu söylemektedir. Nweke (2012:22), "*elektronik araçların diplomaside, devletler arası ilişkileri yürütmek ve devletin dış politika mesajlarını, hem ülke içine hem ülke dışına daha geniş bir kitleye iletilmesini sağlamak*" amacıyla kullanılması tanımını yapmıştır.

Bir grup akademisyen, dijital diplomasiyi yalnızca kamu diplomasisinin bir parçası olarak görmektedirler. Kamu diplomasisi uygulamalarında dijital araçların, özellikle de sosyal medya platformlarının kullanılması olduğunu, dijitalleşmenin diplomasiye, kamu diplomasisine yeni araçlar, yöntemler kazandırdığını (Reshetnikova, 2018:1; Yarchi ve diğerleri, 2017:360 ; Ekşi, 2016:76) olduğu görüşlerini sunmaktadırlar. Bazı akademisyenler ise dijital diplomasinin kamu diplomasisinden evrildiğini ve dijitalleşen kamu diplomasinin yerine kullanıldığını belirtmektedirler (Pamment, 2013:3; Cull, 2011:4). Kleiner (2008: 326), bunu ilk tanımlayan yazarlardan biri, kamu diplomasisinin dijital çağda evrimleştiği nokta olarak görmekte ve siber diplomasi kavramını kullanmaktadır.

1.2.Dijital Diplomasinin Alt Alanları

Bu bölümde, dijital diplomasinin bir “şemsiye kavram” olarak diğer kavramların üstünde konumlandırılarak bir yapı oluşturulması amaçlanmaktadır. Dijital diplomasiyle eş tutulan kavramlar ise bu yapıyı oluşturan parçalar, alt alanlar olarak tanımlanacaktır. *E*-diplomasi gibi kullanım sürecinde elenen kavramlar yerine ana ve üst bir kavramı inşa etmeye ve tanımlamaya çalışmak hem bu yöndeki araştırmalara hem de bu tezin kapsamına dair faydalı bir giriş olacaktır. Akademisyen ve araştırmacıların kullandıkları birbirinden farklı tanımlamalar, dijital diplomasi kavramı altındaki değişik alanları işaret etmeleri sebebiyle, bir bütün haline getirildiğinde dijital diplomasi kavramını daha net tanımlayan bir yapı oluşturacaktırlar.

Günümüzde dijital diplomasi kavramı, zaman içinde kullanımda öne çıkmadan önce, *e*-diplomasi ve sanal diplomasi kavramları ön plana çıkmaktaydı. Ancak, bu kavramlar aşağıda da açıklanacağı üzere dijital diplomasiden daha dar bir kapsamı ifade etmektedirler. Bu sınırlı kapsam, dijital diplomasinin bazı sistem ve kullanım biçimlerini içermektedir.

1.2.1. E-Diplomasi

“*e*-Diplomasi”nin başındaki italik *e* harfi yani elektronik, geleneksel iletişim yöntemlerinin değişim geçirmiş hallerini yani bilgisayar gibi elektronik aletlerin kullanılmaya başlanmasını temsil etmektedir (Holmes, 2015). Ağırlıklı olarak iş dünyasında (Verrekia, 2017), özellikle de ticaret alanında, sanal ortamdan yapılan satış, alışveriş imkanı tanıyan dijital dükkan, şirketler için kullanılmaktaydı. Sanal dünyadaki oyunların turnuvalarının yaygınlaşması *e*-Spor olarak adlandırılan bir dalın oluşmasını sağladı. Daha sonrasında, Türkiye örneğinde de olduğu üzere, sanal ortamdan vatandaşlık işlerinin halledilmesini öngören sistem *e*-Devlet olarak adlandırıldı. Görünen o ki, *e* harfi başına gelen geleneksel somut yapıların dijital ortama aktarılmış, onları dijital dünyada temsil eden yapıyı anlatmaktadır.

1.2.2. Sanal Diplomasi

Dijitalleşme, sanallaşma ve yapay zekanın da gelişim süreçleriyle paralel olarak seyretmektedir. Sanallaşma ve yapay zeka, dijitalleşme ve dijitalleştirilenin

birer parçası, yan ürünü olarak gelişmektedirler. Buradaki sanallık gerçek bir nesnenin, yapının (öneğin, elçilik), sistemin (örneğin, iletişim), bir pratiğin veya sürecin (örneğin, karar alma süreci) sanal ortama aktarılmasına, "dijitalleştirilmesine", atıf yapmaktadır (Pilegaard 2016; Brown ve Studemeister, 2013). Brown ve Studemeister'ın yazdığı kitap bölümünde bu anlayışla sanal diplomasi (*virtual diplomacy*) kavramı kullanılmıştır. Bu kavramın ilk kullanıldığı yer ise *United States Institute of Peace*'in çıkardığı *Peaceworks* isimli derginin 1997 tarihli 18. sayısıdır. Burada gerçek dünyadaki iletişimin bir alternatifi olarak sunulan sanal iletişim, bireyler arası iletişimin ötesine geçerek sosyal, ekonomik ve siyasi etkileşimin elektronik cihazlar aracılığıyla gerçekleştirilmesi olarak açıklanmaktadır. Solomon'un (1997) önerisi olan bu kavramla, geleneksel diplomasinin yanı sıra gelişen bir sanal diplomasi vurgusu yapılmaktadır (çevrimiçi ve çevrimdışı ayrımı gibi). 2000 senesinde Burundi ve Ruanda arasında yaşanan krizde Bill Clinton'ın Afrika'ya seyahati mümkün olmayınca bir video konferans düzenlenerek sorunların konuşulup çözüme kavuşturulması, ayrıca bir konferansa gerek duyulmadan sağlanmıştır (Ritto, 2014).

Yine 1997 tarihli bir dergi yazısına baktığımızda Gordon Smith (1997), sanal diplomasiyi ABD Dışişleri Bakanlığı ve elçiliklerin siber alemde yer alan varlığı olarak açıklamaktadır. Örnek olarak, İran'daki politik ortam ve yaşanan kötü olaylar, saldırılar nedeniyle İran'da yaşayan ABD vatandaşlarıyla ve ABD'den bölgeye seyahat edecek kişilerle, ticari, bilimsel, akademik çeşitli bağlantıların kurulması ve siyasi bağlantının sürdürülebilmesi için kurulan ABD'nin İran'da açtığı sanal elçiliği (*virtual embassy*) veya İsrail'in Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Örgütü (KİK / GCC) üyesi ülkelerle ilişkilerini geliştirmek için kurduğu sanal elçiliği örnek gösterilebilir (Soturiu, 2015; Gilboa, 2016). Günümüzde temsiliyetin yanı sıra elçiliklerdeki bürokratik işlemlerin çevrimiçi halledilebilir olması, büyük kolaylık sağlamakta, vakitten ve diğer maliyetlerden tasarruf sağlamaktadır. Ayrıca, büyükelçilerin ve diplomatların işlerinin büyük bir kısmı buldukları ülkede görüşmeler gerçekleştirmek üzerine olduğundan, vakitten tasarruf edip işleri hızlandırmak, daha fazla iletişim ve bağlantı kurabilmek adına daha fazla sanal görüşme tercih etmeye başlamışlardır (Archetti, 2012).

1.2.3. Siber Diplomasi

Dijital diplomasinin yerine en çok kullanılan kavramlardan bir diğeri ise siber diplomasıdır. Siber diplomasi yalnızca devletlerin değil, tüm uluslararası ilişkiler aktörlerinin yani hükümet-dışı kuruluşların, uluslararası örgütlerin, şirketlerin, bireylerin, aktif olarak var oldukları dijital dünyada, siber ilişkilerden doğan sorunlarını çatışmayla değil diyalog ve barışçıl yolla çözülme kavuşturulması ihtiyacından doğmuştur. Resmi bir belgede, kavram olarak ilk kez, 2015 tarihli “*EU Council Conclusions on Cyber Diplomacy*” belgesinde geçmiştir. Siber diplomasi, siber alemde (*cyberspace*) devlet çıkarlarının ve değerlerinin, diplomatik kaynaklarla, diplomatik yöntemler ve hamlelerle korunması (Barrinha ve Renard, 2017:3; 2020:1) ve diplomatik araçların, diplomatik düşünce yapısının siber alemde ortaya çıkan problemlerin çözümü için kullanılmasıdır (Riordan, 2016a; 2019:5-6; Adeel, 2017).

Siber dünya doğası gereği asimetrik ve anonimdir (Potter, 2002; Slack, 2016). Bu da terörist grupların büyük devletleri tehdit edebilmesinin yanında küçük devletlerin de askeri güç açısından daha büyük etkilere sahip olabilmesine imkan tanımaktadır (Rothkopf, 1998; Crandall ve Allan, 2015; Archetti, 2019). Küresel ekonomiden devlet sistemine kadar bilginin, malların, paranın, enerji sistemlerinin ve tabii devlet yapılarının tamamen dijitalleştiği bir çağda, bu asimetrik güç kullanım imkanı, siber alemin, devletler tarafından kendi çıkarları, kuralları ve değerleri yönünde politik olarak biçimlendirilmesine neden olmaktadır (Barrinha ve Renard, 2017). Bunun yarattığı etki tehdit algısını arttırmakta ve devletlerin siber alemini bir savaş alanı olarak algılamasına (Aouragh, 2016; Barston, 2014; Hallams, 2010; Ronfeldt ve Arquilla 2009; Borland, 2012a) ve güvenleleştirilmesine neden olmaktadır (Duncombe 2017; Slack, 2016; Cercel ve Saftescu, 2015; Nye, 2011). Çünkü, bu noktada devletlerin ana rolü kendi egemenliğini ve vatandaşlarının güvenliğini sağlamaktır (Riordan 2019; Crandall ve Allan, 2015).

Siber casusluk, siber saldırılar, siber terörizm, hacktivizmle bağlantılı illegal eylemler, sansür benzeri siber suç ve savaşlarda öncelikle devletler ve vatandaşları ve diğer tüm aktörler birbirleriyle karşı karşıya gelmektedir (Barrinha ve Renard, 2017; Barston, 2014; Riordan 2019; Crandall ve Allan, 2015; Nye, 2011; Molfino,

2012; Krol, 2016). Tüm bunlar devletlerin, siber alemi bir güç (sergileme) alanı olarak görme, kontrol etme ve kendi çıkarlarına yönelik düzenleme çabasını arttırmakta; bu da çatışmaların artarak devam etmesine neden olmaktadır (Bousfield, 2017; Barrinha ve Renard, 2020). Devletlerin egemenlik alanı olarak gördükleri dijital sınırlar, gerçek sınırlar gibi, saygı duyulması gereken alanlar haline gelmişlerdir (Chernenko, 2018; Melissen ve Kaulaeer 2017; Barrinha ve Renard, 2020). 2010 tarihli “*US Cyber Command*” belgesinde, siber alem, bir egemenlik alanı olarak kara, deniz, hava ve uzayla eşdeğer tutulmuştur (Rowland, 2014). Böyle bir ortamda ABD, Birleşik Krallık, Fransa, İsrail gibi devletler, siber güvenliği ulusal güvenliklerinin bir parçası olarak görerek (Perry, 2012; Slack, 2016) kendi “sanal ordularını / siber kuvvetlerini” (örneğin, *USCyberCom*) kurmaya yönelmişlerdir (Rothkopf, 1998; Riordan, 2019; Barston, 2014).

Rusya Federasyonu başlarda agresif bir tutum sergileyerek siber saldırıları dış politika aracı olarak kullanmıştır. “Bronz Asker Saldırısı” olarak adlandırılan 2007 Estonya saldırısı, “Renkli Devrimleri” tehdit olarak görmesiyle başlayan süreçte arka arkaya yaptığı Gürcistan ve Ukrayna saldırıları, “En iyi savunma, saldırıdır” düsturunun bir yansıması olarak görülmektedir (Crandall ve Allan, 2015; Chernenko, 2018; Hallams, 2010; Riordan 2019). Yetkililerin, bu aşırı güvenlikçi tutumun, Rusya’nın ulusal imajına zarar verdiğini fark etmesi üzerine daha farklı bir strateji izlenmeye başlamıştır.

Bu gelişmelerden sonra Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu bilgi ve istihbaratın güvenliğini ulusal çıkarlar açısından ön plana çıkartan bir bakış açısıyla hareket etmeye karar vermişlerdir (Budnitsky ve Jia, 2018; Slack, 2016; Barrinha ve Renard, 2020). Sadece güvenlik, savunma ekseninden bakmanın da ötesinde diplomatik ilişkilerin gelişmesi adına Avrupa Birliği’nin yaptığına benzer şekilde yine 2015 senesinde “Uluslararası Bilgi Güvenliği İşbirliği” adı altında imzaladıkları çok taraflı bir anlaşmayla, siber ittifak kurarak, uluslararası bilginin ve iletişimin merkezileşmesine karşı (ABD - Pentagon [*ARPANET*] kastediliyor) alternatif yapı kurulması öngörülmüştür. 2020 yılına geldiğinde Çin, İran (“*HalalNet*”) ve Rusya kendi internetlerinin kullanımı için denemeler yapmaya başlamışlardır (Budnitsky ve Jia, 2018; Chernenko, 2018; Barrinah ve Renard, 2020).

1.2.4. Network Diplomasisi

“*Network Diplomasisi*” (bu kavramı ilk öneren Alex Metz - aktaran Pilegaard, 2016) kavramı kullanılan kavramlardan bir diğeridir. Ancak, bunun da diğerleri gibi dijital diplomasinin bir alt türü, dijital diplomasinin kapsadığı alanlardan biri olarak konumlandırılması daha doğru olacaktır. Bulut (*cloud*) teknolojisinden faydalanarak yaratılan dijital ağlar sisteminden oluşan kapalı ve hiyerarşik olmayan bir yapı içerisinde, bağlantılar kurarak, ağdakiler arasında iletişim kurmak, bilgi, belge, dijital veri paylaşımında bulunmak için kurulmuş, sistematik, güvenli bir enformatik ağlar bütünüdür (Hanson, 2010). Bu ağ içinde yer alan tüm diplomasi aktörlerince yapılan karşılıklı tüm iletişim, paylaşım, etkileşim *network* diplomasisi olarak açıklanmaktadır (Metzl’den aktaran Pilegaard 2016; Slaughter 2009; Azocar ve Erlandsen, 2018; Heine ve Turcotte, 2012; Hocking ve Melissen, 2015).

Bjola (2018a), bu sistemleri ikiye ayırmaktadır: ulusal diplomatik sistem ve dijital diplomatik sistem. Birincisi, uluslararası politikaları şekillendirmek ve geliştirmek için hükümet ve hükümet dışı kuruluşlar arasındaki daha gizli ve karmaşık “*network*”; ikincisi ise “*networkten networke*” uzayan elçilikler, konsolosluklar, düşünce kuruluşları, özel sektör, uluslararası örgütler, sivil toplum örgütlerini içine alan geniş bir yapıda ülkenin bütün diplomatik *network*ünü yaratan sistemdir. Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin kurduğu sistemi buna örnek olarak gösterebiliriz. Mahkeme, kurduğu ağ yapısı içerisinde, kanıtlar, belgeler, soruşturma kayıtları, sorgu dökümleri, mahkeme kararları, görüntüler, sesler gibi çok geniş kapsamlı bir veri tabanı sunmaktadır. Büyük çoğunluğu da site ve sosyal medya platformlarından herkese açık bir şekilde ulaşılabilir şekilde paylaşılmaktadır. Devletler, uluslararası örgütler, araştırmacılar bu ağdan bilgi alıp davalardaki gelişmeleri takip edebilirler veya katkı sunabilirler (Corrie, 2015; Schiff, 2013).

1.2.5. Sosyal Medya Diplomasisi

“Sosyal Medya Diplomasisi”, sosyal medyanın, daha çok kişiyle etkileşimin artırılması ile internetin sınırlarını aşarak dünyayı dönüştürür hale gelmesi sonucu ortaya çıkmış bir kavramdır. Sosyal medya platformları, 7/24 küresel çapta milyonlarca kişiye geniş diyalog ve etkileşim imkanı sunan bir paylaşım alanıdır (Adesina, 2017). Politik perspektiften bakıldığında, “tekilden çoğula” hiyerarşik bir

dolaylı iletişimin ötesine geçip “çoğuldan çoğula”, hiyerarşik olmayan yatay ve doğrudan diyalog imkanı yaratarak karar alıcıların davranış ve kararlarına geniş çapta etki edilebilmesini sağlamaktadır (Vickers, 2004; Castells, 2008). Ayrıca, tüm aktörler arasında çok daha geniş ölçekte neredeyse ücretsiz ve çok daha kolay yolla iletişim mümkün hale gelmiştir. Bu avantajlar sayesinde sosyal medya platformları, dijital diplomasinin en güçlü aracı haline gelmiştir.(Harris, 2013; Cerel ve Saftescu, 2015; Rowland, 2014; Strauss ve diğerleri, 2015; Bjola 2017a; Ekşi, 2016). Sosyal medya öncesindeki dönemde ise diplomatların vakitlerinin büyük çoğunluğu basın toplantısı düzenlemek, basın açıklaması yayınlamak ve fotoğrafları servis etmekle geçmekte; ancak, radyo ve televizyon çok dar ve kısıtlı bir çevreye ulaşabilmelerini sağlamaktaydı (Berridge, 2015).

Sosyal medya platformlarına baktığımızda, 2003-2007 arasındaki süreçte ağırlıklı olarak geliştirilip kişilerin kullanımına sunulduğunu görüyoruz: LinkedIn (2003), Facebook (2004), Youtube (2005), Flickr (2005), Twitter (2006), Spotify (2006), Instagram (2010) (Lupton, 2015). Çin'in bunlara alternatif olarak sunduğu ve devlet kontrolündeki Weibo ise 2009 yılında kullanıma açılmıştır (Seib, 2016). Bir mesajlaşma uygulaması olmasına rağmen haberlerin çok daha hızlı bir şekilde yayıldığı Whatsapp ise 2009 senesinde kullanıma sunulmuştur. Bu mecraların etkisini anlatabilmek için sayısal verilere başvuracak olursak (2017 senesinde), her dakika ortalama 300 saatlik Youtube videosu yüklenmekte ve ortalama 4,146,600 Youtube video izlenmesi gerçekleşmektedir; aynı süreçte, 456 bin tweet Twitter'da atılmakta ve 360 yeni Facebook profili oluşturulmaktadır. (Manor, 2019a).

Su ve Xu (2015), sosyal medyanın, üç grup aktör tarafından kullanıldığı tespit etmişlerdir: devletlerin diplomatik kurum ve yapıları, uluslararası örgütler ve bireysel hesaplar. Sosyal medya platformlarının bu aktörler tarafından üç farklı seviyede kullanıldığı gözlemlenmiştir: basit, bilgi ve haber verme amaçlı; orta, kişiselleştirilmiş içeriklerle kullanım; ileri, doğrudan ulusal ve uluslararası politika yapma amacıyla (Heine, 2013). Örneğin, Batılı devletlerin elçilikleri Twitter'ı karşılıklı etkileşimle, kişisel ve temsil ettikleri ülkeden buldukları ülkeyle bağlantılı haberleri paylaşmak, daha şeffaf ve doğrudan buldukları ülkedeki aktörlerle iletişim kurmak amaçlarıyla, yani, basit ve orta düzeyin bir hibriti olarak kullanılmaktadırlar (Strauss ve diğerleri, 2015).

Bazı diplomatlar ve akademisyenlerce sosyal medya diplomasisi veya dijital diplomasi yerine kullanılan Twitter Diplomasisi ya da “Twiplomasi” tabirinin ise bir alt kategori olarak değerlendirilmesi daha doğru olacaktır: Diplomatik aktörlerin, politikaya dair görüşlerini ve beklentilerini tüm kullanıcılara açık bir şekilde muhataplarına “tweet atarak” ilettikleri diplomasi biçimi olarak tanımlanan (Ovalı, 2020). Twiplomasi, bu tasnife göre, sosyal medya platformlarının ileri seviye kullanımına denk düşmektedir. Aktörlerin müzakerelerini tweet atarak yüz yüze görüşmeler harici sürdürmeleri bu kullanıma örnek gösterilebilir.

Sosyal medya platformları, devletlere temsiliyetleri için geniş alanlar tanımaktadır. (Collins ve Bekenova; 2019). 2012 yılındaki bir araştırmanın verilerine göre ise şu an 187 ülkenin Twitter’da resmi hesabı (Dünya ülkelerinin yüzde 97’ü) ve ülkelerin yüzde 93’ünün resmi Facebook, yüzde 81’inin resmi Instagram hesabı bulunmaktadır. Toplam 951 Twitter hesabından 372’si kişisel hesaplardan, 579’u kurumsal hesaplardan oluşmaktadır (Lüfkens, 2012). Vadura (2015), devlet kurumlarının ve kişilerinin, sosyal medya platformlarının kullanım şekillerini iki kategoride tasniflemiştir: Pasif kullanım, tek taraflı etkileşim siteleri ve Youtube gibi. Aktif kullanım ise, Twitter, Facebook ve bloglardaki gibi doğrudan karşılıklı etkileşime geçilebilen platformları kapsamaktadır.

Uluslararası medya, diplomasinin her zaman için önemli bir aracı, diplomasinin gözü ve kulağı olmuştur. Çünkü, yalnızca istihbaratlar sonucu edinilen bilgiler yetersiz ya da eksik kalır (Seib 2010; Archetti, 2012). Medya diplomasisi, medyanın dış politika hedeflerini gerçekleştirebilmek adına, kamuoyunu etkilemek için kullanılması olarak tanımlanmaktadır. (Archetti, 2012; Gilboa, 2002). Konvansiyonel medyanın özellikle de ana akım medyanın yerini sosyal medyaya bıraktığı günümüzde, sosyal medya platformları, kamuoyunu etkilemek açısından asıl araç haline gelmiştir. Bjola ve Manor (2018), bunu Dijital Yerel Diplomasi (*Digital Domestic Diplomacy*), dijital araçların politik hedeflerine ulaşmak için yerel kamuoyu desteğinin inşası sürecinde kullanılması olarak tanımlamaktadırlar. Böylece, hükümetler politik hedeflerine ulaşmak adına yapacakları bir sonraki hamleler için bir zemin ve bunları destekleyecek çok daha geniş bir kitle yaratabilme imkanı bulabilmektedirler.

Devlet-dışı aktörler açısından bakıldığında ise, özellikle sosyal medya ve yarattığı “sanal topluluk”, yani unsuru olan her bir birey, birer etki gücüne dönüşmüştür. Yağmur Ormanları’ndan Kutuplar’a, Hong Kong’tan Wall Street’e kadar, tüm kriz durumlarında, erkek şiddetinden devletin orantısız şiddet kullanımına, sansür ve yasaklara, otoriter rejimlerin muhalif sesleri susturmasına kadar birçok durumda seslerini internet aracılığıyla duyurarak devletler üzerindeki etkilerini gittikçe arttırıp bir güç ve baskı yaratma imkanına sahip oldular (Copeland, 2013; Rothkopf 1998; Zinovyeva 2013; Borland, 2012a). Burns ve Eltham (2009), bu kişileri “Twitter Protestocusu” olarak tanımlarlar: 2009 İran seçimlerinden sonra Facebook ve Twitter gibi platformlar, ABD ve İran’dan aktivistlerin topluca tepkilerini gösterdikleri alanlar haline geldiler. Bu tarz bir olay ilk kez o zaman gözlemlenmiştir.

Ancak bunun bir de Bjola (2019a) tabiriyle “karanlık tarafı (*dark side*)” da var: dijital -kara- propaganda. Bu karanlık taraf, dijital teknolojilerin dezenformasyon, bilgisizleştirme ve propaganda aracı olarak tüm aktörlerce kullanılması olarak tanımlamaktadır (Bjola, 2018b; 2019a; Manor ve diğerleri, 2018; Arsenault, 2009; Seib 2012; 2016; Pamment, 2013; Bjola ve Pamment, 2019; Briant ve Wanless, 2019; Kearns, 2019). Özellikle devletler, diplomatik hedefleri gerçekleştirmek üzere yürütülen dış politika stratejileri için bir araca dönüştürüp devlet propagandasının bir parçası haline getirdiler (Bjola 2017b; Potter, 2018; Carne Ross’tan aktaran Sandre, 2015:26).

Karar vericiler, ana akım medyada üretilen haberleri halka ulaşmadan kontrol edebiliyorlardı; ancak, sosyal medyada bunun mümkün olmadığını gören devlet yetkilileri, yeni bir strateji geliştirdiler: Sosyal medyayı ana akım medyanın bir parçası haline dönüştürdüler ve gündemi inşa ederek kamuoyunu bilgilendirmenin ötesinde etkileyip yönlendirmeyi amaç edindiler (Albishri ve diğerleri, 2019; Aouragh, 2016 ; Bjola ve Jiang, 2015, Briant ve Wanless, 2019; Archetti, 2019; Kearns, 2019; Krol, 2016). Trump’ın Ortadoğu ziyareti öncesi, resmi hesaplar aracılığıyla sosyal medya platformlarında Suudi - ABD stratejik ortaklığıyla ilgili birçok dilde haberler yapıldı. Yani bir gündem inşa edilerek ziyaret öncesi ana akım medyada ve sosyal medyada politik aktörlerin aracılığıyla kamuoyu ziyarete hazırlandı (Albishri ve diğerleri, 2019).

Dijital dünya, özellikle devletlerin savaş alanına dönüştü: bilgi savaşı. Bu savaşta, bilgi güce, tüm bilgi kanalları ise birer silaha dönüştürülmüştür. Burada önemli olan ise “hakikat sonrası” çağda, yalan-yanlış bilgiyi paylaşmaktan ya da bir bilgiyi yalanlamaktan önce bilgiyi yani gerçekliği inşa edebilmektir (Dizard, 2001; Riordan, 2019; Hallams, 2010; Grant, 2004; Cercel ve Saftescu, 2015; Azocar ve Erlandsen, 2018; Bjola 2018a; 2018b; Borland, 2012a; Carr, 2012; Kearns, 2019; Krol, 2016; Camilleri, 2011; Sökmen, 2016). Böylece, inşa edilen bilgi, propaganda yoluyla, bilhassa, kısıtlı haber kaynaklarına sahip kitleye ulaştırılarak, onların kontrol edilip yönlendirilmesini sağlayabilir (Seib, 2012; Potter, 2018). Facebook ve Whatsapp, son Brezilya seçimlerinde bir dezenformasyon aracına dönüştürüldü. Oy verme makinelerindeki adayları temsil eden numaralar bilerek yanlış gösterildi. Lula da Silva'nın numarası Bolsonaro'nun aday numarası gibi gösterilerek o numaraya oy atılması gerektiği işaret edildi. Tabii ki bu tarz eylemleri yapanlar yalnızca devletler ve devlet destekli kişiler değil: bilerek veya bilmeden vatandaşlar ve sivil toplum, sosyal medya platformlarında bu tarz haberleri yayarak dezenformasyon ve manipülasyona katkı sağlamaktadırlar (The NY Times, 2018a; Duncombe 2018).

Dijital propaganda yoluyla devletler, kendi bilgilerini inşa edip internet aracılığıyla yayarak küresel sistemdeki güç asimetrisini kendi lehlerine döndürmeye çalışırlar. “Gerasimov Doktrini” olarak adlandırılan doktrine göre, dijital propaganda, sosyal medyanın alanının ve etkisinin artmasıyla, devletlerin askeri gücüne eklenen onun kadar etkin bir “askeri olmayan silaha” dönüşmüştür (Bjola 2017b; Riordan 2019; Kearns, 2019). Örneğin, Rusya'nın, Alman Şansölyesi Angela Merkel'e karşı bot hesapları-trolleri kullanarak, internette, özellikle sosyal medya platformlarında, Merkel'in şahsı ve odak olarak göç politikaları konusundan bir eleştiri yağmuruna tutularak itibarsızlaştırma operasyonuna giriştiği iddia edilmiştir (The Guardian, 2016; Manor 2016b, Bjola, 2019b).

Ayrıca, devletler ve devletlerin etkin olduğu uluslararası kuruluşlar, sivil toplum için önemli olan konuları araçsallaştırarak propagandalarının bir parçası haline getirdiler. Savaşlarda yaşanan insan hakları ihlalleri, erkek şiddeti, ırkçılık, cinsiyetçilik, çevre konuları, sağlık, eğitim gibi sınırsız insan hakları ve özgürlükleri konuları; baskı aracı olarak dijital propagandanın bir parçası haline geldi. ABD öncülüğündeki NATO'nun Youtube'ta kendi hesabından yayınladığı, orada görev

yapan askerlerin gözünden Afganistan'daki durumu anlatan “*Return to Hope*” belgeseli bunu net bir şekilde açıklayan örneklerden biridir. Afganistan'daki savaşta Taliban yönetimindeki yerlerde yaşayan kadın ve çocukların uğradıkları şiddeti anlatmaktan ziyade “NATO'nun hikayesi”ni anlatarak Batı'nın “medeni, barışçıl, adaletli ve kurtarıcı” kahraman imajını güçlendirmektedir. ABD hegemonyasının ve küresel liberal değerlerin propagandasını yapan bir anlatıma sahiptir (Wright, 2017; Olsson ve diğerleri, 2019).

Dijital propagandayı savaş stratejisinin bir parçası olarak gören devletlerin başında İsrail gelmektedir. Filistin meselesinde yeni bir cephe daha açarak savaşı siber aleme taşımıştır. İsrail, eski ABD Başkanı George W. Bush'un Irak Savaşı'nda yaptığının bir benzerini yaparak, İsrail'in“ teröre karşı savaş” verdiği algısı yaratarak hem stratejisini uluslararası hukukla meşrulaştırmakta hem de uluslararası kamuoyunda haklı olduğuna dair bir algı yaratarak bunu ulusal güvenlik meselesine dönüştürmektedir. Hamas'ın propagandasına karşı geliştirdiği bu stratejide yalnız uluslararası profesyonel habercileri değil İsrail lobilerini, paralı trolleri ve vatandaşlarını da kullanmaktadır (Aouragh, 2016; Yarchi ve diğerleri, 2017; Berenger, 2006; Seib, 2016; Kuntsman ve Stein, 2015).

Medyanın, dış politika açısından araçsallaşmasını en güzel anlatan kavramlardan biri“ CNN etkisidir” (Robinson, 1999; Archetti, 2012; Gilboa 2002; Powers, 2013; Burns ve Eltham, 2009). CNN çok geniş uluslararası yayın ağıyla, 80'lerden itibaren olayları saniye saniye canlı göstermeye başlamıştır. 1988 Prag eylemleri sırasında orantısız şiddet uygulayan polise karşı bir gösterici orada bulunan CNN kamerasına bakarak “dünya sizi izliyor” demiştir (Wriston, 1997). Yine CNN, 1991 Körfez savaşı sırasında saldırıları canlı olarak ekranlara getirmiştir ve dönemin ABD Başkanı Bush, “Savaşla ilgili çoğu şeyi CIA'den değil CNN'den öğrendim” demiştir (Gilboa, 2002; Burns ve Eltham, 2009). Eski BM Genel Sekreteri, Boutros Boutros-Ghali “CNN, BM Güvenlik Konseyi'nin onaltıncı üyesi haline gelmiştir” diyerek politik eylemlerin, davranışlarını olayların görüntülenmesinin, karar alınırken nasıl etki edebileceğini net bir şekilde özetlemiştir (Gilboa, 2002). Bir başka örnek olarak, Sudan ve Angola'daki siyasal terör ekranlara yansıtılmayıp kamuoyunun tepkisini çekemezken, Ruanda ve Somali'den görüntülerin yayınlanmasıyla uluslararası toplumun büyük tepki göstermesine neden olmuştur

(Bollier, 2003; Gilboa 2002; Seib, 2016). Bu etki devletlerin, görünenlere yönelik olarak dış politikalarında bir konum alıp oluşan kamuoyu etkisiyle müdahale etmeyecekleri konularda daha girişken olmalarına neden olmuştur (Gilboa, 2008).

Ancak, bu etki günümüzde, internet ve sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla tersine dönmeye başlayarak yerini “Youtube Etkisi” / “Twitter Etkisi” olarak adlandırılan bir etkiye bırakmıştır (Wyne, 2009; Ekşi, 2016). 12 Haziran 2009 günü İran seçimleri sonrasında Tahran’da başlayan gösterileri (Sudan ve Angola’da olduğuna benzer şekilde) yeterince göstermeyen ve sokakta olanları izleyicilerine aktarmayan CNN’e karşı Twitter’da “#CNNfail” etiketi oluşturularak, geleneksel medya devî topa tutulmuş ve kitlenin kendi içeriklerini dünyaya daha fazla duyurabilmesi ve küresel ölçekte büyük bir etki yaratmasıyla “yeni medya”, geleneksel medyaya göre daha büyük meşruiyet kazanmıştır. Buna en çarpıcı örnek, protestolar başladıktan bir hafta sonra Nida Ağa-Sultan isimli genç bir protestocunun öldürülmesinin, başka bir protestocu tarafından akıllı telefonuyla çekilen videosunun Youtube’a yüklenip dünya çapında yayılmasıyla olmuştur. Bunun üzerine İran’da protestolar daha da yayılmış ve sertleşmiş; dünya kamuoyunun tepkileri ve destekleri de aynı ölçüde artmıştır. İran hükümeti ise bunu “dış güçlerin propagandası” olarak nitelemiştir (DW, 2009; Burns ve Eltham, 2009; Powers, 2013).

1.2.6. Dijital Kamu Diplomasisi

Kamu diplomasisi, adı 60’lı yıllarda konmuş olsa da, pratikte, kökleri çok eskiye dayanmaktadır ve özünde, yabancı halklarla etkileşim kurarak onları etkileme amacı yatmaktadır (Copeland 2009; Cull. 2013; Pamment, 2013). Bu nedenle temelini, halkla ilişkiler ve pazarlama tekniklerinden almaktadır (Hayden, 2018). Devlet propagandasının, kültürel ve barışçıl, “sempatik” bir yönü olarak şekillenir ve Berridge (2015)’in ifadesiyle “beyaz propaganda” olarak adlandırılmaktadır. Kamu diplomasisi ve halkla ilişkiler imaj yönetimi, ilişkiler kurma ve kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımı yönlerinden benzeşmektedir. Ancak, asıl olarak, hedef ve sonuçlar yönünden farklılaşmaktadır: Dış politika, dil ve kültürün ön plana çıkarılması. Fuarlar, Dünya Expo organizasyonları, sinema gibi sanat alanında verilen ödüller ve törenler, mimari tasarımlar, tarihi kültürel miraslar gibi eserler, etkinlikler ve organizasyonlar örnek gösterilebilir (Manor, 2019a; Clarke, 2016;

Potter, 2018; Melissen, 2013, Archetti, 2019). Dış politika hedeflerini gerçekleştirmede yabancı kamuoyunu etkileyip kişiler üstünde olumlu bir etki yaratarak rızayı ve hoşgörüyü sağlamak temel amaçtır (Harris 2013; Cercel ve Saftescu, 2015; Hayden, 2018; Riordan, 2016b; Pamment, 2013; Melissen, 2013).

Kamu diplomasisinin çalışma alanları şu şekilde özetlenmektedir: Dinleme, açıklama, kültürel diplomasi, değişim (*exchange*) diplomasisi ve uluslararası medya kanalları (Cull 2013; Fisher 2009; Pamment, 2013). Yalnızca, tek yönlü değil iki yönlü de iletişim inşa edilmeye çalışılmaktadır. Etkin iletişim kurabilmek için halkla ilişkiler modellerinden faydalanılmaktadır: Asimetrik iki yönlü iletişim, hedef ülke halkının çıkarını kendi çıkarın yönünde araçsallaştırma; simetrik iki yönlü iletişim ise ortak bir anlayış geliştirme üstünden çıkar sağlanacak şekilde diyalog kurmadır (Pamment, 2013; Shahin ve Huang, 2019; Seib, 2016). Bunun için ağırlıklı olarak eğitim, turizm, sanat, mimari, spor gibi kültürel alanlar kullanılmaktadır. Kamu diplomasisi, “devlet idaresinin” kültürel yönünün aracı olarak gelişmiştir. Goethe-Institut (Almanya), Konfüçyüs Enstitüleri (Çin - eğitim bakanlığına bağlı), Institute Française (Fransa) Cervantes Enstitüsü (İspanya), Dante Alighieri Topluluğu (İtalya), Camões Enstitüsü (Portekiz) ve British Council (İngiltere) gibi ilgili yayın kuruluşlarına ve kültürel ve eğitim kurumlarına fon ve finansman sağlanarak ülke tanıtımı yapılmaktadır (Berridge 2015; Seib, 2016; Melissen, 2013). Kültürel entegrasyonla beraber diğer ülke insanları üzerinde pozitif imge oluşturulması hedeflenmektedir (Manor, 2019a).

Kamu diplomasisindeki ana strateji bir “ulus-markası” (ülke imajı) inşa etmektir (Manor, 2016b; Gilboa, 2016; Potter, 2002; Pamment, 2013; Melissen, 2013). Ulus markası inşası, ulusal kimliğin ve imajın, kurumsal bir marka yönetimi gibi geliştirilmesi ve yönetilmesidir. Yani, bir devletin politikaları, eylemleri, o ülkenin gücü ve etkinliği yönünde, özellikle hedef konulan yabancı ülkenin vatandaşlarında, olumlu imaj oluşturmaktır (Potter, 2018; Fan 2010; Aronczyk 2013; Yarchi ve diğerleri., 2017; Ostwald ve Dierkes, 2018). Bunun için halkla ilişkiler ve pazarlama teknik ve araçları kullanılır ve bir iletişim stratejisi belirlenir (Albishri ve diğerleri, 2019; Budnitsky ve Jia, 2018). Devletler, “ulus-marka”larını inşa ederken öncelikle belirli özelliklerini ön plana çıkartırlar: örneğin, ABD ve özgürlük, Almanya ve otomobil ile dayanıklı ürünler, Japonya ve teknoloji, İtalya ve moda,

şıklık ve sanat ile Fransa, İsviçre bankacılık, İngiltere ve futbol (Gilboa, 2008; Manor 2019a).

Bu markanın propagandası için fotoğraflar ve basın açıklamaları, gazete yazıları, telefon, çeşitli dillerde radyo ve tv yayınları tanıtım kanalı olarak da, dijitalleşme öncesi dönemde özellikle uluslararası medya kullanılmaktaydı. Yalnızca bağımsız medya değil, bu etkinliği daha da arttırabilmek açısından, devletler kendi medya organlarını bu yönde araçsallaştırmışlardır: örneğin, *Voice of America* (VoA) 1942 senesinden beri yayın hayatını sürdürmektedir (Berridge, 2015; Seib, 2012 ; Cull, 2013; Copeland, 2009; Richter, 2012). Ancak, çok etkin araçlar oldukları için 1997 senesinde Çin devleti Batılı devletlerin medya araçlarını (VoA gibi) yasaklamıştır (Cull, 2013). Bu medyalaşma sürecinde görünürlüğü ve etkiyi arttırabilmek için dünya çapında ünlü simalar birer diplomatik aktöre dönüştürülmüşlerdir (mesela, Angelina Jolie, Charlize Theron, George Clooney...) ve başta devletler olmak üzere uluslararası örgütler tarafından da kullanılmaya başlanmıştır (Heine, 2013; Cooper, 2018).

Dijital diplomasi çağıyla beraber Kamu diplomasisi, Dijital Kamu Diplomasisi (Manor, 2019a; Gilboa, 2016), Kamu Diplomasisi 2.0 (Cull, 2011; 2013), Yeni Kamu Diplomasisi (Spry, 2018; Melissen, 2013; Pamment, 2013) isimleriyle anılmaya başlanmıştır ve yukarıda da sayılan tüm medya araçları dijitalleşmiş ve internete taşınmıştır (Cercel ve Saftescu, 2015; Richter, 2012). Ayrıca, internet siteleri ve sosyal medya platformları birincil ve baskın medya-tanıtım kanalı haline gelmiştir (Gilboa, 2016). İnternetin ve sosyal medyanın etkin kullanımıyla daha büyük kitlelere ulaşabilir ve etkin diyalog kurabilir; daha görünür ve daha şeffaf olabilmesi sağlanmıştır (Hanson 2010; Berridge 2015; Heine, 2013; Spry, 2018; Natarajan, 2014). Bir parçası olarak ulus markasının yönetimine dair faaliyetleri de dijitalleşmiştir (Metzgar, 2012; Hayden, 2018; Manor ve Segev, 2015). Ulus markası yönetimi, bir ulusun kendi portresini çizme girişimi olduğundan, ulus markalaşma faaliyetlerinde dijital diplomasinin kullanılması “Selfie Diplomasisi” olarak da adlandırılmaktadır (Manor ve Segev, 2015; Manor 2019). Bu görüşe göre, toplulukları çevrimiçi olarak yetiştirmeye ve şekillendirmeye çalışan ülke ile ilgili belirli imgeler ve görüşler etrafında şekillendirmeye çalışan ulus devletlerin kampanyasını somutlaştırmaktadır (Hayden, 2018). Örneğin, dijital çağla beraber

İsveç kendisini “dijital diplomasinin öncüsü” ve “en dijitalleşmiş” ülke olarak tanıtarak, ekonomik olarak dijital yatırımlarını ön plana çıkartıp bunun üzerinden bir imaj çizmektedir (Hoffmann, 2015; Melissen, 2013).

Manor, Azocar ve Cardoso, 2018 tarihli makalelerinde, dijitalleşmenin kamu diplomasisini dört boyutta değiştirdiğini açıklamışlardır. Buna göre, birinci boyut, fonksiyonel boyut, kamusal diplomasi faaliyetlerinde dijital araçların kullanılmaya başlanması; ikincisi, normatif boyut, dijital toplumun değerlerinin ve normlarının kamu diplomasisinde uygulanmasıdır (Manor ve diğerleri, 2018). Üçüncü boyut, analitik boyut, yani, kamu diplomasisi faaliyetlerinde dijital teknolojilerin kullanımı ile ilgilidir (Manor ve diğerleri, 2018). Dördüncü ve son boyut kurumsal boyut, dijital araçların kamu diplomasisi faaliyetlerinden sorumlu kurumların çalışma prosedürlerinin etkilerine odaklanır (Manor ve diğerleri, 2018).

Dijitalleşmeyle beraber kamu diplomasisinde ağırlıklı hiyerarşik, yukarıdan aşağıya doğru iletişim biçimine yatay ve karşılıklı iletişim de eklenmiştir (Huijgh, 2016). Yeni aktörlerin eklenmesiyle, tekilden çoğula iletişim hala ön planda olmasına rağmen, çoğuldan çoğula, çoğuldan tekile doğru iletişim biçimleri çoğalmıştır (Smith ve Sutherland, 2002; Grant 2004; Ronfeldt ve Arquilla, 2009). Buna rağmen hala devlet merkezlidir ve propaganda stratejisi, kurumları tarafından yürütülmektedir (Berridge, 2015; Vickers, 2004; Huijgh, 2016; Pamment, 2013). Kanada devleti, kültürü ön plana çıkararak insan hakları, hoşgörü, dünya vatandaşlığı, özgürlük gibi ulusal değerleri tanıtımında kullanmaktadır. Uluslararası sorunlar, çatışmalar ve bunlarla bağlantılı sivil toplum kuruluşları ve kişilerle etkileşimini arttırarak, bu alanlarda politik ve ekonomik açıdan etkin rol oynamayı hedeflemektedir. Burada amaç, coğrafik açıdan dezavantajlı konumunu dijital araçlar yoluyla aşmaya çalışmaktır (Paris, 2013; Potter 2018; Vickers, 2004).

Başlangıçta pasif kalan Güney Kore geçtiğimiz 10 sene içerisinde yavaş yavaş gelişim gösteren bir politika izlemiştir. Dışişleri Bakanlığının öncülüğünde bir strateji geliştirerek agresif bir politika izlemek yerine dünya çapında bağlantılar kurma amacıyla kendini bu dönüşüme adapte etmiştir. Ülkesinin ve kültürünün tanıtımını yaparak, insanlar arası ilişkileri ve diyalogu geliştirmeyi hedefleyerek, dünyanın dört bir yanına seyahat eden Koreli turistleri, sosyal medya kanalıyla, fahri elçiler gibi kullanarak, çevrimiçi dil öğretimini yaygınlaştırarak, müzik kültürünü

yayarak, yani daha az politik yöntem ve hedeflerle, ülkeye dair sempatinin artmasını sağlamıştır (Robertson, 2018; Melissen ve Kaulaer, 2015).

Hindistan, ekonomik hedeflerle, turist çekebilmek ve ülke imajını yenileyebilmek için “daha güzel bir hikaye” ile kendini tanıtmaya stratejisiyle Hindistan ulus-markasını inşa etmeye girişmiş ve kültürel - turistik yönünü ön plana çıkarmıştır. Reklamlar, siteleri, sosyal medya platformları bu şekilde tasarlanarak dünya kamuoyuna sunulmuştur (“*Incredible India*” kampanyası) (Natarajan, 2014; Manor, 2019).

Bazı devletler ise daha politik ve agresif bir stratejiyle, politika hedeflerini desteklemek amacıyla dijital kamu diplomasisini kullanmaktadırlar. ABD, özellikle 11 Eylül Saldırıları sonrasında Arap Dünyasına yönelik olarak, askeri gücünü ön plana çıkartmadan dostane bir imaj yaratmaya çalışmaktadır. Bunu da bölgede gözlemlenen yüksek ABD karşıtlığını azaltmak ve bölgesel politikalarını güçlendirmek için kullanmaktadır (Zinovyeva, 2013; Hallams, 2010; Pamment, 2013). İsrail ise yerleştiği stratejiyle (“*Hasbara 2.0*”) terörle mücadele çerçevesinde kurguladığı dijital diplomasi bir parçası olarak, bölgedeki “imaj savaşına (yarışına)” yönelik kendini olumlu bir imajla tanıtmaya ve ön plana çıkarmaya çalışmaktadır (Aouragh, 2016).

Devletlerin ve Dışişleri Bakanlıklarının kurumsal bir uzantısı olarak dijital platformlar, dijital kamu diplomasi stratejileri yönünde etkin birer araca dönüşmüştür (Bjola, 2018a). Daha ön planda olan sosyal medya platformlarının yanı sıra bloglar, siteleri de kullanılmaktadır. Facebook, Twitter, Instagram, (Çin’e yönelik olarak Weibo’yu da buraya ekleyebiliriz) baskın olmak üzere Youtube, Flickr, Spotify gibi siteler ve uygulamalar etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Ayrıca, çevrimiçi oyunlar da stratejinin bir parçası olarak kullanılmaktadır.

Büyükelçiliklerin çoğu, stratejilerini kendi ülkelerinin eğitim, kültürel ve turizm konuları üzerinde yoğunlaştırmaktadırlar. Finlandiya büyükelçiliklerinin Facebook sayfaları (%46), İngiltere (%43), Almanya (%39), İtalya (% 46), İsveç (%37) ve Estonya (%32) öncelikli olarak kültürel öğelerini ön plana çıkarttıkları, harika bir yaşam ve turizm merkezi olduklarını, en kaliteli ve özel eğitime sahip oldukları tarzında iddialarını vurgulayan paylaşımlar yapmaktadırlar (Collins ve Bekenova; 2019).

Twitter'ı en farklı kullanan devletlerden biri, kendini dijital diplomasının öncü devletlerinden biri olarak konumlandıran İsveç'tir. İsveç, vatandaşlarının kullanabildiği resmi Twitter hesabıyla “*Curators of Sweden*” (“İsveç'in Yetkilileri”), her hafta bir İsveçli, düşüncelerini dünya çapında kullanıcılara sansürsüz bir şekilde aktarma imkanı buldu. İsveç devleti, bunu, “dünyanın en demokratik Twitter hesabı” olarak dünyaya tanıttı (Hoffmann, 2015).

Ülke tanıtımı yani ülke hakkında çeşitli bilgilere ulaşılabilen birçok ülkenin devlete bağlı kurumlarının internet siteleri, daha fazla bilgi ve içerik daha sofistike materyalin yayınlamak için daha etkileşime açık olmaya gayret ederler (Grant, 2004). Bu sitelerinin yanı sıra turistik, akademik, kültürel yazılar içeren bloglar da etkin birer araçlardır (Berenger, 2006). Kanada, Britanya, ABD kendilerine ait “*wikipedialarını*” kurmuşlardır (Hanson, 2010). *Canada.Cool.Connected*, *OpenCanada*, *US Corridor*, *Diplopedia*, *Connections* gibi blog siteleri aracılığıyla hem bilgi verme hem bilginin inşası hem de tanıtım (bir imaj çizme) amaçları gerçekleştirilebilmekte, iş ilanları, vize başvuru sistemleri yanı sıra devletlerin sistemlerini ve yapılarını da anlatan içerikler paylaşılmaktadır.

Yüksek kaliteli fotoğrafların bedava indirilebildiği bir platform olan Flickr ağırlıklı olarak, fotoğrafçılar ve medya çalışanları tarafından kullanılmaktadır. Kullanıma uygun olarak devlet kurumlarınca burada yayınlanan fotoğraflar herkesin kullanımına açıktır. Böylece, medya kuruluşları da kendi fotoğrafları yerine (veya beraber) ya da kendi çekemeyecekleri anlarda özel olarak çekilmiş bu fotoğrafları kullanarak yayılmasına fazladan katkı sağlamaktadırlar. Resmi hesaplardan yayınlanan bu fotoğraflar, belli bir imaj inşa etme sürecinin parçası olarak çekilmekte ve herkesin ulaşabileceği şekilde olmasıyla algılarda oluşturulması hedeflenen imajı güçlendirmektedir (Hanson, 2010).

Devletlerin bünyesindeki medya kuruluşları dijitalleşmeyle beraber yayınlarını, Youtube, Itunes, Spotify gibi kanallar üstünden yapmaya başlamışlardır. Kısa haber videoları, tanıtım içerikleri, anlık haberler, podcast'ler, programlar buralardan servis edilmektedir. VoA, BBC, Sputnik gibi kuruluşların bu platformlardaki hesapları örnek olarak gösterilebilir.

Elçiliklerin olmadığı yerlerde çeşitli resmi işlemleri halletmek adına açılan sanal elçiliklerin yanı sıra, İsveç, Maldivler, Filipinler, Kuzey Makedonya, Estonya

gibi ülkeler sanal gerçeklik ağına dahil olarak çevrimiçi oyunlarda yer almaya başlamışlar ve en güzel örnek olarak (şu an kapanmış durumda) *Second Life* oyununda sanal elçilik açmışlardır (Pilegaard, 2016; Copeland, 2009).

1.2.7. Kuantum Diplomasi

Bunlara ek olarak günümüzde yakın zamanda kullanılmaya başlanan Kuantum Diplomasi kavramını da dijital diplomasiyi kapsayan değil aksine bir parçası olarak dahil etmek gerekmektedir. Kuantum diplomasi kavramı, bir sempozyumdaki diyalog sonucu ortaya çıkmıştır ve günümüz diplomasisini ve uluslararası ilişkilerini özetler niteliktedir: Eski Dışişleri Bakanı George P. Schultz ve teorik fizikçi Sidney Drell beraber katıldıkları bir sempozyum sırasında, Drell, “fizikte bir şeyi gözlemleye çalıştığınızda o şey değişir; o nedenle bir şeyi gerçekten gözlemlemek imkansıza yakındır.” demiştir. Schultz da, buna binaen “diplomaside, bir şeyin çevresine bir kamera koyduğunuzda o aynı kalmaz” diyerek Kuantum Diplomasi kavramının fikrini ortaya atmıştır (Hone, 2016). Daha sonrasında bir dersinde aktardığına göre Schultz, “kuantum teoride bir şeyi gözlemlemek onu rahatsız etmekte ve değişmesine neden olmaktadır. Yani gözlemeye çalışmanız değişimin nedenidir. Kaotik bir olayın ortasına da bir kamera koyup objektif olarak çekim yapmaya çalıştığınızı hayal edin.” diyerek bu fikrini geliştirmeye devam eder (Schultz, 1997:15). Bu diyalogdan gelen esinle, Kuantum Diplomasi adlandırmasını yapan kişi ise akademisyen James Der Derian (2012) olmuştur.

Kuantum Diplomasi tabirinin ana fikrini bu oluşturmaktadır: “gözleme ve görünür kılmanın yarattığı etki” (Hone, 2016). 1991 Körfez Savaşı ve Bosna Savaşı buna örnektir. Yukarıda bahsedilen “CNN etkisiyle” bir bağı olduğunu söylenebilir. Ancak, Kuantum Diplomasi, gerçekliğin kaydedilmesinin zor olduğuna, gerçekliğin bu yolla çarpıtılabilir olduğuna vurgu yapmaktadır (Solomon, 1997). Günümüzde ise kameralar herkesin cebine girmiştir ve herkes bir fotoğrafla, bir tweetle, bir web haberinin paylaşımıyla, bir açıklamayla yaşananları değiştirebilme şansına erişmiştir (Copeland, 2013). Bu paylaşımların doğru ya da yanlış olması fark etmeden, kişiler üzerinde anında oluşturduğu etki büyüktür (“Youtube/Twitter etkisi” olarak isimlendirilmiştir). Kaos teorisi bunu “kapalı doğrusal bir sistem üzerinde gerçekleşen küçük değişimler büyük etkiler yaratır” şeklinde açıklamaktadır (Slaughter, 2017:38).

Teknolojik gelişmeler ve küreselleşme ve bunların “kaotik etkileri”, politik gelişmelerin de ışık hızında gerçekleşip etki etmesine neden olmuştur. İlişkiler, zaman ve mekandan bağımsızlaşmış; geçmiş ve gelecek, eski ve yeni bir arada var olabilir hale gelmiş birbirine “dolanmıştır” (Wichowski, 2015; Der Derain, 2012). Bu da diplomatik aktörler için süreç açısından bir baskı yaratmakta ve politikaların gerçek zamanlı yürütülmesi konusunda aktörleri zorlamaktadır (Berenger, 2006; Cercel ve Saftescu, 2015; Seib 2012; Schultz, 1997).

Diplomatik aktiviteler, artık her zaman ve her yerdedir: Schrödinger’in kedisine atıfla, hem vardır, hem yoktur, hem şu an buradadır hem değildir, hem bu anda hem geçmişte hem gelecektedir (Wichowski, 2015; Der Derian, 2012). Fiziken mümkün olmasa da dijital dünyanın imkanları, bunu mümkün ve hatta bunun böyle olmasını zorunlu kılmaktadır. Dijital diplomasiinin özünde bu yatmaktadır.

1.3. Sosyal Medya Platformları haricindeki Araçlar

Sosyal Medya platformları - kanalları veya sosyal ağ siteleri olarak tanımlanan yukarıda da açıklanan dijital uygulamalar, çevrimiçi iletişimde ve politika yürütmede en önemli ve en geniş imkanı sunan “dijital diplomasi araçları” konumundadır. Ancak, yukarıda da anlatıldığı gibi dijital diplomasi bunun ötesindeki alanlarda da etkinlik göstermekte ve çok farklı alanları içine alan bir yapıyı oluşturmaktadır. Yukarıda bahsedilen araçlara ve imkanlara ek olarak aşağıda dijital diplomaside politika yapmak ve yürütmek, diplomasi yürütmek için kullanılan diğer imkan ve araçlar açıklanmıştır.

Bu araçlar da yukarıda anlatılmış araçlarla beraber dijital diplomasiinin büyük yapısına eklenerek araçsallaşmıştır ve iç ve dış politikaya her alanda etki eder hale gelmişlerdir. Ancak, sosyal medyanın baskın olduğu literatürde bu araçlar daha az yer almaktadır. Oyunlaştırma ve simülasyon konusunda literatür yeni yeni gelişmeye başlamıştır. *Blockchain* ve kripto para ise hem yeni gelişen teknolojiler hem de diplomasiye eklenen en yeni araçlar oldukları için akademik literatürde yalnızca birkaç örnekle yer almaktadır.

1.3.1. Büyük Veri (Big Data)

Dijital diplomasi, veriye dayalı bir diplomasiidir (Hocking ve Melissen, 2015) ve büyük verinin ortasına doğmuş ve büyük veriyle beraber gelişmiştir. Büyük veri,

kişiler hakkında çok geniş ve detaylı bilgiler içeren verilerdir. Buradaki “büyük (*big*)” sıfatı, kavramın, anketteki sorularla sınırlı bir şekilde edinilen “küçük (*small*)” verinin aksine, kişinin her türlü yaşantısına dair genişçe bilgiyi içermesi ve bu bilgilerin artan sayısı ile büyüyen boyutuna ve işleme kapasitesine atıf yapmaktadır (Hocking ve Melissen, 2015). Basit bir örnek, Facebook hesabından ana gönderi akışında görülen bir gönderinin beğenilmesi: yaş, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, etnisite, din, politik görüşler, kişisel zevkler, sevilenler-nefret edilenler, ilişki durumu tarzı, kişi ve hayatı hakkında çok kapsamlı bir bilgiye erişilmesine “yardımcı” olur (Tüfekçi, 2014). Çok basit bir örnek bile verinin “21.yüzyılın petrolüne” nasıl dönüştüğünü göstermektedir. Laney, bu özellikleri 3Y (İngilizce orijinalinde 3V) ile formülize etmiştir: Yüksek kapasite (*huge in volume*): terrabaytlardan veya peta-baytlardan oluşan büyüklükte veriler; yüksek hız (*high in velocity*): verilerin gerçek zamanlı yaratılması; yüksek çeşitlilik (*diverse in variety*): verilerin tiplerinin çeşitliliği (alıntılayan Kitchin, 2017:27).

Dijital çağda bütün bilgi-işlem süreçleri dijitalleşmiştir; sağlık, eğitim, iş, tüketim, finans, emniyet kamu yönetimi, bilim gibi kategorilerde bilgiler tasniflenmektedir (Lupton, 2015). Bu veriler, anketlerden toplanan verilerden farklı olarak, yedi farklı kaynaktan toplanır: mobil iletişim, web siteleri, arama motorları, sosyal medya platformları, sensörler (parmak izi taraması gibi); otomatik kameralar, çevrimiçi işlemler (para gönderme, alışveriş gibi) ve devlet denetimiyle alınan kayıtlar (Kitchin, 2017; Lupton, 2015). Devletler, genelde, verilerin güvenlik politikası (mesela, terörle mücadele) kapsamında kayıt altına alındığını ve özel yaşamın gizliliği gibi insan hak ve özgürlüklerini ihlal etmediklerini iddia etmektedirler (Riordan, 2019). Ancak, çoğu devlet, verilerin ve verilerin saklanıp dolaşıma sokulduğu *network* sistemlerinin etkin güvenliğini tek başlarına sağlayamadıklarını fark ettikleri için özel sektörle işbirliği yapma yoluna gitmişlerdir. Bu işbirlikleri yoluyla özel şirketlerin topladığı verilere de belli ölçüde erişim kazanmışlardır (Bronk, 2008). Kanada, ABD, İngiltere gibi ülkeler bunu bu şekilde işbirlikleriyle çözerken, Çin kendi araçlarıyla verileri elde edip güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. En çok veriyi toplayıp işleyen ve kullanan devlet, yani “verikolik” devlet ise ABD’dir (Murray, 2015).

Mobil cihazların kullanımının artması, internetin yayılması, kullanıcı sayısının artması ve nihayetinde sosyal medya platformlarının fazlalaşmasıyla beraber alınan veri miktarı inanılmaz boyutlara ulaşmıştır. Kolayca elde edilen kapsamlı veriler ve bunlardan elde edilen gelir; devletlerin, bu verilerin kıymetini daha da fark etmesiyle şirketler, çok hızlı ve inanılmaz boyutlarda büyümüşler ve uluslararası sistemde birer güçlü aktöre dönüşmüşlerdir. Bu verilerle yapılan analizler, hükümet politikalarını şekillendirmeye başlamış ve popülist hareketlerin de büyümesini sağlamıştır. Hükümetler için bir sosyal mühendislik aracına dönüşerek kitleleri yönlendirebilecekleri şekilde yönetim tarzlarını dönüştürmüşlerdir (Tüfekçi, 2014; Seib, 2016; Arsenault, 2009).

Diplomaside de benzer şekilde yansımaları olmuştur. Bu verilerin analizi diplomasinin hem çevrimiçi hem çevrimdışı olarak daha etkin, efektif ve kapsayıcı olmasını sağlamıştır (Riordan, 2019). Dışişleri Bakanlıkları ve elçilikler, politika hedefleri geliştirdikleri ülkelere karşı dijital diplomasi, kamu diplomasisi stratejilerini belirlerken bu verilerin analizlerinden yararlanmaya başlamışlar ve hem ülke imajlarını hem de politikalarını bunlara göre şekillendirmeye başlamışlardır (Bjola, 2018a; Seib, 2016). Ayrıca, diplomatik misyonların dost ülkelerle etkin bilgi alışverişi, bilgi paylaşımı yaparak etkili ve hızlı bir diyalog, yeni işbirlikleri yaratılmasına imkan tanımaktadır (Verrekia, 2017). Yurtdışından gelen verilerin organize edilip doğru şekilde analiz edilerek Dışişleri Bakanlığındaki birimlere aktarılması ve bu bilgilerin güvenliği için Devletlerin bunun için sağlam data bilimi ekipleri kurması ve siber güvenliklerini sağlaması gerekmektedir. Çünkü, “asıl önemli olan ne kadar veri elde edildiği değil, onların nasıl işlenip değerlendirildiğidir” (JR Reagan’dan aktaran Sandre, 2015:257-9). Buna karşı çıkan kişiler ise bu verilerin hatalı çıkabileceğini ve yanlış yönlendirebileceği olasılığını göz önüne almakta; “Bağlantılı olduğunuz kişilere güvenin, verilere değil” demektedirler (Tapia ve Moore 2014 alıntılıyan Melissen ve Caesar-Gordon, 2016).

Mank’ın (2017) makalesinde belirttiği şekilde, dijitalleşme ve artan teknolojik imkanlarla geliştirilen kuantum bilgisayarlar da etkin birer araç haline gelmişlerdir. Bu bilgisayarlarla daha fazla veri, daha hızlı bir şekilde depolanabilmekte ve 100 milyon kat daha hızlı bir şekilde işlenebilmektedir (Mank, 2017). Uydulardan sağlanan yüksek çözünürlüklü her türlü haritalandırma ve fotoğraflandırma verileri,

bunların işlenmesine yardımcı olan kuantum bilgisayarlar ve bununla bağlantılı yapay zeka teknolojileri gelecekte etkinliği artacak araçların kullanıldığı alanlara birer örnektir (Bjola 2017c; Robertson, 2018).

1.3.2. Yapay Zeka ve Makine Öğrenmesi

Yapay zeka ve makine öğrenme sistematiği, çevrelerini analiz ederek buna uygun işlemler gerçekleştiren ve bu süreçler içerisinde deneyimlerinden ve çevrelerinden öğrenerek kendini geliştiren, akıllı davranışlar sergilemek ve bilişsel görevleri yerine getirmek için tasarlanan sistemler olarak tanımlanmaktadır.

25 Avrupa ülkesi arasında “Yapay Zeka ile ilgili İşbirliği Deklarasyonu” Nisan 2018’de imzalanmıştır. Fransa ve Almanya da yapay zeka üzerinde birlikte çalışmayı planlamaktadırlar. Estonya, Finlandiya ve İsveç gibi AB üyesi olan bazı ülkeler ise ulusal yapay zeka stratejileri geliştirmişlerdir. Yapay zeka, AB’nin taktisel ve politik seviyesini geliştirmek için faydalı olabileceği düşünülmektedir.

İlk olarak çoğu teknolojinin gelişim süreci gibi güvenlik konusunda atılan adımlar ön plana çıkmaktadır. Uydulardan alınan ve yapay zeka aracılığıyla işlenen yüksek çözünürlüklü veriler, yapay zeka kontrolündeki insansız hava araçları, yapay zeka destekli siber savunma, ve robotik savunma sistemler; ulusal tehditlerin değerlendirilmesi, altyapılara yapılabilecek uzaktan saldırıların engellenmesi, askeri lojistik, düşman hedeflerinin analizi, tespiti ve doğrudan etkisiz hale getirilmeleri birbiriyle bağlantılı olarak çalışmaları yapılan sistemler üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Özellikle, ABD ve Çin ve kısmen Rusya bu konularda ciddi yatırımlar yapmaktalar. Örneğin, ABD Ordusunun uydu ve uçaklar aracılığıyla topladığı görüntüleri ve verileri yorumlayıp bir rapor hazırlayacak “*Project Maven*” olarak adlandırılan bir yapay zeka çalışması yapmaktadır (Mank, 2017; Fiott ve Lindstrom, 2018; Sökmen, 2016). Füze savunma sistemine örnek olarak da yine ABD’nin “*Aegis Ballistic Missile Defence System (ABMD)*”, yapay zeka destekli, otonom ve yarı otonom robotik savunma sistemlerini kapsamaktadır (Riordan, 2019). Sanal gerçeklik aracılığıyla, Yapay Zekanın geliştirdiği eğitim kurgularıyla askerlerin eğitimi konusunda çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.

Yapay zeka üzerine yapılan son dönemdeki çalışmalar, yapay zeka destekli kuantum bilgisayarların bir durum karşısında oluşabilecek bütün ihtimalleri ve

çözümleri sunduğunda yapay zekanın bunları tarayıp ihtimalleri ortadan kaldırıp doğru çözümü sunup gerçekleştirebilmesi yönünde ilerlemektedir (Bjola 2017c). Yapay zeka destekli kuantum bilgisayarlar, her türlü araçla toplanan büyük verinin analizi, küresel salgın ve çevresel felaketlerin, doğal afetlerin önceden tespiti ve oluşabilecek zararın önceden tespit edilmesini sağlayan senaryoların üretilmesi, çatışmaları, krizleri önceden tespit etme, istihbarata uygun tehlikeleri tespit etme ve olaylar, sorunlar yaşanmadan erken önlem alabilme konusunda büyük gelişmeler sağlayabilirler.

Karar alma süreçlerini engelleyip bizzat sürecin bir parçası haline gelerek; örneğin, kriz yönetimi, planlama ve karar verip uygulamaya koyma süreçlerini gerçekleştirebilirler (Riordan, 2019; Bjola, 2017c; Fiott ve Lindstrom, 2018). Sanal gerçeklik ile bu kriz anlarının simülasyonu yaratılarak, hem yöneticilerin hem de bireylerin bu durumlara hazırlanması ve yapay zeka destekli olarak hangi karar alındığında hangi sonucun doğabileceğine dair çeşitli senaryoların kurgulanması veya yapay zekanın verdiği kararın sonuçlarının sanal gerçeklik aracılığıyla yansıtılabilmesi gelecekte mümkün olabilir (Riordan, 2016b). Başlangıç seviyesinde bir örnek olarak, 2014'te Afrika'nın batısında yaşanan Ebola Krizinde elde edilen verilerden, görüntülerden faydalanılarak Dünya Sağlık Örgütü'nün ve orada bulunan yabancı ülke diplomatlarının salgını kontrol altına alma, etkin şekilde tedavi ulaştırılması ve yayılımın nereye varacağına dair projeksiyonlarla sürecin yönetilebilmesini sağlaması gösterilebilir (Bjola, 2017c).

Yönetimle bağlantılı olarak diplomatik aktivitelerde de yapay zeka kullanılması üzerine çalışmalar yürütülmektedir. Büyük veri analizinde kullanılan yapay zekanın yanı sıra bu bilgileri, hızın inanılmaz arttığı dünyamızda, insandan daha hızlı bir şekilde diplomatik karar mekanizmasını yürütüp karar alabilecek ve bireylerin hata yapma ihtimalini ortadan kaldırabilecek çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca, bireylerin hareketlerini, toplumsal hareketleri, göç, eylem gibi durumları önceden tespit edip pozisyon alınabilmesini sağlayacak işlemler gerçekleştirilebilir. Örneğin konsolosluk işlemlerinde yapay zekanın kullanılması mümkün olabilir (Mank, 2017; Bjola, 2018a). İşlenen veri miktarının artması ve işleme hızının artmasıyla hologram benzeri teknolojiler hayatımıza girmiştir. Gerçek ve sanal dünyaları harmanlayan "Karmaşık Gerçeklik (*Mixed Reality*) Teknolojisinin" gelişimi sonucu; Hindistan

başbakanı Modi, fiziken katılmadığı bir etkinlikte hologram teknolojisi yoluyla halka konuşma gerçekleştirmiş (Bjola, 2018a; Bjola ve Manor, 2018). Gerçek ve sanal dünyalar arasındaki çizgiler belirsizleştikçe, teknolojinin diplomasi üstündeki etkisi de artarak devam edecektir (Copeland, 2009).

1.3.3. Oyunlaştırma ve Simülasyon

Teknolojinin hayatımıza ve yukarıdaki anlatıldığı biçimde askeri, politik, diplomatik alanlara etkisinin artmasıyla beraber, eğitimde de ön plana çıkmaya başlamıştır. Bununla bağlantılı olarak teknolojinin kullanılmasıyla oyunlaştırma (*gamification*) ve simülasyon aracılığıyla eğitimde ve politikaların biçimlendirilmesinde önemli rol oynamaya başlamıştır.

Oyunlaştırma; basit ifadeyle, eğitim ve politik iklimin şekillendirilmesinde oyunların kullanılmasıdır. Yani, oyunların öncelikli olarak eğitimde bunun da ötesinde sosyolojik ve politik çevreyi şekillendirilmede kullanılmasıdır. Vatandaşlık bilinci geliştirmek, politikayı öğretmek, çocuklara ve gençlere geniş bir dünya algısı yaratabilmek, uluslararası gündem üzerine düşüncelerini sağlayabilmek gibi konularda oyunlardan, simülasyonlardan faydalanılmaktadır (Riordan, 2016b; Loban, 2017).

Hollanda Hükümeti, öğrencilerin Hollanda hakkında bilgilerini geliştirmek ve çevre bilinci kazandırmak amacıyla “su” merkezli bir bilgisayar oyunu kullanmıştır. Avrupa Merkez Bankası, lise öğrencilerine para politikasını anlatabilmek için bir oyun üretmiştir. Amaç, para yönetimi, ekonomi yönetimi, faiz gibi ekonomiyle alakalı algılaması zor olan kavramları ve sistemleri öğretebilmektir.

Oyunlar, dijital kamu diplomasisi için de kullanılabilir; ülke tanıtımının bir aracı olarak kullanılabilirler. Özellikle, çevrimiçi oyunlar, sınırları olmayan küresel bir topluluk yaratarak, bu topluluğun kendi içinde bir iletişim çeşidi geliştirmesine, kendi kültürünü yaratmasına imkan tanımaktadır (Murray ve Birt, 2019). Bu ağ, devletler için, hem tanıtım hem de politik açıdan bir araç olabilir. Yukarıda bahsedilen Second Life oyununda açılan “sanal elçilikler” bunun basit bir örneği olabilir (Manor, 2020). E-sporlar aracılığıyla artan etkileşim Spor Diplomasisinin de ötesine geçerek sanal ve gerçeğin iç içe geçtiği bir diplomasi alanı açabilir (Murray and Birt, 2019). Dijital kamu diplomasisinin kültür ve dil yönünü ön

plana çıkaran bir başka örnek ise Hindistan Dışişleri Bakanlığı'nın, başka ülkelerde yaşayan Hindistan kökenli ailelerin çocukları için Hindistan kültürünü tanıtan ve hintçe bilgilerini geliştiren bir bilgisayar oyunu geliştirmiştir (Manor, 2018). Yine benzer bir örnek, 2021 yılında, İtalya Dışişleri Bakanlığı'nın duyurduğu ilk mobil bulmaca oyunu (*Land of Wonders*) ile İtalya'nın kültürel, sanatsal ve turistik mirasını tanıtmaya amacı gütmektedir.

Oyunlar, ayrıca, diplomasi - uluslararası ilişkiler eğitiminde de kullanılmaktadır (Loban, 2017). "Diplomasi" kutu oyunu dijitalleştirilerek, diplomasi öğrencilerine, diplomasi konusunda bilgiler edinmelerini sağlamak ve öğrencilerin diplomasi becerilerini geliştirmek için kullanılmaktadır. Devlet idaresini temasını temel alan bilgisayar oyunları, örneğin, *Civilization*, *Total Wars*, *Hearts of Irons II*, savaş kararı, diplomasi yürütme, ittifak oluşturma gibi birden çok politik tercihi oyuncuya bırakarak, yapay zeka yardımıyla binlerce olasılık barındıran senaryo oluşmasını sağlamaktadır. Bu, oyuncuların karar alma mekanizmasını ve öngörülerini geliştirmektedir. Uluslararası ilişkilerin ve diplomasiyi doğasını daha iyi anlamalarını sağlamaktadır (Loban, 2017).

Bunlara ek olarak, George Bush Vakfı'nın geliştirdiği Hindistan ve Çin'le diplomatik ilişkileri geliştirme ve Soğuk Savaş döneminde diplomasiyi yürütme üzerine üç farklı oyunu Apple Store'da bulunmaktadır. Yine Birleşmiş Milletler ABD Temsilciliği'nin desteğiyle geliştirilen "*My Diplomat*" isimli hem gençlerin diplomasiyi öğrenebileceği hem de diplomat adayları için BM'de karşılaşılabilecekleri durumlara yönelik algılarını geliştirebilecekleri bir oyun bulunmaktadır.

1.3.4. Blockchain - Kripto (Dijital) Paralar

Yukarıda bahsedilen araçlar daha somut ve ilerleme kaydedilmiş araçları anlatırken, kripto paralar çok daha kısa bir zaman içinde uluslararası boyutta inanılmaz sükse yaratmış ve daha tam bir somut kullanımdan ziyade çeşitli ülkelerde ve uluslararası örgütlerde proje aşamasında karşımıza çıkan en yeni araçlardandır. Yarattığı büyük etkilerle devletlerin de kendilerini müdahil olmak zorunda hissettikleri ve çeşitli kanun düzenlemeleriyle devletlerin kullanımına ve denetimine giren *blockchain* teknolojisinden yararlanılarak geliştirilen kripto paralar, dijital diplomasi çağında diplomasiyi yeni bir aracı olarak değerlendirilebilir.

Uluslararası ilişkilerde de diplomaside de ekonomik yardımlar her zaman bir araç olarak kullanılmıştır. 1958-1951 yılında ABD tarafından, İkinci Dünya Savaşı sonrası ciddi zarar görmüş Avrupa ülkelerinin ekonomilerini toparlayabilmesi adına yapılan “Marshall Planı” olarak adlandırılan yardımlar, en bilinen örneklerden biridir. Günümüzde kripto (dijital) paralar aracılığıyla bu yardımların, daha güvenli ve kontrol edilebilir ve uzun vadeli bir hale dönüşmesi amaçlanmaktadır (Sandre, 2018). 2015 yılında Nepal’de yaşanan deprem sonrası açılan yardım kampanyasına bazı kişiler, doğrudan veya online fonlama ve bağış siteleri aracılığıyla, *Bitcoin* göndererek yardım yapmış ve devlet, herhangi bir yasal düzenleme olmamasına rağmen, bu yardımları da kabul etmiştir (Coindesk, 2015; CNBC, 2015). Birleşmiş Milletler’in bu konuda çalışan birkaç şirketle, 2017 yılında başlattığı bir çalışma kripto paralar konusunda atılmış en önemli adımlardan biri olarak görülebilir. Mültecilere yapılan yardımların ve gelişmemiş ülkelere yapılan kalkındırma desteklerinin, doğru yerlere ve efektif bir şekilde kullanılması için gerekli takibin yapılabilmesi adına *blockchain* teknolojisinden yararlanılması için çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmalarla özel bir dijital para geliştirilmesi ve mevcut dijital para birimlerinin de kullanılabileceği bir sistem yaratılması amaçlanmaktadır (Thylin and Duarte, 2019).

1.4. Diplomasinin Unsurlarındaki Değişimler

Diplomasinin özü iletişimdir (Manor, 2019; Jönsson 2016). Diğer önemli unsurları olarak görülen müzakere ve temsiliyetin (Azocar ve Erlandsen, 2018; Robertson, 2018; Cercel ve Saftescu, 2015; Zartman 2016; Jönsson, 2018a; Owen, 2016; Murray, 2015) özünde de iletişim yatmaktadır. Diplomatik temsiliyet ve diplomatik müzakereler, iletişim ve araçları olmadan düşünülemez (Pamment, 2014; Jönsson, 2016; 2018; Duncombe, 2017). Yeni iletişim araçlarının gelişmesiyle dönüşen pratiklerin de etkisiyle ortaya çıkan “yeni diplomasi” bu kavramları başkalaştırır, dönüştürür ve yeniden üretir (Grant, 2004; Westcott, 2008; Mursitama ve Lee, 2018).

Bir devletin başka devletlerce kabul edilmesi ona varlık kazandırırken günümüzde bu sanal dünyada, siber alemde de yer bulması gerekliliğini doğurmuştur. Buna güzel bir örnek olarak Kosova'nın ilanı gösterilebilir (Adeel, 2017). Kosova, 2008’de bağımsızlığını ilan ettikten sonra ABD ve birkaç AB

devletince tanınmasına rağmen, Rusya'nın vetosu nedeniyle BM'ye girememiştir. Bunun da etkisiyle siber dünyada şirketlerin yüzde 99'u menülerinde Kosova'yı bir ülke olarak yer vermemiştir. Bir grup Kosovalı gönüllü genç, Kosova Dışişleri Bakan Yardımcısı Petrit Selimi önderliğinde, "dijital diplomat" olarak çalışarak Facebook ve Twitter gibi sitelere mail yağdırmış ve siber alemde Kosova'nın da bir ülke olarak var olup tanınmasını sağlamışlardır. "Dijital Kosova" stratejisiyle oluşturdukları resmi Facebook sayfasıyla Kosova'yı resmi olarak tanımayan ülkelerle bağ kurarak, "bağımsız bir ülke olarak bilinirliği" arttırmışlar ve tanınma süreci ve kapsamını genişletmişlerdir (BBC, 2013; Selimi'den aktaran Sandre, 2015; Korhan, 2018).

Bir insanın devletler nezdinde ona varlık kazandıran şey sadece gerçekten yeryüzünde var olması değil dijital olarak devlette bir numarayla kaydının bulunmasıdır. Bu örnekte görüldüğü üzere dijitalleşme devlet vatandaş ilişkisini en temelden yani varoluş temelinden değiştirmiş ve dönüştürmüştür. Aynı şekilde dijital diplomasi dönüşümü süreci devlet-devlet devlet-devlet dışı aktörler (NGO), devlet-illegal gruplar ve devlet-birey ilişkisini dönüştürmüştür, aralarındaki ilişkiyi, etkileşimi, birbirleri için varoluşlarını, aralarındaki iletişimi değiştirmiştir. Kavramlardan her biri kendilerini dijital diplomasi alanı içinde diğer kavramlarla beraber ve dijital diplomasinin kendisiyle beraber, yeniden üretmiştir.

Birleşik "çevrimdışı" ve "çevrimiçi" diplomatik ağlarda, bilgi daha yatay bir şekilde dolaşır. Bu tür modern ağlar doğal olarak devletlerin ve uluslararası kuruluşların tanıdık dünyasından daha az istikrarlıdır (Melissen ve Caesar-Gordon, 2016). Dijital diplomasi, dijital iletişimin çevrimiçi ve çevrimdışı alanların bir karışımı olarak çeşitli şekillerle uluslararası ilişkilere etki eder: dış politikaya katılım, kriz yönetimi, bilgi yönetimi, siber alem yönetimi, dijital katılım ve temsilîyet, eşgüdümlülük, karar verme, iletişim (Cercel ve Saftescu, 2015; Brown ve Studemeister, 2013). Uluslararası aktörlere, Wilson'ın hayal ettiği biçimde, açık ve görünür diplomasi imkanı sunmaktadır ve karşılıklı iletişim nedeniyle de insanların bu konuda hükümetleri zorlayabileceği bir ortam yaratmaktadır. Daha demokratik ve vatandaşların daha aktif katılım gösterebildiği bir alan açmaktadır.

Diplomasinin gerçek zamanlı boyutu, iletişimi ultra hızlı ve zorunlu olarak daha az hassas ve spontane hale getirmektedir (Bjola, 2017a; Gilboa, 2016; Smith ve

Sutherland, 2002). Enformasyon ağlarının küçülttüğü küresel dünyada farklı bölgelerdeki bireyler birbirleriyle gerçek zamanlı olarak iletişime geçebilmektedirler. Bu da hem politik aktörlerin hem de farklı bölgelerde yaşayan bireylerin, anında ve hızlı bir etkileşim kurarak, herhangi bir sorunun krize dönüşmesini ya da ani bir krizin daha etkili, hızlı ve çatışma riski doğurmadan çözülebilmesine imkan tanımaktadır. Özellikle, demokratik ülkelerde bürokratik veya siyasi engellerle karşılaşan ya da baskıcı rejimlerin engellediği bir diplomatik sürecin, bağımsız, barışçıl bir diyalog kurma yolunu bulabileceği bir ortam yaratır (Verrekia, 2017; Gilboa, 2016). Örneğin, 2013 yılında iki ülkenin liderlerinin 1979'dan beri ilk kez gerçekleştirdiği bire bir görüşme olan, İran Lideri Hassan Rouhani'nin, ABD Başkanı Obama ile yaptığı telefon konuşmasını, resmi Twitter hesabından Obama'yı da "mentionlayarak" duyurması ve akabinde attığı yürütülen görüşmeyle ilgili tweetler iki ülke arasında süregelen nükleer krizin yumuşaması ve diyalogun artarak gelişmesini sağlayan başlangıçlardan biri olmuştur (Bjola, 2016; Seib, 2016). Bir kriz durumunda, bir ülkenin liderinin ya da bakanlarının ani bir tepkiyle büyütebileceği bir krizi, kamuoyunun sosyal medya üstünden baskıyla yumuşatabileceği, iki ülkenin vatandaşlarının barışçıl diyalog kurarak ülkelerinin bir kriz durumuna, çatışma durumuna getirebilecek bir tehlikenin oluşmasını engelleyici birlikte bir kamuoyu yaratabilirler (Adesina, 2017).

Diplomasinin bir diğer yapı taşı, müzakeredir. Müzakere, bu üçgende iletişim ve temsiliyetin en önemli göstergesi, pratiğe dönüşümünü temsil eder (Zartman, 2016). Müzakerenin biçiminden müzakerenin yapıldığı yer, yapılış şekli, dekor, usul her bir detay önemlidir ve oturma düzeni, katılımcıların sayısı ve sıfatları gibi (mesela, karşılıklılık ilkesi) detaylar kurallarla belirlenmiş ya da teamül olarak zamanla gelişip yasalanmışlardır. Ancak,, dijital diplomasi bunlarda birtakım esnemelere neden olmuş, örneğin, dil ve üslup konusunda daha özgürlük tanımış ve kendi teamüllerini oluşturmaya başlamıştır. Trump - Kim Jong un arasındaki "müzakereler" kimi zaman Twitter kimi zaman Instagram üzerinden, bazen ise halka açıklanan maillerle yürütülmüştür. Burada da dikkati ilk olarak çeken iki liderin tansiyon yükseldiğinde ya da ilişkiler düzeldiğinde kullandıkları üsluptur: gerginlik arttığında "şişman adam, aptal" benzeri daha önce görülmemiş hitaplar, ilişkiler düzeldiğinde ise karşılıklı sevgi sözcükleri, liderlerin sosyal medya platformlarında

ve internette göremek “*retweet ettikleri*” veya “*mentionladıkları*” görseller, tweetler, fotoğraflar, üslubun, iletişim dilinin ve şeklinin gerçek dünyada var olan kuralları nasıl değiştirdiğine dair de birer örnek oluşturmaktadırlar.

Müzakerelerin bu şekilde halka açık hale gelmesi, canlı yayınlarda yürütülmesi, belgelerin anında dijital ortamda, kurumların web sitesi, sosyal medya platformları, haber siteleri benzeri yerlerde paylaşılması, süreçlerin sadece kapalı kapılar ardından, gizli anlaşmalardan uzaklaşarak, daha şeffaflaşması güzel gelişmeler olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, demokrasinin hiç olmadığı kadar (ve olması gerektiği şekilde) şeffaf ve hesapverilebilir hale geldiğine dair düşünceler artmaktadır (Robertson, 2018; Wichovski, 2015; Ekşi, 2016). Ancak, buna itiraz edenler de vardır. Bunların, tamamen birer “şov” olduğu, birer halkla ilişkiler etkinliği olduğu eleştirisi getirerek, liderler bu müzakerelerin “reklamını” internette yaparken arka planda, kapalı kapılar ardında, koridorlarda bürokratlar tarafından süreç yönetilmekte ve geliştirilmekte, ancak bunların hiçbiri halka yansımamaktadır görüşü de ileri sürmektedirler (Carne Ross’dan aktaran Sandre, 2015; Soturiu, 2015; Lichtenstein, 2010;).

1.5. Dijital Diplomasinin Aktörleri

Uluslararası sistemde olan dönüşümler, özellikle, Soğuk Savaş’ın kapalı kapılar ardında sürdürülen taktik savaşlarından sonra, artan küreselleşmeyle beraber, dünya entegrasyona daha açık ve yatkın hale gelmiştir. Hiyerarşik bir düzenden yatay, kapsayıcı bir *network* düzenine geçiş başlamıştır. Diplomasiye de etki eden bu dönüşümlerle beraber yeni aktörler diplomasiye giriş yapmışlardır (Pamment, 2014; Natarajan, 2014; Castells, 2008). Ancak, dijital diplomasi çağına kadar bu aktörler daha çok yardımcı rolde kalmışlardır.

Dijital çağın sağladığı imkanlarla ve dünyayı çepeçevre saran enformasyon ağlarıyla tüm aktörler birbirine bağlanıp gerçek manada diplomasinin bir aktörü, parçası olabilmışlerdir. Bu çok merkezli dünyada, devletlerin başat aktör konumu devam etmekle beraber bu daha geniş küresel ağda etkinlikleri giderek artan hükümetler arası ve devletlerarası organizasyonlar, ulusüstü kuruluşlar, çok taraflı bölgesel ve küresel örgütler, diplomatlar, hükümet dışı kuruluşlar (NGO), sivil toplum kuruluşları, şehirler ve eyaletler gibi paradiplomatik yani yerel aktörler,

çokuluslu şirketler ve girişimler, uluslararası medya, üniversiteler, düşünce kuruluşları, diasporalar, ve bireyler. Bireyler yani siviller, herkesi kapsamaktadır; özellikle, gençler, bloggerlar, sosyal medya fenomenleri, aktivistler, yurttaş haberciler, akademisyenler gibi şahıs olarak diplomasiye katkıda bulunan bağımsız sivil unsurlardır (Hayden, 2013; Pamment, 2013; 2014; Slaughter, 2017; Smith ve Sutherland, 2002; Brown ve Studemeister, 2013; Ruel ve Wolters 2016; Copeland, 2009; Natarajan, 2014; Castells, 2008; Jönsson, 2018b).

Tüm bu aktörler, dijital diplomasiinin sağladığı geniş temsiliyet ve etkileme imkanıyla, meşruiyet ikilemine (ya da krizine) çok düşmeden aktif şekilde etki yaratabilmektedirler. Dijital diplomasiinin doğası gereği, sadece dijital dünyada değil “çevrimdışı” dünyada da, resmi ve sivil alanda, dijital araçları kullanarak veya dijital araçlar yardımıyla diplomatik roller üstlenip yaptıklarıyla sonuç doğurabilmektedirler (Pamment, 2014; Brown ve Studemeister, 2013). Bu durum, seçkin, dışa kapalı, hiyerarşik, cinsiyetçi yapısıyla “beyefendiler kulübü” olarak görülen geleneksel diplomasi anlayışının aksine; “dijital çağın yeni diplomasisi” daha açık, demokratik, liberal bir yapıyla bir ağılar düzleminde, “yatay-dikey” çok yönlü bir biçimde hareket edilebilen, iletişim ve etkileşim kurabilen ve politika üretilebilen bir yapıya dönüşmesini sağlamıştır (Natarajan, 2014; Bousfield, 2017; Smythe ve Smith, 2002; Seib, 2016; Deibert, 2002). Twitter gibi sosyal medya platformları, vatandaşların, siyasi liderlerin ve diplomatların, günlük sorunları konuşmak için toplandıkları “köy meydanları” haline gelmiştir (Manor, 2020).

Artan aktör sayısı ve artan etkinliklerine rağmen, literatüre bakıldığında, ağırlıklı olarak devlet bir aktör olarak baskın konumdadır. Odağın büyük çoğunluğu devletlere yönelmiştir. Bu da değişen küresel sistem ve çeşitlenen hatta herkesi kapsayan hale gelen diplomatik evrende devletlerin başat aktör konumunu koruduğunu göstermektedir.

1.5.1. Devlet ve Devlete Bağlı Kurumlar

Bir dijital diplomasi aktörü olarak devlet şu biçimde bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır: Bünyesindeki kurumlar ve bireylerin bir arada önem arz ettiği bir yapı. Dışişleri Bakanlığı ve ona bağlı alt birimler, Büyükelçilikler ve konsolosluklar, devlete bağlı ajanslar, enstitüler, yardım kuruluşları, devlete bağlı medya organları

ile şahıs olarak, devlet başkanı ve yürütmenin başındaki kişi veya kişiler (Başbakan ve yardımcıları gibi), bakanlığa bağlı ofislerin başındaki kişiler, büyükelçiler ve diplomatlar (Pamment, 2014; Manulak, 2019). Ancak, literatürdeki ağırlık daha çok devletin kurumsal yapısını incelemeye yöneliktir. Devlet içinde yer alan bireyleri odağa alan çalışmaların sayısı daha azdır.

Devlet bünyesinde görev alan kişiler artık hiyerarşik ve bürokratik yapıdan biraz daha uzaklaşarak yatay bir *network*te teknolojik araçları kullanarak artan iletişim ve etkileşimle daha çok ve hızlı bir şekilde bilgileri paylaşarak politika üretmeye, krizleri yönetmeye başlamışlardır (Manulak, 2019; Bjola, 2018a; Gilboa, 2016). Yine bu kanallarla küresel ölçekte geniş bir kitleyle iletişim kurabilme imkanına sahip olmuşlardır (Seib, 2010; Archetti, 2012; Metzgar 2012; Manor, 2019). Örneğin, diplomatlar Whatsapp, Telegram gibi mesajlaşma uygulamalarında oluşturdukları gruplarla, küresel diplomasinin artan hızına karşı etkin bir biçimde iletişim kurup bilgi paylaşımında bulunabiliyorlar; ayrıca, bu tarz uygulamalarla, daha fazla kişiyle “yüz yüze” bağlantı kurarak etkinliklerini arttırmaktadırlar (Sotiriu, 2015; Pamment, 2014; Al-Muftah ve diğerleri, 2018; Manor, 2018).

Dışişleri Bakanlıkları ve Büyükelçilikler teknolojik araçları kullanarak hem çok daha geniş veriyi ve bilgiyi toplayıp yönetebiliyorlar hem de bunları işleyip kullanarak politika stratejileri üretip karar verme sürecine etki edebiliyorlar (Sotiriu, 2015; Potter, 2002). Aynı zamanda, temsiliyet güçlerini de bu yolla arttırıyorlar. Marshall Adaları, kendisini doğrudan ilgilendiren iklim kriziyle ilgili yapılacak Paris İklim Anlaşması'na, finansal sebeplerle doğrudan katılamamış; ancak, dijital kanallarla toplantıda yerini alıp anlaşmaya dijital imza atarak katılmıştır (Adeel, 2017).

Bu dönüşüm süreci, hiç kolay olmamakta ve beraberinde birtakım sorunları da getirmektedir. Kökleşmiş bakanlık ve elçilik yapısı en büyük direnişi göstermekte ve kolayca uyum sağlayamamaktadır. İç yapısı daha gizli, seçkincidir ve bu düzene alışık kişiler bireysel olarak da bir tavır sergilemektedirler (Manulak, 2019; Robertson, 2018; Al-Muftah ve diğerleri, 2018; Duncombe, 2018). Ayrıca, bu dönüşümün gerçekleşmesi için gerekli altyapının kurulması, gerekli personelin alınması, mevcut personelin eğitilmesi, ülkenin teknolojik gelişmişlik düzeyi belirli bir maliyeti de beraberinde getirmektedir. Bu durum, diplomasi parçası haline gelen

bireylerin teknoloji kullanım düzeyini de dahil edince ciddi bir ikilem ortaya çıkmaktadır ve “dijital uçurum” doğurmaktadır (Robertson, 2018; Pilegaard, 2016; Cercel ve Saftescu, 2015; Murray, 2015).

Bu küresel ortamda bazı devletler dijital diplomaside yetkinlik ve etkinlik açısından ön plana çıkmaktadırlar ve bu durum literatüre de yansımaktadır. Amerika Birleşik Devletleri lider devlet konumuyla incelemelere konu olurken, sıkça örneklendirilen İsveç ise ABD ile birlikte öncü bir konuma sahiptir (Soturiu, 2015). Yine etkinlik ve kapasite olarak Birleşik Krallık, Kanada ve İsrail, sıkça incelemeye tabi tutulan ve örnek olarak gösterilen ülkeler konumundadır. Batılı liberal demokrasiyle yönetilen, gelişmiş ve güçlü ekonomiye sahip bu devletler, dönüşümü de aynı paralellikte sağlamışlardır. Bu devletler, dijital diplomasi çağında aynı zamanda bir “kutubu” da temsil etmektedirler: “Özgür İnternet Ülkeleri” (Riordan, 2019). Bu kutup çok aktörlü, geniş katılımcılı, çok farklı çıkar gruplarını bünyesine dahil ederek siber dünyanın gelişmesine ve bilginin açık ve serbest dolaşımına öncülük etmeyi amaç edindikleri iddiasında bir topluluk olarak karşımıza çıkmaktadır (Riordan, 2019; Budnitsky ve Jia, 2018; Hoffmann, 2015).

Karşı kutupta ise “Siber Egemenlik Ülkeleri” yer almaktadır ve bu ülkeler de dikkate değer ölçüde çalışmaya konu olmaktadır: Rusya ve Çin başat olmak üzere İran ve Orta Asya ülkeler buraya dahil edilmektedir. Bu ülkeler, ABD merkezli internet ve siber dünya yerine hükümet kontrolünde kendi internetleri ve teknolojilerini geliştirmekte ve küresel çapta etkinlik sağlamayı amaçlamaktadırlar (Riordan, 2019). Bu kutuptaki genel görüş, “ABD hegemonyası altındaki internetin, iddia ettikleri özgürlük anlayışına ters düşmekte olduğu” yönünde şekillenmektedir. Ayrıca, bu ayrışma, “ABD’nin müttefikleri ülkeleri güvence altına alırken, hegemonyasını kötüye kullanarak, diğer ülkeleri düşmanlaştırmakta ve güvenliklerini tehdit eder hale getirdiği” iddiasındadırlar (People’s Daily ‘den (2014) aktaran Budnitsky ve Jia, 2018).

Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, İsrail ve Britanya, dijital diplomasiyi, liberal demokrasiyi yaymak, neoliberal küreselleşmeyi arttırmak, küresel enformasyon ağıyla bilgilerini yaymak ve yönetmek amaçlarıyla öncelikli olarak kullanılmaktadırlar (Zinovyeva, 2013; Vadura, 2015; Manor, 2018; Hocking ve Melissen, 2015). Erken dönemde amaç, kamuoyuyla iletişim kurma, sanal ortaklıklar

yaratma, bilimsel ve teknolojik gelişmeler için ortak projeler yapma hedefindeyken (Manor ve diğerleri, 2018), günümüzde, teknolojinin artan gücünün farkına varılmasıyla buraya evrilmiştir; iki “kutup” için de bir kontrol mekanizması olarak araçsallaşmıştır (Vadura, 2015).

Amerika Birleşik Devletleri, Dışişleri Bakanlığı bünyesindeki yapısını, “küresel sahadaki” politikaları desteklemek amacıyla kullanmaktadır (Zinovyeva, 2013). İdeoloji ihracı, otoriter rejimlerdeki muhalif hareketleri destekleme, neoliberal küreselleşmeyi artırmak için sosyal medya ve bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmakta (Zinovyeva, 2013), öyle ki ABD Ordusunun “Bloglar ve Mermiler” başlıklı raporunda, sosyal medyanın, “mühimmat, asker ve hava gücü kadar askeri operasyonların stratejik sonuçları için önemli hale geldiği” belirtilmiştir (Hallams, 2010:563).

Bunu gerçekleştirebilmek için ABD, internetteki her bağlantıyı, özellikle sosyal medya platformlarında konuşulanları gerçek zamanlı şekilde takip eden bir teknolojiye ve ekibe (*e-Diplomasi Ofisine* bağlı Kitle Araştırma Ofisi) sahiptir. Bu ekip, İngilizce başta olmak üzere, Arapça, Çince, İspanyolca sosyal medyada, o an gelişmekte olan önemli olaylar ve konuları tespit ederek inceleme yapmakta ve rapor hazırlamaktadır. Burada analiz ettikleri bilgileri, devleti içi network ağı sayesinde alakalı birimlere ve kişilere ulaştırmaktadırlar. Örneğin, o bölgedeki diplomatları hızlıca bilgilendirerek, görevli diplomatın bağlantı kurabileceği kişilerin listesini aktararak hızlıca politik reaksiyon vermesini amaçlamaktadırlar (Hanson, 2012a).

Kanada Dışişleri ve Ticaret Bakanlığı ise dijital diplomasi politikasını “üç ana sac ayağı” üstünde inşa etmiştir: Güvenlik, Ticaret ve Kültür (Potter, 2018). Bilgi ve iletişim teknolojileri politikasını öncelikle yerele odaklamıştır ve bu yönde herkes tarafından bu teknolojilerin kullanılması ve geliştirilmesi için teşvikte bulunmuştur (Potter, 2002; Copeland, 2004; Bousfield, 2017). Bu amaçla Bu düzeyde gelişen etkinlikle dış politika halkın doğrudan katılımı bir plan çerçevesinde teşvik edilmiştir. Buradaki amaç, kültürel diplomasiyi teşvik ederek, Kanadalı değerleri (özgürlük, liberal demokrasi) dünyaya sergilemek ve “Kanada ulusal markasına” ilgiyi arttırarak ticari ve ekonomik bir çıkar sağlamaktır (Copeland, 2009; Paris, 2013).

Kanada'nın dijital diplomasi politikasında ayrıca, diğer ülkelerin dijital ve siber politikaların yeterince şeffaf olmadığı düşüncesiyle bir güvenlik endişesi de yer almaktadır. O nedenle, Kanada hükümeti dış politikada liberal değerleri ön plana çıkarırken yerelde daha korumacı ve güvenlikçi bir tutum sergilemektedir (Vadura, 2015 ; Potter, 2002; Bousfield, 2017; Vickers, 2004; Copeland, 2004). Bunun altında yatan bir başka gerekçe ise Birleşik Krallık'ın dijital diplomasisini, İngiliz Milletler Topluluğu'na bağlı ülkeler üstündeki politik ve kültürel etkisini arttırmaya yönelik geliştirme çabasıdır. Kanada devleti bünyesinde belli bir kesimce bu tutum, ülkenin bağımsız yapısına bir tehdit olarak algılanmaktadır (Archetti, 2012; Vickers, 2004). Bu nedenle Çin teknoloji endüstrisiyle yakın ilişkiler kurmaya çalışmaktadır (Bousfield, 2017). Bunun için Weibo aracılığıyla, başta Huawei ve ZTE olmak üzere, Çin teknoloji firmaları ve Çinli öğrencilerle etkileşim kurma amacıyla paylaşımlar yapmaktadır. Bu paylaşımlarda, Kanada kültürü ve turistik yanları, Kanada'dan yerel haberler ve Kanada'ya dair ekonomik, siyasi, kültürel bilgiler, Kanada'da burs imkanları gibi paylaşımlar yapmaktadırlar (Potter, 2018).

Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlığı (*Foreign and Commonwealth Office-FCO*), etkin bir şekilde yönetilen bir web sitesine sahiptir. Ayrıca, Youtube, Facebook, Flickr gibi sosyal medya platformlarının da profesyonel bir ekiple interaktif bir şekilde kullanmaktadır. 2008'den itibaren dijital diplomatları bakanlık bünyesine alarak, etkin bir dijital diplomasi yürütme amacı taşımaktadır (Duncombe, 2018). Kurumsal bir yapıya sahiptir ve kişiler değişse bile plan ve stratejinin uygulanması sürdürülmektedir (Potter, 2002).

Bakanlığın adında da yer alan İngiliz Milletler Topluluğu (*Commonwealth*) üyesi devletlere karşı (Avustralya, Hindistan, Kanada öncelikle) Büyük Britanya daha kapsayıcı ve daha etkin diplomasi yürütmektedir. Ancak, bu Kanada'da olduğu gibi bu devletlerde de daha çekimser karşılanmakta ve bu ülkelerin ABD olan etkileşimlerini arttırmaya itmektedir (Archetti, 2012).

İsveç, dijital diplomaside öncü konuma sahip ülkedir. Bunda İsveç devletinin stratejisi ve planlaması etkin olmuştur. İsveç, teknolojik yatırımlara verdiği destekle, dijitalleşmeyi en erken yakalayan ülkelerden biri olmuştur. Böylece toplum, teknolojik yeniliklere açık ve kolay adapte olabilir hale gelmiştir. İsveç, dünyanın kişi başına en yüksek blog yüzdesi, Facebook'ta ve Twitter'da kayıtlı nüfusun yarısı

bir ülke konumundadır. İsveç Enstitüsü ve *Visit Sweden*'da belirtildiği gibi İsveçliler, teknolojik konularda atılım yapmayı ve öncü olmayı seven bireylerden oluşan bir toplumdur (Hoffmann, 2015).

İsveç, dijital diplomasinin bir parçası olarak dijital kamu diplomasisini, “çevrimdışı” kamu diplomasisinin bir parçası olarak kullanmıştır (Manor, 2019). Sanal Elçilik, İsveç sanat ve kültürünü tanıtmak ve ziyaretçilere İsveç deneyimi sunmak adına sanal mekanlar tasarlamış ve bu alanlarda çeşitli sanal etkinlikler tertiplemiştir: Üç sanal sergi alanı ve bir açık hava sahnesi içeren bu alanlar, 2007-2009 yılları arasında elçilik İsveçli sanat küratörleri, İsveççe dil dersleri, film gösterimleri ve film festivalleri, e-öğrenme konferansları ve hatta ulusal gün kutlamaları ile görüşmelere ev sahipliği yaptı. Sanal Elçilik, ülkenin Washington'daki amiral gemisi büyükelçiliği olan İsveç'in gerçek büyükelçiliğinin bire bir kopyasıydı. Böylece ana hedef olan İsveç ulusal markasını güçlendirecek olumlu bir İsveç imajını teşvik etmesi sağlanmıştır (Pamment, 2013).

İsveç'te Bakanlık destekli sivil inisiyatif “Dijital Diploması için Stockholm Girişimi”, Ocak 2014'te bilgi alışverişi için ortak yaratıcı bir forum olarak başlatıldı: Diplohack (2014). Akademisyen, öğrenciye, iş insanından, diplomatlara, yazılımcılara çok geniş bir katılımı bu alanda çalışan ya da kendi geliştirmek isteyen herkesi kapsayan ve dijital diploması adına yeni bilgilerin üretilmesi, yeni işbirlikleri kurulması, sosyal bağların genişletilmesi hedeflenerek büyük bir etkinlik gerçekleştirildi (Pelling, 2015).

Dijital diplomasinin somut örneklerinden biri de özellikle de İskandinav ülkelerinin kendi aralarındaki diplomatik meseleler için kullandığı yerleşik olmayan, herhangi bir problem doğduğunda ya da rutin kontroller için gönderilen “Laptop Elçiler”dir. Elinde laptopu ve bavuluyla birkaç haftalık bir ziyaret gerçekleştirerek, internete bağlı olduğu her an devlet bünyesinde ihtiyacı olan bütün veriye ulaşarak ve ihtiyaç duyduğu durumlarda çevrimiçi olarak merkezden personel yardımı alarak, gerekli görevleri yerine getirip o ülkeden ayrılan büyükelçi tipi (Rana, 2016), dijital diplomasinin etkin şekilde kullanıldığı ilk temellerinin atıldığı İskandinav ülkelerinde kısıtlı bir bölgede de olsa etkinlik göstermektedir.

Bir başka örnek olarak, İsveç'in Fransa Büyükelçisi'nin bireysel olarak büyük rol oynadığı bir lobicilik faaliyeti eklenebilir. Büyükelçi, o zamana kadar yaptığı

etkin sosyal medya kullanımı, bire bir yaptığı ziyaretler ve görüşmelerle Fransız yatırımcılarla belli bir diyalog geliştirmişti. Bunun bir sonraki adımı olarak İsveçli yazılım ve teknoloji şirketleriyle Fransız yatırımcıları bir araya getiren, teknolojiye dair sorunları gündeme getiren, “Çocuk ve İnternet” konulu bir seminer düzenledi. Ayrıca, bağlantılı olduğu Fransız medya mensuplarını da davet ederek etkinliği büyük ses getirmesini sağladı. Böylece hem bir network ve iş ortaklığının doğmasına zemin hazırladı hem de İsveç’in ulusal imajına önemli katkılar sağladı (Pamment, 2014).

Bir Güneydoğu Asya ülkesi olan Endonezya, etkin bir şekilde sosyal medyayı kullanarak devlet başkanlığına seçilen Jokowi ile dijital diplomasiyi, yerel halkın küresel toplumla yakınlık kurması, yeni ilişkiler geliştirmesi ve ülkenin bilinirliği ve görünürlüğü artması hedefleriyle kullanmaya başlamışlardır. Belli bir altyapı ve etkinlik geliştirdikçe, diplomatların daha hızlı bir şekilde merkezden bilgi almaları, yurtdışında temsil yeteneklerinin artmasını sağlamayı amaçlayan bir araç olarak da görmeye başlamışlardır (Madu, 2018; Syaifana ve Qubba, 2017).

Hindistan Dışişleri Bakanlığı, Hint Diasporalarının çocukları için bilgisayar oyunları geliştirirken, Gürcistan Diasporası Bakanlığı Gürcü dilinde çevrimiçi kurslar sunmaktadır (Manor, 2018). Belçika ve Romanya Dışişleri Bakanlıkları da, özel atölye çalışmaları ve eğitim oturumları yoluyla hem devlet hem de sivil alanlarda, kurumsal düzeyde dijital yeterlilikler geliştirmeye hedefleyen çalışmalar yapmaktadırlar (Cercel ve Saftescu, 2015). Güney Kore ise Güney Kore dışişleri bakanlığı altındaki bu devlet kurumu Uluslararası İşbirliği Ajansı’nın (KOICA) ile Japonya’yı örnek alarak “kalkınma için dijital” yaklaşımıyla dijital politikalar üretmektedir (Melissen ve Kaulaer, 2017).

İnternet üstünde devlet egemenliğini savunan Çin, büyük üretim altyapısıyla teknolojik yeniliklere en hızlı adapte olan ülke olmuştur. Çin teknolojik sistemini “Orwellvari” bir yapıyla kurgulayarak geliştirdi. Bilginin kontrolü için bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanıp geliştirdi. Başta açık olan Twitter ve Facebook, 2009 yılındaki Urumçi ayaklanması sonrası yasaklanarak yerine tamamen devlet kontrolündeki Weibo’yu geliştirmiştir. Burada amaç, bu tarz ayaklanmaları gizlemek ve yayılmasını engellemekle kalmayıp bu tarz bir hareketin bir daha oluşmasını engellemeye yönelik bir sistem geliştirmektir (Luqiu ve Yang, 2018). Birçok insan

hakları örgütü, bu tarz sansür uygulamaları ve muhaliflere uyguladığı siber baskı nedeniyle Çin'i "internetin düşmanı" olarak nitelendirmektedir (Arsene, 2013).

Çin, bu olumsuz imajına rağmen, diplomatik stratejisinin bir parçası olarak dünyanın çeşitli bölgelerinde, özellikle Afrika'da, ekonomik ve teknolojik kalkınma için yardımlar yapıyor (Arsene, 2013). Ayrıca, küresel imajını düzeltmek adına, 2008 Pekin Yaz Olimpiyatları ve 2010'da Şangay'da gerçekleştirilen World Expo gibi büyük etkinliklere ciddi yatırımlar yaparak dünyanın bakışlarını Çin'in olumlu yönlerine çekmeye çalışıyor (Seib, 2016).

Dünyanın en güçlü istihbarat ağlarından biri olan Rus Askeri ve İstihbarat Topluluğu, teknolojiyi de askeri yapının ve istihbaratın bir parçası olarak görerek ülkedeki internet ağlarında güçlü bir kontrol ve denetime sahiptir. Ayrıca, siber alemi bir "savaş alanı" olarak görerek güvenlikleştirmiş ve militarize etmiştir. Yerelde de bu kontrol, muhalefeti susturmak ve Putin'in gücünü ve meşruiyetini sağlamlaştırmak için kullanılmaktadır. Yapılan, yatırımlar ve çalışmalar, örneğin, yapay zeka ve bağımsız internet gibi, bu amaca hizmet etmektedir (Manor, 2019; Siegle, 2013; Budnitsky ve Jia, 2018).

Buna en iyi örneklerden biri Rusya'nın 2007'de Estonya'ya karşı düzenlediği iddia edilen siber saldırıdır. Bir diğer örnek ise Mayıs 2006 - Ağustos 2009 arasında, ABD'ye yönelik yapılan siber saldırılar devlet kurumları, savunma ve yüksek teknoloji programlarını ciddi zarara uğratmıştır (Hallams, 2010). Bu saldırıların bir parçası da gerçek kişilerden ve sanal botlardan oluşan "trol ordularının" yaptığı ve bu alanda Rusya'nın birincil konumda olduğu iddia edilen sosyal medya manipülasyonlarıdır. Bu iddialar, Trump'ın başkanlığı kazandığı 2016 ABD seçimlerinde de geniş yankı uyandırmıştır (DW, 2018; Seib, 2016). Ancak, bu iddialar internet ağlarının merkeziyetsiz, karmaşık yapısı nedeniyle kesinlike tespit edilemeyip birer iddia olarak kalmaktadır (Granger ve Kelly, 2013).

2020 senesi ise küresel çapta yaşanan salgın sebebiyle, dünya çapında tüm kurumların ve bireylerin, kriz anlarında nasıl hayatta kalacakları ve nasıl davranmaları gerektiği üzerine kendilerini teste tabi tuttıkları bir yıl oldu. Aynı zamanda, bu yıl, tüm diplomasi aktörlerinin dijital diplomasi konusunda hangi seviyede olduklarını görme fırsatı buldu. Ne yazık ki, küresel eşitsizlik burada da kendini gösterdi ve "dijital uçurumun" boyutlarını ortaya koydu. Bilhassa, devletlere,

dijital yolla, devlet-uluslararası örgütler ve devlet-birey arasındaki ilişkilerin ve etkileşimin ne kadar önemli olduğunu gösterdi. Dijital diplomasinin ise kriz yönetiminde, devlet yönetiminin en önemli enstrümanı olduğunu ortaya koydu.

Dünya Sağlık Örgütü'nün Whatsapp ile yaptığı işbirliğiyle dört dilde (İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve Arapça) mesaj yayınlama imkanı sunan özel bir hizmet başlattı. Bu hizmet aracılığıyla durum raporları, seyahat tavsiyeleri ve yanlış bilgileri yalanlayan bilgileri içeren mesajlar an ve an paylaşıldı. Bu fikri örnek alan devletler, benzer bir sistemi, ülkelerinde yaşayan herkese bilgileri iletmek için kullandı. Litvanya Dışişleri Bakanlığı, *Chatbot* olarak adlandırılan, yapay zeka destekli bir sanal destek robotu geliştirdi. Bu sanal robot, COVID-19 ile ilgili sağlık tavsiyeleri, seyahat kısıtlamaları, konsolosluk hizmetleri ve karantina sırasında ülkeye giriş ve çıkış koşulları gibi konularda bilgi verebilmektedir (Bjola ve Manor, 2020).

Pandeminin etkisiyle seyahat yasakları ve çeşitli karantina önlemleri sebebiyle, ülkeler, G7, G20, IMF ve Dünya Bankası'nın düzenlediği etkinlikler sanal ortama aktarılmış ve çevrimiçi video konferans biçiminde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, devlet yetkilileri arasındaki ikili görüşmeler şifreli çevrimiçi video konferanslar aracılığıyla gerçekleştirilmiş, müzakereler bu şekilde yürütülmüştür.

Çin hükümeti, pandemi süresince, küresel ölçekte yanlış bilgi paylaşımı ve çarpıtma konularında eleştirilerin odağı haline gelmiştir. Özellikle sosyal medyada, katlanarak artan Çin karşıtlığına karşı “panzehir” olarak Çin Dışişleri Bakanlığı, dijital diplomasinin en etkin enstrümanlarından biri olan ve ironik şekilde de kendi ülkesinde yasaklamış oldukları, Twitter üstünden, diplomasini yürütmeye başladı. Bunun için, Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi Twitter hesabı, *@MFA_China*; Çin Halk Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Temsilciliği ve Çin Uluslararası Kalkınma İşbirlikleri Ajansı resmi, Twitter hesapları *@Chinamission2un* ve *@cidcaofficial* ve Çin Halk Cumhuriyeti ABD Büyükelçiliği ve Güney Afrika Büyükelçiliği resmi Twitter hesapları *@ChineseEmbinUS* ve *@ChinaAmbSA* aracılığıyla, dünyanın geri kalanıyla doğrudan iletişim kurarak, “kriz yönetimi” gerçekleştirmek ve elindeki bilgileri paylaşmak adına dijital diplomasini kullanmıştır (Alden ve Chan, 2021). Buradaki önemli amaçlardan biri pandemiyle mücadeleye destek olsa da, başta da belirttiği üzere artan karşıtlığı dindirmek ve bir “imaj düzeltme” çalışması gerçekleştirmektir.

1.5.1.1. Devletler ve Çokuluslu Şirketler arasındaki İlişkiler

Dijital diplomasinin gelişimi devletleri, çokuluslu teknoloji şirketleriyle çok daha fazla işbirliği yapmaya, yeni ortaklıklar kurmaya itmiştir. Özellikle, Batılı devletler, teknoloji şirketleriyle anlaşarak devletin ve ülkenin teknolojik altyapısını geliştirme ve devlet destekli fonlamalarla yeni teknolojilerin geliştirilmesi konusunda çok daha geniş ve kapsamlı işbirlikleri yapmışlardır. Bu da bir diplomasi aktörü olarak özel şirketlerin diğer aktörlerden daha etkin bir biçimde uluslararası ilişkilerde yer alabilmesine neden olmuştur.

Danimarka, bir diğer İskandinavya ülkesi İsveç'in "Laptop Diplomat"ına benzer bir uygulamayla adını duyurmuş ve bu alanda öncü olmuştur. "Teklomat" olarak adlandırdıkları 10 diplomatı, teknoloji merkezlerinde görevlendirerek, ABD Silikon Vadisi, Avrupa, Çin ve benzeri yerlere göndermiştir. Bu gezici diplomatlar, yalnızca, teknoloji konusunda operasyon yürüterek ülkedeki yerel girişimcileri ve uzmanları, dünyanın geri kalanıyla bir networkte toplamaya çalışmışlardır. Böylece hem teknolojik yatırımları arttırdılar hem de teknolojik gelişmeleri daha erkenden tespit ederek Danimarka'nın çıkarlarını ve değerlerini koruyup geliştirebilmek adına fırsatlar yaratıp yeni ortaklıklar ve işbirlikleri yaratmışlardır (Klyngve ve diğerleri, 2020; Bjola ve diğerleri, 2019, Riordan, 2019).

Çokuluslu teknoloji devi şirketlerin, Google, Huawei gibi, uluslararası ilişkilerdeki artan etkinlikleri sonucu kendi "dış politika" stratejilerini geliştirerek ülkelerle doğrudan ilişkiler kurmaya başlamışlardır. O ülkede çeşitli ayrıcalıklar elde etmek, teknoloji alanında çıkarılacak yeni yasal düzenlemeler hakkında görüşlerini iletmek gibi konularda "diplomatik" görüşmelerde bulunmaya başlamışlardır (Pigman, 2013; Seib, 2016). Örneğin, Bill Gates 2002'deki Hindistan ziyaretinde, 11. Hindistan Başkanı Abdul Kalam ve üst düzey yetkililer ile baş başa birkaç görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmelerin ardından, Microsoft'un Hindistan'daki girişimlere 400 milyon dolar yatırım yapacağı duyurulmuştur (India Today, 2002).

Amerika Birleşik Devletleri, özel sektörle yaptığı işbirlikleriyle küresel hegemonyasını güçlendirmeye çalışmaktadır. ABD merkezli çokuluslu şirketler, dünyanın dört bir yanında etkinlik göstererek, ABD'nin hegemonik gücünü desteklemektedir. Google, Apple, Microsoft, Facebook, Youtube, Twitter gibi firmalar, dünya çapında milyarlarca kullanıcıya hizmet vermektedir. Bu da ABD'nin

küresel çapta siyasi etkinliğini arttırmaktadır. Ayrıca, bu teknoloji firmaları, ABD'yi, devlet ve vatandaş düzeyinde korumak için çalışmalar yapmaktadır (Slaughter, 2017; Riordan, 2019).

İlk kez 2017 yılında teknoloji devleri, Facebook, Twitter, Microsoft ve Youtube öncülüğünde düzenlenmeyen başlanan “Terörizme Karşı Küresel İnternet Forumu (*Global Internet Forum to Counter Terrorism - GIFCT*)”, teknoloji şirketlerinin yanı sıra hükümetlerin, sivil toplum kuruluşlarının, uluslararası örgütlerin aktif katılımıyla her yıl gerçekleştirilmektedir. İlk düzenlenen Forumda şirketler devletlere terörizme karşı daha etkili çözümler alınması konusunda çağrıda bulunmuşlardır. Kendilerinin de bu konuda gerekli çalışmaları yapacaklarını duyurmuşlardır (Riordan, 2019). McAfee ve Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi'nin (*Center for Strategic and International Studies - CSIS*) ortak yürüttüğü bir araştırmada, küresel boyuttaki siber saldırıların, siber suçların ve siber terörizmin toplam maliyetinin yaklaşık 1 trilyon dolar olduğu açıklanmıştır. Gelecekte bu maliyetin 5G ve nesnelerin interneti gibi yeni teknolojilerle daha da artacağı tahmin edilmektedir (CSIS, 2020).

Rusya'nın, en büyük dijital şirketi olan Yandex, devletin özel desteğiyle kurulmuş ve gelişmiştir. Rusya'nın “saldırgan” imajını değiştirmeye yönelik, geniş çaplı bir diplomasinin önemli parçalarından biridir. Aynı zamanda, bilgi kontrolü konusunda, Google - ABD arasındaki ilişkide olduğu gibi, küresel çapta Rusya'ya gizli bir etkinlik alanı açmaktadır. Yandex, Putin'in “CIA projesi” olarak nitelediği Google ve ABD merkezli internete karşı, küresel çapta, Rusya'nın yükselen teknoloji gücününün bir parçası olarak sembolleşmiştir (Zinovyeva, 2013; Adesina, 2017; Budnitsky ve Jia, 2018).

İnternet üstünde devlet egemenliğini savunan Çin, sonradan geliştirdiği büyük üretim altyapısıyla teknolojik yeniliklere en hızlı adapte olan ülke olmuştur. Çin teknolojik sistemini “Orwellvari” bir yapıyla kurgulayarak geliştirmiştir. Bilginin kontrolü için bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanıp geliştirmiştir. Başta açık olan Twitter ve Facebook, 2009 yılındaki Urumçi ayaklanması sonrası yasaklanarak yerine tamamen devlet kontrolündeki Weibo'yu geliştirmiştir. Burada amaç, bu tarz ayaklanmaları gizlemek ve yayılmasını engellemekle kalmayıp benzeri bir hareketin bir daha oluşmasını engellemeye yönelik bir sistem geliştirmektir (Luqiu ve Yang,

2018). Birçok insan hakları örgütü, bu tarz sansür uygulamaları ve muhaliflere uyguladığı siber baskı nedeniyle Çin'i "internetin düşmanı" olarak nitelendirmektedir (Arsene, 2013).

Çin'in devlet desteğiyle büyümüş küresel teknoloji devleri, Huawei ve ZTE, Çin dış politikasının bir aracı gibi çalışmaktadır. Çin, etki alanını Afrika'ya doğru genişletmek istemekte ve enerji, teknoloji ve madencilik alanlarında, yeni ticari ortaklıklar ve işbirlikleri geliştirmek için devlet destekli firmaları kullanmaktadır. Devlet destekli bankalar ve teknoloji firmaları aracılığıyla Afrika ülkelerine çeşitli yatırımlar, kredi ve destekler ve altyapı projeleri ve yardımları yapmaktadır. Bu konuda da en etkin iki firmanın Huawei ve ZTE olduğu görülmektedir. Örneğin, ZTE, 2008 yılında, Etiyopya devletinin inşa etmeyi planladığı "Millenyum Telekom Projesi"ne 1.5 milyar dolarlık yatırımla ortak olmuştur (Arsene, 2013).

ABD'nin etki alanı olarak görülen Güney Amerika'ya, Çin ilk girişimini, ABD ile ilişkileri kuvvetli Brezilya'da gerçekleştirmiştir. Çin'in "Siber Egemenlik" politikasının en önemli sembollerinden biri olarak kabul edilen arama motoru Baidu, 2014 Kasım ayında Portekizce arama motoru Busca'yı, Çin Devlet Başkanı Xi Jinping ve dönemin Brezilya Devlet Başkanı Dilma Rousseff'in katıldığı bir etkinlikle, Brezilya'da kullanıma sundu. Ayrıca, Baidu ve Huawei ortaklığıyla Brezilya hükümetiyle yapılan bir anlaşma ile 54.4 milyon dolarlık bir yatırımla, Brezilya'da bir araştırma ve geliştirme merkezi kurulması konusunda uzlaşıldı (Budnitsky ve Jia, 2018).

1.6. Artılar ve Eksiler

Yukarıda farklı yönleriyle anlatılan dijital diplomasiye dair akademisyenlerin yaklaşımlarına ve bakış açılarına bağlı olarak, dijital diplomasinin öne çıkardıkları veya eleştirdikleri çeşitleri yanları vardır. Bunları aşağıdaki tabloda derli toplu özetleyerek hem bir karşılaştırma imkanı sunulmuş oluyor hem de dijital diplomasinin yapısı ve özelliklerine dair de derli toplu bir özet sunulmuştur.

Artı Yönler	Eksi Yönler
Görünürlük, Açıklık, Hesapverebilirlik	Toplumsal kontrol aracına dönüşebilme
Şeffaflık ve Güvenirlik hissi	Bilginin kontrolü ve manipülasyon imkanı
Geniş bir kitleye ulaşabilme ve angaje olabilme	Teknolojik ve dijital gelişmişlik düzeyinin ülkelere ve bölgelere göre farklılık göstermesinin yarattığı “dijital uçurum”
Çoğuldan çoğula tüm dünyayı kaplayan iletişim	Dijital dönüşümün ve entegrasyonun maliyeti
Zamandan bağımsız ve hızlı etkileşim kurabilme	İnternet üstündeki ABD hegemonyası
Doğrudan İletişim	Artan risk faktörleri ve yarattığı güvenlik açıkları
Çevrimiçi ve çevrimdışı hibrit etkiler ve sonuçlar	Güvenlik ikilemi
Sivil katılımın artması	Bürokrasinin dönüşüme dirençli yapısı
Güvenli olmayan bölgelerde yaşayan vatandaşlarla güvenli ve doğrudan iletişim	Olayların hızlıca yayılması ve kolayca kontrolden çıkabilmesi
Artan bilgi birikimi, bilgi alışverişi	Diplomasinin ihtiyaç duyduğu zamanı ortadan kaldırması
Bilimsel bilginin demokratikleşmesi	Yeterli düzeyde alanda eğitilmiş personel olmaması
Bilginin etkin yönetimi	Toplumsal ve siyasal kutuplaşmayı arttırması

Artı Yönler	Eksi Yönler
Artan kültürel etkileşim	Bireysel hakların ihlal edilmesine imkan tanınması
Diplomatik ve Politik yönetim becerilerinin gelişmesi ve verimliliğin artışı	Sadece sosyal medya kısmına odaklanıp diğer alanlarının ve boyutlarının ıskalanması
Diplomasinin demokratikleşmesi	
Küresel İletişim kanallarının artması ve çeşitlenmesi	
Krizlerin daha etkim yönetilebilmesi	
İfade Özgürlüğünün genişlemesi	
Güç Dengesinin değişmesi ve gücün merkezsizleşmesi	
Küçük bütçelerle bile fark yaratılabilmesi	
Her alanda cinsiyet eşitliğinin artması	

Tablo-1: Dijital Diplomasinin Artı ve Eksi Yönleri

Kaynaklar: (Manor 2016a, 2019); (Arsene, 2013); (Bjola, 2016a, 2016b); (Solomon, 1997); (Pamment, 2013); (Hanson 2012a, 2012b); (Wichowski, 2015); (Hayden, 2013); (Firestone'dan aktaran Sandre 2015 s 19); (Rothkopf, 1998); (Collins ve Bekenova, 2019); (Al-Muftah ve diğerleri, 2018); (Potter, 2002); (Alec Ross, 2012); (Zaharna, 2018); (Riordan, 2016b); (Bradshaw, 2015); (Budnitsky ve Jia, 2018); (Rowland ve diğerleri, 2014); (Stanzel, 2018); (Kalathil, 2013); (Jönsson, 2018b).

Tabloda da özetlendiği üzere öne çıkan önemli artılar “diplomasinin demokratikleşmesi” vurgusuna yöneliktir. Daha geniş kitleleri kapsayan iletişim ve etkileşim imkanı, bu kurulan iletişimin daha eşitlikçe ve şeffaflaşma eğiliminde olmasıdır. Buna bağlı olarak hiyerarşik olmayan yani dikey değil yatay iletişim imkanı ve karşılıklı etkileşim imkanıyla beraber demokratik yönetimdeki en önemli dayanak olan “yönetimlerin meşruiyeti” ve bireylerin “yöneticilere karşı güveni” yeniden tesis etmeye ve/veya güçlendirmeye imkan tanıyan hale gelmesi de önemli bir başka yöndür. Şeffaflaşma bağlı olarak güçlenen bu güven, açık kaynaklar sayesinde bilhassa devlet bünyesinde üretilen bilginin ve kurumlar, şirketler içinde üretilen bilimsel bilginin daha açık paylaşılmasına ve herkesin bu bilgilere ulaşılabilir olmasına imkan tanımaktadır. Ancak, buradaki bir eleştiri bunun da yetersizliğine dikkat çekmektedir. Yine erişilebilen bilgilerin izin verilenlerle sınırlı olduğuna, Wikileaks ve benzeri eylemlerin bununla bağlantılı olduğuna dair bir yorum getirilmektedir. Bu da şeffaflık artarken güvenlik riskinin arttığına dair bir bakış açısı geliştirilmesine imkan tanımaktadır.

Yukarıdaki bölümlerde anlatıldığı şekilde, devletlerin yaşadığı güvenlik ikilemini tetikleyen unsurlardan biri, dijital diplomasinin de doğasını oluşturan “yapıtaşlarından” biri olan, artan hızla bağlantılıdır. Artan iletişim, etkileşim ve müdahale hızı, kriz yönetimi gibi acil durumlarda yönetimi kolaylaştırıp devletlerden bireylere tüm aktörlere, sürecin etkili bir parçası olma imkanı sunarken; diplomasi gibi karar alma süreçlerinin etkin rol oynadığı bir alanda aynı zamanda gerekli reaksiyon oluşturma ve plan kurgulama açısından yeterli alanı tanımamakta ve hata riski yükseltmektedir. Bunun sonucunda oluşabilecek riskler diplomasinin büyük küçük tüm aktörlerine ve unsurlarına dair güvenlik endişesini arttırmaktadır.

Riskler ve güvenlik endişesiyle beraber, dijital diplomasi bilgi alanında özgürlük getirip şeffaflığa alan açsa da, devletler gösterdikleri refleksle bilgiyi kontrol etme, manipüle etme, internet üstündeki tekellerini ve denetimlerini arttırma gibi demokratikleşmeyi de zedeleyen önlemlere gidebilmektedirler. Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere, bilgi ve iletişim teknolojileri üzerinden bilginin kendisi de siber alem de yeni çatışmaların ve gerilimlerin alanı ve unsuru haline dönüşmektedir.

Tüm bu riskler diplomasinin binlerce yıllık geçmişinde çok yeni ve az bir alanı kapsayan dijital diploması gibi yeni bir dalda yeni ve yüksek maliyetli yatırımları gerektirmektedir. Bu da hem devletler hem şirketler, tüm kurumlar ve bireylere kadar herkesi olumsuz biçimde etkilemektedir. Teknolojik yatırımın yani sürekli güncel tutulması gereken yeni araçlar, yeni güvenlik alanları ve hizmetleriyle beraber mevcut durumda yetersiz olan, eğitilmesi ve yetiştirilmesi personel ihtiyacı, bunun için kurum içi yapılandırmalarda değişikliğe gidilmesi gerekliliği sadece ekonomik değil sosyal maliyeti de arttırmaktadır. Bu maliyet hesabı ekonomik ve politik olarak buna imkanı ve gücü bulunan devlet, kurum, birey fark etmeksizin tüm diploması aktörleri ile imkanı olmayan aktörler arasındaki “dijital uçurumu” arttırarak hem etkileşimin küresel boyutta olmasına engel olmakta, hem de dijital diplomasının en önemli vaatlerinden biri demokratik ve eşitlikçi yönüne darbe vurmaktadır.

1.7. Dijital Diplomasının Yarattığı Dönüşüm

Dijital diploması, yukarıdaki bölümlerde anlatılan tüm bu unsurları içine kapsamlı bir yapıyı oluşturmaktadır. Bu yapı en temelinde küreselleşen dünyanın yarattığı yeni imkanların tetikleyici kuvvetiyle mümkün olmuştur. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler yavaş yavaş yayılarak ve farklı farklı alanlara sirayet ederek, örneğin ticaret, bu alanların yapısını yeniden şekillendirecek bir etki yaratabilmiştir. En temellinde iletişimi başkalaştıran bu süreç, hayatın her alanında olduğu gibi diplomasıyı de başkalaştırmış yeni formalara biçimlere dönüştürmüş, etki ve etkileşim alanını genişletmiştir. Dijital diploması bu dönüşüm sürecinde ortaya çıkmıştır ve mevcut yapıları da dönüştürmüştür.

Yukarıda farklı alanlar ve boyutlarda ele aldığımız bu dönüşümü iki ana başlık etrafında toplayabiliriz: *Kurumsal dönüşüm* ve *Pratiklerin dönüşümü*. İletişim, hayatın her alanında olduğu gibi diplomasının de temel yapıtaşını oluşturmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki atılım ve büyük değişim iletişimin de yapısını dönüştürdü, diplomasıyı de yepyeni bir diploması alanı yaratacak şekilde etkiledi. Bu dönüşüm, diplomasının tüm unsurları gibi bu unsurların yapılarını da dönüştürdü.

Kurumsal dönüşüm, bu yapısal dönüşümü işaret etmektedir. Dijital diplomasıyla beraber artan en büyükten en küçüğe aktör sayısı ve bunlar arasındaki dönüşen iletişim biçimi, yapıları bu iletişim biçimine uygun hale getirmeye itti. Diplomasının başat aktörü konumunda olan ve bu yerini koruyan devletlerde, devlet

içi mekanizmaya yeni kurumlar, yapılar ve bürokratik yapının dışından sivil şahıslar dahil olmaya başladı. Amerika Birleşik Devletleri'nde oluşturulan ve bu kurumsal yapıların ilk örneklerinden biri olan “e-Diplomasi Ofisi” bu kurumsal dönüşümlerin başlangıçlarından biri olarak örnek gösterilebilir. Benzer şekilde Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin bütün yapısını daha şeffaf, herkesten tarafından ulaşılabilir hale getiren dijital altyapıyla kurduğu “network” sistemi, kurumsal dönüşümün adım adım nasıl gerçekleştirildiğine dair en önemli örnek olarak akademik yayınlarda sıkça yer almaktadır.

Pratiklerin dönüşümünden kastedilen ise birbiriyle bağlantılı, bütünlüklü bu yapının bir parçasını oluşturmaktadır. Hayatın her alanında yaşanan ve diplomasiyi de dönüştüren tüm bu başkalaşımalar, diplomasi aktörlerinin kendi yapılarındaki değişikliklerin, pratik yaşantıya yani eylemlerine etkilerini ifade etmektedir. Yukarıdaki bölümlerde diplomasi'nin unsurlarındaki dönüşümler, yani iletişim ve bununla bağlantılı olarak vurgulanan diğer unsurlar, müzakere ve temsiliyetin, kurumsal yapılarda yaşanan değişikliklerden nasıl etkilendiğinin bir sonucu olarak bu dönüşümler gerçekleşmektedir. Daha önce bahsedilen Kosova örneğinde olduğu gibi bağımsızlığını yeni kazanan bir devlet, uluslararası sistemde kendi meşruiyetini güçlendirebilmek için dijital kanallarda tanınması yönünde bir çalışma yürüterek, devletten bireylere tüm makrodan mikroya aktörler nezdinde, uluslararası sistemdeki yerini güçlendirmiştir. Yeni teknolojilerin gelişimiyle beraber biçim değiştiren iletişimin doğasıyla artan imkanlar, örneğin, dijital konferanslar, dijital resmi toplantılar bu dönüşüme somut bir örnek teşkil edebilir.

Sonuç

Dijital diplomasi, bu bölümde tartışılan çeşitli unsurları içeren kapsamlı bir yapıyı oluşturmaktadır. En başta dijital bir veritabanı oluşturulması, devlet sisteminin yavaş yavaş oluşturulan dijital *networke* katılması, tüm devlet yapılarının birbiriyle bağlantılı ve koordineli olarak çalışmasını sağlayan, yetki dahilinde tüm birimlerin ihtiyacı olduğu bilgiye ulaşabilmesiyle başlayan bir sürecin devamı niteliğindedir. Devletler arası ilişkilerin dönüşümü sürecinde, uluslararası ilişkilerin ve diplomasi'nin parçası haline gelen devlet-dışı aktörler, uluslararası kuruluşlar, hükümet-dışı kuruluşlar ve çok uluslu küresel şirketlerin hem kendileri arasındaki

ilişkiler dönüşüm geçirmiş de hem bu dönüşümün bir unsuru haline gelmişlerdir. İnternetin ve dijital iletişim araçlarının hızla yayılmasıyla, bireyler etkin biçimde bu enformasyon ağına dahil olma fırsatı bulmuşlardır. İnternetin ve dijital dünyanın teknolojik gelişmelerle her yere sirayet etmesi, bilgiye ulaşımın biçim değiştirmesi ve bilginin kolay erişebilir hale gelmesi, bilgi kaynaklarını demokratikleştirerek eşit bir düzlemde herkese yayılabilir hale gelmesine imkan tanımıştır. Tüm bu imkanlara sahip bireyler tarafından bu dünyanın yeniden şekillendirilebilmesiyle, bireyin doğrudan ve etkin katılımını sağlayan sosyal medyanın ortaya çıkmasıyla dijital diplomasi tam olarak kendini var edecek ve gösterebilecek ortamı bulmuştur. Çoklu ilişkilerin yeniden tanımlandığı, kendini yeniden yarattığı bu dünyada, diplomasi de yeni bir forma kavuşmuş, geleneksel olandan öte bir hal almıştır.

Dijital diplomasi tüm bu araçların ve imkanların kullanılarak, tüm dünyayı saran dijital enformasyon ağları üzerinde dış politika üretilmesi, uygulanması ve dış politika sorunlarının çözülmesidir. Dijital diplomasi, küreselleşen dünyanın en önemli bileşeni olan enformasyon ağlarıyla tüm bireylerin etkin katılıma sahip olduğu küresel dünyanın diplomasisinin adıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

Amerika Birleşik Devletleri'nde Dijital Diplomasi Dönüşümü

Giriş: Dijital Diplomasinin Kökeni

Dijital diplomasinin tarihsel kökeni, “lider ve öncü” konumundaki Amerika Birleşik Devletleri yakın tarihinde genellikle aranmaktadır. Birçok akademisyen ve araştırmacı bazı önemli olayları, kırılma noktalarını başlangıç noktası olarak işaret etmekte veya en belirgin nihai an olarak sunmaktadır. Bu konuda en geçmiş zamanı işaret eden, akademisyen Wilson Dizard Jr., “*Digital Diplomacy: U.S Foreign Policy in the information age*” (2001) kitabında bilgisayar ve internet teknolojisinin, Soğuk Savaş döneminde, devlet bürokrasisinde ve bilhassa, istihbarat için kullanılmasıyla başladığını iddia etmektedir. Yazara göre, telgraf diplomasiyi elektronikleştirerek, hızla, merkezle bağın kuvvetlenmesiyle, elçiliklerin doğrudan ve çok daha hızlıca iletişim kurabilmesine imkan tanıyarak değiştirdiyse, bilgisayar teknolojisinin kullanımı da inanılmaz hızlı ve etkin bir iletişim ağı, bilginin dijitalleşmesiyle, özellikle istihbarat bilgilerinin hızlıca ve kolayca ulaşılabilir olması, diplomasinin “dijitalleşerek dönüşmesine” neden olmuştur (2001).

Yakın dönemde bu konuyla ilgilenen bazı akademisyenler ise 9 Eylül 2001 senesinde gerçekleşen terör saldırılarını “yeni kamu diplomasinin” ve diplomaside dijitalleşmenin başlangıcı olarak kabul etmektedirler (Melissen, 2005; Pamment, 2013; Cull, 2011; 2013). Burada en çok dikkat çekilen yön, terör örgütü El Kaide'nin dünyayla iletişimini internet üzerinden kurarak kitleleri etkilemesi, taraftar toplaması olarak görülmektedir. ABD de aynı yolla dünyaya ve özellikle, müslüman dünyaya dijital kanallarla angaje olarak bir diyalog ve bağ kurarak, siyaseten çıkarlarını ve hedeflerini daha rahat gerçekleştirebileceği toplumsal rızaya dayalı bir zemin hazırlamayı hedeflemiştir.

Bir grup akademisyen ise, 2001'den daha geriye dikkat çekerek 90'ların başını özellikle Bill Clinton dönemini, başlangıç noktası olarak belirlemektedirler (Manor, 2020; Sandre, 2015; Pelling, 2015; Fletcher, 2016). Soğuk Savaş'ın bitişiyile hızlanan

küreselleşme ve onlarca yıl ikiye bölünmüş dünyanın hızlıca birleşmesine imkan tanıyacak bir araç olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması, devletlerce bunun desteklenmesi (örneğin, öncülerden bir diğeri İsveç'in vatandaşlarına bilgisayar alabilmeleri için maddi yardımda bulunması) temel alınmaktadır. Bunun pratikte belirgin bir örneği olarak gösterilebilecek aşağıdaki ilk resmi "maillleşme" 1994'te, 42. ABD Başkanı Bill Clinton ve İsveç Başbakanı Carl Bildt arasında gerçekleşmiştir:

"Dear Carl:

I appreciate your support for my decision to end the trade embargo

on Vietnam and thank you for all that Sweden has done on the question of the POW/MIA's. I share your enthusiasm for the potential of emerging communications technologies. This demonstration of electronic communications is an important step toward building a global information superhighway.

Sincerely,

BILL"

İsveç Başbakanı'nın bu maile cevabı:

"Dear Bill,

Apart from testing this connection on the global Internet system, I want to congratulate you on your decision to end the trade embargo on Vietnam. I am planning to go to Vietnam in April and will certainly use the occasion to take up the question of the MIA's. From the Swedish side we have tried to be helpful on this issue in the past, and we will continue to use the contacts we might have. Sweden is—as you know—one of the leading countries in the world in the field of telecommunications, and it is only appropriate that we should be among the first to use the Internet also for political contacts and communications around the globe.

Yours,

CARL"

İki ülke lideri, Bill Clinton ve Bildt arasındaki bu kısa malleşme, dijitalleşmenin dünyadaki siyasi ve dış politika arenasını ve iletişimini nasıl değiştirdiğine göstermektedir. Clinton'ın "Her gün, teknolojik yenilikler dünyanın dört bir yanındaki insanlara kendi kaderlerini şekillendirmeleri için yeni fırsatlar sunuyor" sözleri de dijital devrimin etkilerini net biçimde özetlemekte ve dijital diplomasi dönüşümünün nasıl başladığına dair de ipucu vermektedir (Sandre, 2015, s. xviii).

2.1.Tarihsel Süreç içinde ABD'deki Kurumsal ve Pratik Dönüşüm

2.1.1 Bill Clinton

ABD, ve İsveç, dijitalleşmeye en erken başlayan ve sağlam altyapı ve dijitalleştirdiği devlet sistemiyle dijital diplomasiyi de hızlı bir şekilde yakalamış öncü iki devlettir. Yukarıdaki örnek de bunun çok güzel kanıtıdır. Ancak ABD, küresel hegemonik gücü, ekonomik ve politik imkanları ve gücü ile gerçekleştirdiği yatırımlar ve daha aktif ve geniş ölçekte kullanımı ile bu konumyla diğer ülkelere örnek teşkil edebilmesiyle, İsveç'ten çok daha öne çıkıp daha ilerlemeci adımlar atmasıyla bu alanda lider konumuna erişmiştir. İsveç'in yatırımları yukarıdaki bölümde de örneklendirildiği gibi çok kısıtlı bir bölgede kalmakla beraber ABD, küresel ölçekte yatırımlar ve desteklerle ABD, küresel gücünü ve konumunu göstermektedir.

ABD dijital diplomasiyi, bilgiyi, bilgi teknolojilerini, bilgi kaynaklarını ve dijital dönüşümü denetlemek ve kontrol etmek için kullanmaktadır. Bu sayede küresel hegemonyasını kuvvetlendirmekle beraber, masada ve sahada Amerika vatandaşlarını ve müttefiklerini koruyabilmeyi amaçlamaktadır (Slaughter, 2017). Ancak, bu tutum aynı zamanda tehditleri de arttırmakta ve ülkenin imajına zarar vermektedir (Krol, 2016).

Dijital adaptasyon, 1990'ları yıllarda Bill Clinton yönetiminin "küresel bilgi altyapısı" olarak adlandırılan bilgi sistemini desteklemesiyle başladı. Microsoft gibi Amerikan firmalarının devletçe desteklenerek küresel rekabette avantajlı konuma gelmeleri sağlandı. Bu tarz teknoloji firmalarının patent ve fikri mülkiyet haklarının devletçe korunmasıyla ulusötesi bir sistem kurulmaya başlandı. Bu sistem firmaların büyürken verimliliğini de arttırabilmesine yardımcı olmuştur (Comor, 2013).

Bu süreçle paralel, devlet içi ve diplomatik ağlarla iletişimi sağlamak ve bilgi yönetimi yapmak için kurulan sistemin, 1998’de Doğu Afrika elçiliğinin bombalanması sonucu yetersizliği anlaşılınca bu konuda Bakanlık nezdinde çalışmalar yürütülmeye başlandı. Devlet bünyesinde dijital diplomasi temellerinin atılmasını sağlayan ve dış politikada dijital adaptasyonu sağlayan süreç hızlanmış oldu. Soturiu’nun (2015), “Dijital diplomasi, ilk kez ABD’de geliştirilmiştir” sözü bu temel ve bu kökenle boşa değildir. Bu alandaki ilk resmi ofisin kurulduğu yerin, bunların devamında George W. Bush’un başkanlığı döneminde ABD’de kurulmuş olması da aynı şekilde şaşırtıcı değildir.

Pratiklerin dönüşümü için 1994 senesinde Bill Clinton ile Carl Bildt arasındaki mailleşme ilk emarelerden biri olarak kabul edilebilir. Obama dönemine kadar karşımıza çıkan bu dönüşümün başlangıç örnekleri olarak bu dönem değerlendirilebilir. Örneğin, günümüzde, bilhassa salgın sonrası, artık yaygın ve sıradan hale gelen video konferansların, devlet nezdinde ilk örneklerinden biri, 2000 senesinde Burundi ve Ruanda arasında yaşanan krizde Bill Clinton’ın bu ülke yöneticileriyle düzenlendiği video konferanstır. Clinton’ın Afrika’ya seyahati mümkün olmayınca, bir video konferans düzenlenerek sorunların konuşulup çözüme kavuşturulması sağlanmıştır (Ritto, 2014). Bu ilk başarılı tecrübeden sonra, özellikle, güvenlik açısından sakıncalı durumlarda, video konferansla görüşmelerin yapılmaya başlandığı görülmektedir. Özellikle, Barack Obama dönemi, müttefik liderle birçok video görüşmesi gerçekleştirmiştir³. Yani, 2020’de pandemi dönemiyle birden bire insanların hayatına dahil olduğu düşünülen, günümüzde artık Zoom, Google Meeting benzeri uygulamalar üstünden yapılan konferanslar ve görüşmelerin kökleri, farklı araçlarla da olsa, 20 yıl geriye dayanmakta ve aksine, alışlagelmiş uygulamalardan biri olduğu görülmektedir.

Beyaz Saray’ın ilk resmi web sitesi de 1994 yılında Bill Clinton döneminde açılmıştır. Beyaz Saray’dan fotoğraflar, Başkanın mesajı, başkanın fotoğrafları, kişilerin duygu ve düşüncelerini ve taleplerini iletebileceği “sanal ziyaretçi bölümü”, Beyaz Saray’da sanal tur gibi kısımların olduğu basit, kullanışlı ve fikren çağın

³ search.obamalibrary.gov/search?query=Video+conference&utf8=&affiliate=obamalibrary&submit

öncüsü olan bir web sitesi hazırlanmıştır. Clinton'ın görev süresi içerisinde geliştirilmeye devam edilmiştir⁴.

2.1.2. George W. Bush

ABD'de 11 Eylül saldırılarının yaşanmasının ardından, en büyük kurumsal dönüşüm atılımı olan "e-Diplomasi Birimi" bir ofis olarak Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak 2002'de kurulmuştur. Bu ofis, bu amaçla kurulan ilk resmi kurum olarak öncü bir konuma sahiptir. Ofisin kurucusu Bakan Colin Powell, dijital iletişim sistemini yeni iletişim sistemi olarak kurup her bir Bakanlık çalışanı bu ağa dahil ederek ve küresel ölçekteki tüm elçilikleri teknolojik açıdan eş düzeye getirerek büyük bir atılım gerçekleştirdi. Ofisin temel amacı, bilginin nasıl daha etkin bir şekilde kontrol edilip güvenli bir şekilde paylaşılacağı ve ülkenin çıkarları adına nasıl kullanabileceğini araştırmaktı. Bu ofisin görevleri, sanal alemde gelişmeleri an ve an takip edip ve günlük raporlar hazırlayıp bu kurulan sistemdeki herkesin ulaşımına sunmak; kitlesel iletişim için başta elçiler ve diplomatlar olmak üzere sanal bağlantı haritası kurgulamak ve bu iletişimin doğru dijital araçların kullanımıyla gerçekleşmesini sağlamak. Başta personel sayısı altı olan bu organizasyonla zaman içinde büyüdü ve bilgi, ABD diplomasisinin temeli haline dönüştü (Hanson, 2012a, 2012b; Murray, 2015, Gilboa, 2016).

Powell'dan sonra Bakanlık görevine getirilen Condoleezza Rice, Dışişleri Bakanlığı genelindeki bilgi ve iletişim sistemini, daha geniş ölçekli diplomasi planı olan "Dönüşümsel Diplomasi" olarak adlandırılan stratejiyi hayata geçirmek için kullandı. ABD'nin, Başkan George W. Bush'un "teröre karşı savaşı" sırasında yaşadığı küresel itibarındaki düşüş, bu plan uygulanabilmesi için bir fırsat doğurdu. Burada amaç, mevcut diplomatik kurumları ve sistemi sivilleştirip sivil toplumla bir bağ yaratarak, yeni diplomatik amaçlara uygun hale dönüştürüp daha verimli bir diplomatik güç elde etmektir (Murray, 2015; Gilboa, 2016, Sharp, 2012).

Bush yönetimi altında çalışan iki Dışişleri Bakanı döneminde, öncelikle, 2004 senesinde, *Search* isminde, devletin bütün dokümantasyon arşivini içeren ve kolayca bunlara ulaşılabilmesine imkan tanıyan bir sistem kurulmuştur. Ayrıca, *Communities@State*, uluslararası ilişkiler ve diplomasi gibi konular hakkında yazılar

⁴ <https://clintonwhitehouse1.archives.gov>

içeren bloglardan oluşan bir sistemdir ve 2005 yılında kurulmuştur. Diplopedia, 2006 yılında kurulmuş ve Wikipedia'ya benzer bir mantıkla çalışmaktadır. Bakanlık'ın ilgilendiği her alan ilgili, (kişiler, olaylar, süreçler vb.) hakkında bilgi sağlamak için geliştirilmiştir (Hanson, 2012a; Gilboa, 2016; Cull, 2013). Yine 2006 yılında, yanlış bilgileri engellemek ve devletin edindiği doğru bilgileri ve politikalarını Müslüman alemiyle doğrudan ilişki kurarak açıklamak için *Digital Outreach Team* (DOT) kurulmuştur. Bu ekibin kurulmasının temelinde, Müslüman aleminde itibar kaybı yaşayan ABD'nin itibarını düzeltmek ve bölge politikalarını daha rahat uygulayabilmek yatmaktadır. 11 kişilik yazar ekibinden oluşan bu ekip, Arapça, Urduca gibi dillerde Ortadoğu ve Afrika'daki Müslüman halklara hitap edecek şekilde blog yazıları yayınladılar (Hanson, 2012b; Comor ve Bean, 2012; Khatib ve Thelwall, 2012).

Başkan George W. Bush ve Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice döneminde,, baskın dış politika stratejisi olan “küresel terörle mücadele” politikalarının bir uzantısının pratiklere de yansıdığı görülmektedir. Dijital diplomasi stratejisi, Müslüman dünyasıyla doğrudan iletişim kurmayı hedefleyen ve sahadaki sert politikaları destekleyen bir yapıya bürünmektedir. 2006 yılında kurulan DOT, Arapça, Urduca gibi dillerde yaptığı yayınlarla, blog yazıları, haberler, videolar gibi, Müslümanların yoğun olarak yaşadığı bölgelerdeki insanlarla doğrudan bir iletişim kanalı kurmayı hedeflemiştir. Ancak, bu ekibin paylaşımları, genellikle, ABD'deki Müslüman halk tarafından daha çok görülmüş ve genellikle, olumsuz geri dönüşler olarak etkinliği sorgulanmıştır.

Ulusal Güvenlik Bakanlığı, 2007 senesinde ABD'ye yönelik olarak hükümetin ve sivil ağlara 37.258 siber saldırı gerçekleştirildiğini açıkladı. Bunun üzerine Başkan Bush, Ulusal Güvenlik Ajansı'nı göreve davet ederek, Bakanlıkla koordineli şekilde çalışarak ağların güvenliğinin sağlanması için gerekli yetkilendirmeyi yaptı. Bu hamle, ABD'nin daha katı ve sert bilgiyi kontrol etme ve denetlemesine imkan tanıdı ve siber dünyadaki gücünü arttırmasını sağladı (Borland, 2012a).

2.1.3. Barack Obama

Barack Obama 2009 yılında dünyanın ilk “dijital başkanı” yakıştırmasıyla başkanlık koltuğuna oturdu. Bu yakıştırmanın temelinde, seçim stratejisinin iletişim merkezine Facebook’u koyarak yürüttüğü seçim kampanyası bulunmaktadır. Bu zafer, sosyal medyanın, siyasi iletişim stratejisindeki önemini kanıtlamıştır (Murray, 2015; Albishri ve diğerleri, 2019). Ayrıca, ABD Başkanlığı resmi Twitter Hesabı @POTUS’un Obama’nın talimatıyla açılması da etkili olmuştur (Murray, 2015). Bu halkla ilişkiler çalışması, dış politikada Bush yönetimi sonrası ABD imajını düzeltmek adına atılmış ilk adımdı (Harris, 2013). Obama dönemi, yönetim, dış politika ve diplomasi anlayışı da bu seçim kampanyasının bir uzantısı gibi şekillenmiştir. Bu seçim süreci, Barack Obama ve Hillary Clinton ikilisinin vizyonunun ilk test aşaması olarak değerlendirilebilir.

Obama’nın başkanlık koltuğuna oturmasıyla göreve başlayan Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, ilk iş olarak “*21.yüzyılda Devlet Yönetimi (21st Century Statecraft)*” olarak belirlediği ve “akıllı gücü” merkezine alan bir vizyonla göreve başladı. Dijital diplomasinin en önemli araç olarak benimsendiği bu yönetim anlayışıyla e-Diplomasi ofisi yeniden yapılandırılmıştır (Dale, 2009; Murray, 2015; Gilboa, 2016). 2008 Şubat ayında Georgetown Üniversitesi’nde yaptığı konuşmada bu dönüşüm için “*en iyi teknolojiler kullanılması, genç yetenekler bakanlık bünyesine katılması ve yenilikçi ve bağımsız düşünceye ihtiyaç duyulduğunu*” söyledi (Borland, 2012a, Sharp, 2012). Bundan sonra üç genç ismi (Jared Cohen, Alec Ross [2009-13] ve Anne-Marie Slaughter [2009-11]) yanına alarak çalışmalara başlamıştır (Hanson 2012a).

Diplomasinin geleceğini iyi okuyan H. Clinton, devletin “*geleneksel dış politika araçlarını, birbirine bağlı dünyamızın teknolojilerinden tam anlamıyla yararlanan yeni, yenilenmiş ve uyarlanmış devlet yönetimi araçlarıyla*” tamamlaması gerektiğini savundu (Murray, 2015:132). Bu nedenle gerekli dönüşüme kaynak ayrılması için Obama’ya ve Kongre’ye baskı yaptı. İlk olarak 2008’de 144 milyon dolarlık bir plan olarak açıklanan Beyaz Saray’ın 2009 bütçesine, bu dönüşüme kaynak sağlayabilmek için 6 milyon dolar daha talep edildi (Borland, 2012a). Bu yeni bütçeyle beraber 2010’da, Hillary Clinton’ın yeni vizyonunu gerçekleştirmeye yönelik olarak, 734 genç işe alınarak Dışişleri Bakanlığı % 25 büyütüldü.

Göreve başladıktan sonra Kasım 2010'da temelleri atılan nihai haliyle Nisan 2012'de, Hillary Clinton tarafından bizzat açıklanan, “*21st Century Statecraft*” başlıklı belge, hem yeni yönetim anlayışını ilan etmekte hem de asıl politik stratejilerini ortaya koymaktadır. Dijital diplomasinin en önemli araç olarak benimsendiği bu yönetim anlayışıyla *e-Diplomasi* ofisini yeniden yapılandırmıştır (Dale, 2009; Murray, 2015; Gilboa, 2016; Zhimin, 2012). Bu politik strateji, yeni küresel sistemin yapısını, dünyayı sarıp sarmalayan ağlar üzerinden açıklayan ve yeni teknolojileri bu yapıyı yönetmenin aracı olarak gören bir bakış açısını ortaya koymaktadır (Ross, 2012).

Bu belgeden önce 2009 senesinde, yani görevinin hemen başında, Obama'nın açıkladığı başkanlık direktifi “Açık Hükümet İnisiyatifi” (“*Open Government Initiative*”), yeni devlet yönetimi anlayışının ilk parçasını yerleştirmektedir. “Saydamlık, işbirliği ve katılım” şeklinde üç sac ayağı üstüne kurulan bu belgeyle, yeni teknolojik araçların kullanımı ve yönetim içi bilgilerin ve alınan kararların kamuoyuyla doğru şekilde paylaşımı hedeflenmektedir. Bu belge ile, önümüzdeki dönemde devlet yönetimi ve diplomasinin nereye doğru evrileceğinin ilk sinyalleri verilmiştir (Bjola ve Manor, 2018; Manor, 2019). Bu üç özellik, aynı zamanda, dijital diplomasinin özelliklerinin anlatıldığı ilk kısımda da vurgulanan özellikler arasındadır. Eylül 2011'de uluslararası boyuta taşınarak, Başkan Obama önderliğinde ABD'nin dünyanın farklı bölgelerinden müttefiki olan Brezilya, Endonezya, Meksika, Norveç, Birleşik Krallık, Filipinler ve Güney Afrika ile “Açık Hükümet Ortaklığı” başlatılmıştır. Ortaklık Bildirgesi'nin üç ana ilkesi şeffaflık, sivil katılım ve hesap verebilirliktir (Slaughter, 2017).

Burada açıklanan düstur ve hedeflenen anlayış, devlet yönetiminin sivilleşmesinin de önünü açmaya yönelik bir adım olarak düşünülebilir. İlk kısımda, özellikle vurgulanan dijital diplomasiyle beraber gelen yatay, karşılıklı iletişim anlayışı ve sivilleşme, “21.yüzyılda devlet yönetimi” vizyonu ile da kesişmektedir. Obama yönetimi, diplomaside devletin ağırlığını paylaşarak, “halklar arası ilişkiyi kuvvetlendirip” daha sürdürülebilir diplomasi ve diplomaside daha fazla olumlu sonuçlar almayı hedeflemektedir. Bu nedenle, “Amerika'nın en ideal elçileri” olarak niteledikleri sivil vatandaşlarla yürütülen “sivil diplomasiyi” teşvik etmiştir (Gregory, 2012; Wiseman, 2012).

Kasım 2010’da önce Hillary Clinton’ın kaleme aldığı ve Foreign Affairs dergisinde yayınlanan bir makaleyle temellerini attığı ve ilk emarelerini gösteren “dış politika anlayışı”, nihai haliyle 1 Nisan 2012 tarihinde, Dışişleri Bakanlığı resmi sitesinde yayınlanan “*21st Century Statecraft*” başlıklı bir metin ve Clinton’ın bizzat konuştuğu ve bakanlığın tüm resmi kanallarında yayınlanan bir videoyla duyuruldu. Hillary Clinton’ın dış politikadaki dönüşümün nasıl gerçekleştirileceğine dair vizyonunu ortaya koyan bu plana göre, devletin dış politika yönetiminde, “diplomasiyi” ve “dijitalleşmeyi” merkeze alan bir dönüşüm gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu dönüşümün gerçekleştirileceği alanlar ise, metinde dört ana başlık altında toplanmıştır: Diplomasi, Yeni Politika Meseleleri, Kalkınma Programları, Bürokratik yapı (Clinton, 2012).

Bu alanlarda gerçekleştirilmesi amaçlanan dönüşüm şu şekilde özetlenebilir: Öncelikle, bilgi kanallarının açık ve özgür hale getirilmesi, dünyada internetin özgürlüğünün sağlanması için liderlik edilmesi ve siber dünyada insan haklarının korunması için gerekli çalışmaların yapılması (Clinton, 2010; 2012). İkinci olarak, “çoğuldan çoğula” iletişimi merkeze alınan bir yapı kurularak vatandaşların ve sivil inisiyatiflerin dış politikaya ve “dijital dönüşüme” doğrudan katkıda bulunmasının sağlanması (Clinton, 2010; 2012). Bunlarla bağlantılı olarak, siber güvenlik gibi konuları da içeren geniş çapta tüm dünyada gençlerin eğitilebilmesi için teknoloji eğitimlerini düzenlenmesi. Gelişmekte olan ve bilhassa, geri kalmış Afrika ülkeleri odağa alınarak teknolojik gelişim için bu bölgelere, maddi ve altyapı yardımlarında bulunulması ve buralarda dijital girişimciliğin desteklenmesi (Clinton, 2010; 2012). Tüm bu pratik ve yapısal değişimlerin uzantısı olarak kurumların dönüşümü: tüm Bakanlık ve Bakanlık’a bağlı kurumların (elçilikler başta olmak üzere) bu kurulmakta olan yapıya tamamen uyumlu hale getirilmek için dönüştürülmesi hedeflenmiştir (Clinton, 2010; 2012).

Bu dönüşüm planı, dış politikadan devletin idaresine (ve Başkanlık yönetiminin biçimine kadar) her alanı, Bill Clinton döneminde izlerinin görülmeye başladığı dönüşüme, daha planlı bir şekilde, tabi tutan bir yapı ortaya koymaktadır. Planın yayınlanmasının öncesinde, Obama’nın başkanlığının başladığı andan itibaren kendini gösteren dış politika anlayışının, bu planla bir çerçeveye oturtularak net bir

biçimde ortaya konulması, ilerleyen dönemdeki yapılan politik hamlelerinin de temelini oluşturmaktadır.

Başkan Obama ve Bakan Clinton'ın bu dış politika anlayışıyla iki ana hedefi gerçekleştirme amacı vardı: küresel çapta dijital katılımı arttırmak ve internet özgürlüğünü teşvik etmek. Çünkü, internetin özgürleşmesi ve insanların burada özgürce “dolaşabilmesi”, Clinton'a göre, “küresel barışın temelini ve sürekliliğini sağlayacak” ana unsur olarak görülmekteydi. Bu hakların temeli olarak da “bilgi paylaşımının serbestliği” olarak özetlenebilecek insan hakkı referans gösterilmektedir (Comor, 2013). 2010'da internet özgürlüğü üzerine yaptığı bir konuşmada, Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, "ağlar dünyanın dört bir yanındaki uluslara yayılmış olsa bile, görünür duvarların yerine sanal duvarların yükseldiğine" işaret etti; “bağlanma özgürlüğünü, devletlerin insanların internete, ve birbirlerine bağlanmasını engellememesi gerektiği fikrini" savundu (The Guardian, 2010a; Slaughter, 2017).

Bu dış politikayla bir diğer hedef ise “ABD markasını yeniden canlandırmak”tır. ABD kimliğinin bir parçası olarak görülen liberal değerler (demokrasi, insan hakları ve özgürlük gibi), küresel çapta paylaşılan ortak değerler olarak ön plana çıkartılmaktadır (Pamment, 2013; Gregory, 2012; Comor, 2013; Conor ve Bean, 2012; Harris, 2013). ABD öncülüğündeki NATO'nun 2014 yılında, Youtube'ta kendi hesabından yayınladığı, orada görev yapan askerlerin gözünden Afganistan'daki durumu anlatan “*Return to Hope*” belgeseli ve bağlantılı web sitesi, dijital propaganda biçiminin net örneklerden biridir. Afganistan'daki savaşta Taliban yönetimindeki yerlerde yaşayan kadın ve çocukların uğradıkları şiddeti anlatmaktan ziyade “NATO'nun hikayesi”ni anlatıp güçlendirerek Batı'nın “medeni, barışçıl, adaletli ve kurtarıcı” kahraman imajını güçlendirip ABD hegemonyasının ve küresel liberal değerlerin propagandasını yapan bir anlatıma sahiptir (Wright, 2017; Olsson ve diğerleri., 2019).

2012 senesi ABD siyaseti ve diplomasisi için yine bir dönüm noktası etkisi yaratmıştır. 2008'e göre çok daha yaygın hale gelen sosyal medya ve alternatif medya araçları, siyasetin en etkili araçlarından biri haline gelmiştir. Tarihinde ilk kez Youtube üstünden yapılan canlı münazarada vatandaşların doğrudan başkanlık adaylarına soru sorması ve anında cevap vermeleri sağlanmıştır (Richter, 2012).

2013 senesinde ikinci seçiminden de yine zaferle çıkan Obama, John Kerry’i Dışışleri Bakanlığı koltuğuna atadı. Hillary Clinton’ın vizyonunu yerleştirdiği bakanlıkta, tecrübeli eski Massachusetts Senatör’ü olan Kerry tecrübeli isim, diplomasinin dijital yönünün güçlenmesi adına çalışmaları yürütmeye başladı. Ancak, Clinton kadar öne çıkan baskın bir karakter olmadı. Ayrıca, Kerry ABD Dışışleri Bakanlığının resmi blogunda göreve başladıktan sonra kaleme aldığı blog yazısında açıkça dijital diplomasi ile ilgili: “Dijital diplomasi, neredeyse gereksiz bir kavramdır; diplomasi sadece diplomasıdır” yazmıştır. Bu yazıdan ayrıca, dijital diplomasiyi, ayrı bir alan değil diplomasiye eklenen yeni araçlar olarak gördüğü sonucu çıkmaktadır (Kerry, 2013). Nitekim, bakanlığı döneminde yeni bilgi ve iletişim araçlarının daha çok kullanılması yönünde adımlar attı. Clinton döneminden kalan planı daha dar ölçüde uygulamaya devam etti. Bunda 2013 senesinde bütçede yapılan kesintiler ve bakanlık kaynaklarındaki daralma da etkili oldu (McMullen, 2020).

Dışışleri Bakanı John Kerry ile ilgili olarak, Dışışleri Bakanlığı bünyesinde koordinatör olarak çalışan Macon Phillips’in Andreas Sandre ile söyleşisinde yaptığı yorum, onun aslında, dijital diplomasiyi kavramsal olarak ne kadar reddetse de pratikte uzak olmadığını göstermektedir:

“(Kerry’nin) teknolojinin dış politikadaki dönüştürücü gücünü ilk elden gördüğünü düşünüyorum. Sosyal medyaya yaklaşımı, bu araçların artan gücüne duyduğu saygıyı yansıtıyor. Ama Kerry aynı zamanda komik bir adam. Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande Beyaz Saray’a ilk resmi ziyareti için Washington’dayken, Bakan Kerry bütün gün Fransızca tweet attı - bence böyle küçük dokunuşlar gerçekten hoş.”

(Phillips’ten aktaran Sandre, 2015: 48).

Barack Obama’nın 2008 yılındaki seçim stratejisinin merkezinde, başkanlık kampanyası için oluşturulan web sitesi ve Facebook vardır. Çağının ötesinde bir vizyonla, interneti ve sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanan seçim ekibi, Barack Obama’nın seçimi kazanmasında etkin bir rol oynamıştır. (Murray, 2015; Albishri ve

diğerleri, 2019). Web sitesinde sadece projelerin anlatılmasının ötesinde, sandığa daha az giden gençleri etkileyebilmek ve oy vermelerini sağlayabilmek için bir “sanal başkanlık yarışı oyunu” yaratılmış ve bu oyunda kazanılan sonuçların, Facebook’ta da paylaşılabilmesiyle, özelliklere genç seçmenlerin yoğunlukta olduğu, çok geniş bir kitleye, Obama’nın seçim kampanyasının ulaşması sağlandı. Dijital diplomaside, oyunların kullanımının ilk örneklerinden biri olarak bu kampanya gösterilebilir. Buna benzer bir başka örnek ise Birleşmiş Milletler ABD Temsilciliği’nin desteğiyle geliştirilen, Birleşmiş Milletler’in “Model UN” başlıklı gençlere yönelik eğitimlerinin bir parçası olan, “My Diplomat” isimli hem gençlerin diplomasiyi öğrenebileceği hem de diplomat adayları için BM’de karşılaşabilecekleri durumlara yönelik algılarını geliştirebilecekleri bir dijital uygulama destekli simülasyon bulunmaktadır.

Bu dönemde kurumsal dönüşümlerde de büyük adımlar atılmıştır: Bürokratik yapıdaki etkinliği arttırmak adına, *Sounding Board*, 2009 yılında kurulmuştur. Bu platform, doğrudan devlet çalışanlarının taleplerde bulunulabildiği ve fikir ve görüşlerini paylaşabildiği bir platformdur. Ayrıca, 2011 senesinde kurulan *Corridor* isiminde, LinkedIn benzeri, bürokratik, profesyonel bir iş *networku* kurma sitesi açılmıştır (Gilboa, 2016).

Ayrıca, yine dijital diplomasinin en önemli parçalarından, siber diplomasiyle ilgili bir adım atıldı. Siber alemde olan sorunlarla ilgili olarak diplomatik çözüm yolları üretmek için 2011 senesinde, Hillary Clinton tarafından, Siber Meseleler Koordinatörlüğü (*The Office of the Coordinator for Cyber Issues - S/CCI*) kuruldu. Bu ofis, ABD dış politikasını, ulusal güvenliği, insan haklarını ve ekonomik meseleleri etkileyen tüm uluslararası siber politika konularını takip eder ve tavsiye niteliğinde izlenebilecek bir diplomatik strateji haritası belirler⁵. S/CCI kurulduktan sonra yirmiden fazla ülke, dışişleri bakanlığı bünyesinde ofisler kurdu ve/veya birçok ülke, kendi uluslararası siber stratejilerini hazırlamak için burada üretilen stratejileri kendine örnek olarak aldı. Bu olay, ABD’nin dijital diplomasideki öncü konumuna dair örneklerden biridir.

ABD - Rusya arasında, Haziran 2013’te siber güvenlik ve siber diplomasi üzerine ikili bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmanın amacı, iki ülke arasında siber

⁵ <https://www.state.gov/about-us-office-of-the-coordinator-for-cyber-issues>

alemdede karşılıklı güven inşa edilmesini sağlamaktı. Anlaşmanın bir parçası olarak, ABD Siber Meseleler Koordinatörü ile Rusya Güvenlik Konseyi başkan yardımcısının, “siber sorunlardan kaynaklanan kriz anlarında ihtiyaç halinde” doğrudan iletişim kurmasını sağlayacak, Doğrudan İletişim Hattı kurulmuştur. Bu hat, Soğuk Savaş dönemi kurulan iki ülke başkanları arasındaki kırmızı telefon hattının, dijital çağdaki karşılığı olarak nitelendirilmiştir (Soldatov ve Borogan, 2018).

Dijital etkileşimi ve katılımı arttırmak için Obama yönetimi, totaliter rejimlerin baskısı altında yaşayan bireylerin, devlet takibi ve sansürden kurtulabilmesi için “gölge internet” sistemi kurulmuştur. Özel sunucular aracılığıyla buralarda Arapça, Farsça gibi dillerde kullanılabilen, sahte kimliklerle “sanal kuklalar” yaratarak, bunların arkasına gizlenen gerçek kişilerin interneti özgürce kullanabilmesi “özgür dünyayla” etkileşim kurması sağlanması amaçlanmıştır (Comor, 2013).

Dijital diplomasinin en önemli parçalarından biri dijital kalkınma temelli yatırımlara destek ve yardımlarda bulunmaktır. Özellikle, dijital dönüşüm için altyapısı yetersiz olan Afrika gibi dezavantajlı bölgeler hedef olarak seçilmiştir. “*Apps 4 Africa*” projesi, özel sektör ve kamu işbirliğiyle bu alanda geliştirilmiş projelerden biridir (Hayden, 2013). 2015'te Kenya'ya yaptığı gezi sırasında, Başkan Obama ve Kenya Başkanı Kenyatta beraber Küresel Girişimcilik Zirvesi'ni açılışını gerçekleştirdiler. ABD hükümetinin ve özel sektörün, bu proje kapsamında gençler ve kadınlar tarafından başlatılan projelere 1 milyar ABD Dolarından fazla destek taahhütlerini açıklamıştır. Bunun yanında ayrıca, yeni başlayanlar için bilim ve teknoloji kampları, günlük hayatta ve iş yaşantısındaki teknoloji kullanım becerilerini arttırmaya yönelik eğitimler ve teknolojiyle bağlantılı girişim hayali olan kişilere, maddi yardımla beraber, uzman desteğinin sağlanması gibi programları da içermekteydi (Seib, 2016). Burada amaç, teknolojik altyapıyı geliştirmek ve dijital atılımı ve dönüşümü sağlayarak bölgeler arası “dijital uçurumu” azaltıp küresel katılımı ve etkileşimi arttırarak bölgelerin demokratikleşmesine ve yönetimlerin sivilleşmesine katkı sağlamaktır.

Barack Obama'nın önderliğinde yeniden başlayan Küba - Amerika Birleşik Devletleri diplomatik ilişkilerinin, ilan edilmesinden kısa bir süre öncesinde, Google ve bir grup diplomatla daha fazla internet özgürlüğü çağrısı yapmak için Küba'ya

gitmiştir. Bu erken yapılan ziyaret başarısız olmuş; akabinde açıklanan resmi bağların yeniden kurulmasıyla Google ve ABD'li diplomatlar, burada internet altyapısının gelişmesi için yeni ziyaretlerde bulunarak yeni projeler ve anlaşmalar elde edebilme imkanı bulmuşlardır (Time, 2016; Seib, 2016; Slaughter, 2017). Bu noktada şirketlerin dijital diplomasideki küresel rolünün göz ardı edilemeyeceği ortaya çıkmaktadır. ABD'nin bu alanda lider olmasını sağlayan etmenlerden birinin de özel sektörün bu gücü olduğuna dikkat edilmelidir. Öyle ki en popüler on iki mobil uygulamadan dokuzu Google, Apple, Microsoft gibi büyük ABD merkezli şirketlere bağlıdır. Facebook ve Twitter'ın sahip olduğu platformlarla beraber bu şirketler, küresel çapta milyarlarca kişi tarafından kullanılmaktadırlar.

2014 senesine gelindiğinde ABD Dışişleri Bakanlığı bünyesinde 230 Facebook sayfası, 80 Twitter hesabı, 55 Youtube kanalı ve 40 Flickr hesabı bulunmaktaydı (Seib, 2016). Obama yönetimi sırf devletin ağırlığının dijital diplomasinin olumlu sonuçlarını arttırmak için yetersiz olduğunu düşünerek Clinton'ın perspektifinin bir parçası olan “sivil diplomasi”yi daha fazla teşvik etmeye başladı. “Amerika'nın çıkarları ve değerleri için en ideal elçiler, ABD vatandaşlarının kendisidir” düşüncesiyle “iş insanları, biliminsanları, sporcular, sanatçılar ve öğrencileri” bu yönde etkileşimleri arttırmak için teşvik etti (Gregory, 2012). Örneğin, bunun için 2014 senesinde, “Sanal Öğrenci Servisi”ni hizmete aldı (Gilboa, 2016; Hayden, 2013).

Barack Obama'nın başkanlık dönemi, dijital diplomasinin her alanda en üst noktaya ulaştığı dönem olmuştur. Bunda hem Barack Obama'nın hem de Hillary Clinton'ın politik vizyonu etken olmuştur. Ayrıca, Obama'nın göreve geldiği 2009 yılı, internetin ve sosyal medyanın da küresel ölçekte geniş kitlelerce kullanımının yaygınlaştığı döneme denk gelmektedir. Tüm bu etkilerle selefleri ve halefinden farklı olarak dijital diplomasinin, kurumsal ve pratik boyutunda, en üst düzeyde dönüşüm geçirmesine katkı sağlamıştır. Bu nedenle de, tarihin ilk “dijital başkanı” yakıştırması yapılmaktadır (Hallams, 2010). Öyle ki, Obama kendisini üç boyutlu olarak taratıp dijital ortama aktararak sanal dünyada yer alıp sanal görüşmelere katılmayı planlayan ilk başkandır⁶.

⁶ <https://obamawhitehouse.archives.gov/featured-videos/video/2014/12/02/president-3d>

2.1.3.1. Obama, Hillary Clinton ve Sosyal Medya

Barack Obama, 2009 senesinde, tarihin ilk “dijital başkanı” yakıştırmasıyla göreve başlamış ve bu vizyonla yürüttüğü, özellikle Facebook odaklı, seçim kampanyasıyla o göreve gelmiş bir isim. Daha seçim kampanyasından itibaren görülebileceği üzere dijitalleşmenin ve sosyal medyanın gücünün bilincinde olan bir figür ve çalıştığı ekip de bu vizyonu, başta Hillary Clinton olmak üzere, gerçekleştirebilecek kişilerden oluşmaktaydı. Bu dönemin dünyasını en iyi anlatan cümlelerinden biri Hillary Clinton’ın bir röportajda sarf ettiği şu cümlelerdir: “Çok eski dostum Henry Kissinger ile dalga geçiyorum. Twitter’ın olduğu bir dünyada Pakistan’dan sızıp Çin’e uçup gizli pazarlıklar yapabildiğinizi hayal edebiliyor musunuz? Yedi gün yirmi dört saat içinde yaşadığımız ortam artık, tamamen farklı, kamuya açık bir ortam.” (Economist, 2012).

Barack Obama, Bush yönetiminin bıraktığı “imaj tahribatını” da göz önüne alındığında, daha sempatik bir portre çizmektedir. Chun (2018)’un Flickr’ı merkeze alan analizi dikkat çekicidir. Beyaz Saray’ın resmi Flickr hesabında paylaşılan “Başkanlık’ta ilk 100 güne dair fotoğraflar”ı her açıdan değerlendirmiştir. Bu inceleme ışığında ortaya çıkan sonuçlar, başkanların karakterlerinden verdikleri politik mesajlara, yönetim biçimlerinden beraber çalıştıkları insanlara bakış açılarına kadar birçok şeyi ortaya koymuştur. Flickr platformu, profesyonel yüksek çözünürlüklü fotoğrafların paylaşıldığı bir sitedir. Sitede herkes tarafından indirilip kullanıma hazır fotoğraflar sunulmaktadır. Burada Beyaz Saray’ın medya stratejisinin bir yansıması da karşımıza çıkıyor. Bu fotoğraflar, bilhassa, medya organları tarafından kullanıma uygun olmalarıyla, politik mesajların daha çok yayılması için imkan sunuyor. Tam olarak medya ve bilgi yönetiminin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu analize göre, Obama, bu sosyal medya platformunu, “aile babası” imajını, doğal, samimi ve insancılığını ön plana çıkartmak için kullanmaktadır. Bu nedenle, eşi ve çocuklarıyla spontane ve doğal birçok fotoğraf paylaşılmıştır. Politik kimliğini ön plana çıkartan ve politik mesajlar vermek adına paylaşılan fotoğraflar ise diğer fotoğrafların aksine iyi kurgulanmış, “artistik”, estetik açıdan yüksek profil (ışık, mimari, poz vb) fotoğraflar olarak görülmektedir. Burada işini ciddiye aldığını göstermenin yanısıra, çalışanlarıyla da beraber, tek başına olmadığını ekibiyle

beraber çalıştığıının vurgusu ön plana çıkmaktadır. Yine “sıradan” insanlarla çekildiği fotoğraflarla da ABD vatandaşlarına, seçim kampanyasının temelini oluşturan “halkla birlik” ve “biz” mesajının altını çizdiği yorumu getirilmiştir (Chun, 2018).

Siyaset dünyasındaki en popüler sosyal medya platformu olan Twitter’da da bu mesajların bir uzantısını görmek mümkündür. Obama, ABD Başkanı adayı olduktan sonra 5 Mart 2007’de açtığı kişisel Twitter hesabıyla, başkanlık koltuğuna oturduktan sonra Twitter hesabına sahip ilk dünya lideri olarak, öncü bir isim olduğunu ve “ilk dijital başkan” sıfatını kanıtlamıştır. Barack Obama en çok tweeti seçim döneminde atmıştır. Dikkat çekici biçimde Obama en çok tweeti Ekim 2012’de seçimden çok kısa bir zaman kala atmıştır. Obama’da tweet sayısı daha sonrasında belirgin biçimde düşmüştür. Buradan, seçim kampanyası ve propagandasının dijital dünyaya taşarak etkinliğini artırma amacı güttüğü söylenebilir. Seçmen kitlelerine hem politik ajandalarının hem de seçim vaatlerinin tanıtımı, anlatımı ve açıklaması yapılırken seçmenden gelecek geri dönüşlerle beraber stratejinin de yönünün belirlenmesi yani bir nevi “anket” işlevi de görmesi, sosyal medyanın veri kullanımı açısından nasıl imkan sunduğunun ve anında ve doğrudan kurulan iki taraflı etkileşimin bir kanıtı olduğu söylenebilir. Bu süreç ayrıca, aşağıda da detaylandırılacağı üzere, Bjola ve Manor (2018)’in “dijital yerel diplomasi” tanımının da ne kadar yerinde olduğunu göstermektedir.

Obama’nın, özellikle kendi kişisel Twitter hesabından atılan tweetlerde, “birlik ve beraberlik - we” vurgusu, barışçıl ve ılımlı, sempatik ve kapsayıcı mesajları, yukarıda bahsedilen imajın, sosyal medya yönetiminin her noktasına yayılmaya çalışıldığı görülmektedir (Powaski, 2019). Ancak, 2009-2017 yıllarını kapsayan bir kelime analizi yapıldığında, Obama’nın kişisel “markasının” öne çıkartıldığı görülmektedir. Tweetlerde, oluşturulmaya çalışılan samimi dile rağmen, “başkan” sıfatıyla bahsedilmektedir. Analizde, en çok kullanılan söz öbeğinin bu olduğu görülmüştür. Daha sonra politik ajandasına uygun olarak, politika yapma ve yürütme amacıyla tweetler atıldığı görülmüştür. Obama, en çok “küresel iklim krizi/küresel ısınma (toplam 370 kez)” tabirine özellikle vurgu yaparken, belli dönemlerde, özellikle seçim dönemleri, “*Obamacare*” (toplam 180 kez) ve “işsizlik” (toplam 310 kez) kelimelerinin sıklığının arttığı gözlemlenmiştir.

Obama'nın dış politikaya yönelik olarak hem Obama Doktrinin yani "Pivot Asya" politikasının bir parçası olarak "Asya/Çin", hem de mevcut savaş nedeniyle öncelikle ülkeden bölgeden çok "İşid" kelimesini kullanırken, "İran" ve "Ortadoğu" (spesifik olarak sırasıyla "Irak", "Libya" ve sonrasında "Suriye" kelimelerini daha az zikretmiştir) kelimelerine daha az vurgu yapılmıştır. Ancak, belirtildiği şekilde ana politika hedefi olarak "küresel iklim sorunları" ön plandadır. Obama'nın kişisel ismiyle olan (@BarackObama) hesabında kişisel paylaşımlar ve politik paylaşımları dengeli seyretmekteyken, "@POTUS" hesabı daha ağırlıklı olarak haber ve bilgiyi iletme ile yine politikayla ilgili paylaşımlar ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, "@POTUS" hesabındaki tweetler, daha ağırlıklı iç politikaya yönelik olarak, ABD vatandaşlarına, gerçekleştirilen politikaların neler olduğunu ve amaçlarını anlatan paylaşımlar yapılmakta ve ülke vatandaşlarının bu politikalara yönelik sorularına bire bir iletişim kurarak yanıt vermeye yöneliktir.

Yerel politikadan dış politikaya doğru yayılan bu politik mesajlar, Putnam (1998)'in "iki seviyeli oyun" adlandırdığı, yerel politikayla (Seviye 2) dış politikanın (Seviye 1) iç içe geçtiği teorisini destekleyen örneklerdir. Devletler, günümüzde dijital diplomasiyi kullanarak hem iç siyasette güçlenmek için mesaj verirler hem de dış politika hamleleri için kamuoyu desteği yaratmaya çalışırlar (Bjola ve Manor, 2019). Aşağıda ayrıca anlatılacak olan İran'la olan nükleer anlaşması bunun en somut örneğidir.

Bir diğer örnekte ise, Obama yönetimi, ülkeden kaçarak İŞİD'e katılan ABD vatandaşlarına yönelik olarak sosyal medyanın gücünü kullanmaya karar vermiştir. "Think Again Turn Away" ("Yeniden Düşün ve Geri Dön") ve sivil güçle desteklenen Twitter kampanyasıyla hem kamuoyu bilinçlendirilmeye hem de kamuoyunun desteği alınarak bir baskı mekanizması oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, ABD devletinin teröre karşı mücadelesi için önemli bir imaj çalışması gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu proje kapsamında en güçlü terör karşıtı mesajı içeren videolar dolaşıma sokulmuştur (Seib, 2016; Manor, 2019).

Dönemin Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, dijital diplomasiyi, "Ağlarla, yeni teknolojilerle birbirine bağlanmış dünyamızın yeni teknolojik imkanlarından faydalanan geleneksel dış politika araçları ile yeni icat edilmiş ve devlet yönetimine adapte edilmiş enstrümanların" bütünlük içinde kullanmak olarak görmektedir

(Ghattas aktaran Sandre, 2015:37; Murray, 2015). Bu sebeple Bakan Clinton, çalışanlarını, sosyal medya kullanmaya teşvik etmiştir. Buradaki ana fikir, sosyal medya platformları aracılığıyla Amerikan diplomasisinin sürekli erişilebilir olmasını sağlama amacıdır. Ayrıca, Dışişleri Bakanlığı iletişim ve koordinasyon için Wikipedia ve Facebook gibi sosyal medya platformlarını etkin biçimde kullanmaya başlaması sağlanmıştır (Hanson, 2012a). Bakan Clinton'ın talimatıyla çeşitli platformlarda ABD Dışişleri Bakanlığı çalışanları, öncelikle on farklı dilde paylaşımlar yapmaktadırlar. Özellikle, Youtube, Twitter, bloglar, america.gov sitesinde yer alan paylaşımlar hem bilgiyi iletme - propaganda hem de karşılıklı etkileşim için bireylere alan açmaktadır (Comor, 2013; Pamment, 2013; Rugh, 2017). Günümüzde bu platformlar artık yüzden fazla dilde paylaşımların yapıldığı mecralara dönüştürülmüştür. Örneğin, Yeni Delhi'deki ABD büyükelçiliği, bölgedeki yayınları aktif olarak takip etmekte ve paylaşmaktadır. Jakarta'daki ABD Endonezya Büyükelçisi Facebook hesabı “en çok takip edilen elçilik hesabı” olarak nitelendirilmektedir (Cull, 2011; Hanson, 2012a).

Dışişleri Bakanlığı, üst düzey yetkililerin konuşmalarını yaymak amacıyla, YouTube, Twitter ve bloglar gibi yeni medyadan önemli ölçüde yararlanmaktadır. Devletin resmi web sitesinden (www.america.gov) çeşitli dillerde videolar, blog yazıları, web sohbetleri ve makaleler paylaşılmaktadır. Resmi blog DipNote, katılımcılara önemli dış politika konularını üst düzey departman yetkilileriyle tartışma fırsatı sunmaktadır (Pamment, 2013). Rice döneminde kurulan ve Clinton döneminde de çalışmaya devam eden DOT'un sosyal medya platformlarındaki paylaşımları, hedef kitlesi olan Müslüman alemi tarafından genellikle olumsuz tepkiler almaktadır (Twitter [% 75,3] ve YouTube [% 70,9]). Bu da, bu bölgelere yönelik politikaların yetersizliğini ve etkisizliğini göstermektedir (Al Rawi, 2019; Pamment, 2013).

Beyaz Saray resmi hesabı (@WhiteHouse) başkanların kişisel ve “@POTUS” hesaplarında paylaşılanları “retweet” ederek, özellikle, “Başkan Obama”nın sözlerini doğrudan paylaşarak (yazı, görsel ve video biçimde) Başkanlık ve Dışişleri Bakanlığı resmi web sitesi ve bloglarından linkler paylaşarak büyük çoğunlukla, haber ve bilgi iletme amacını yürütmüştür. Aynı biçimde Dışişleri Bakanlığı resmi Twitter hesabı (@StateDept), 2009-2017 atılan 20 binden fazla tweette, dış politika konusundaki

haberleri, yürütülen politikaları, Bakan'ın ve Başkan'ın açıklamaları, sözleri daha çok “retweet” edilerek, yine yazı, görsel ve video biçimlerinde aktararak paylaşılmıştır.

Barack Obama'nın kişisel Twitter hesabındaki paylaşımlar, Heine'nin (2013) tasnifi göz önüne alındığında orta derece yani kişisel paylaşımlar ağırlıkta olup Başkanlık resmi Twitter hesabı, Beyaz Saray resmi Twitter hesabı, Dışişleri Bakanlığı resmi Twitter hesabına bakıldığında basit yani bilgi ve haber iletme amaçlı kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, ne Hillary Clinton ne de Barack Obama, eski İsveç Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Carl Bildt ve Obama'dan sonraki ABD Başkanı Donald Trump'tan farklı olarak, hesaplarını bizzat kendileri kullanmaktadırlar (Sandre, 2015:38,167). Bunun da politika yapma işlevini azalttığı yorumu yapılabilir.

2.1.3.2. Obama, Google ve Çin

Aralık 2009'da Google başta olmak üzere 30 şirkete yönelik siber saldırılar, hem şirketler hem de ABD için siber güvenikte bir dönüm noktası olmuştur. Şubat 2010'a kadar açıklanmayan bu saldırıları araştıran Google, Çin'deki, arama motoru ve Gmail kullanıcılarının özellikle hedef alındığını keşfetti ve bu kullanıcıların ağırlıkla Çin'de yaşayan insan hakları aktivistleri olduğunu tespit edildiğini açıklayarak Çin hükümetini suçlamıştır. Bu tespitten ardından, kamuoyuyla paylaşılmadan önce Google'ın yardım için Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA) başvurarak elindeki bilgileri ABD'li yetkililerle paylaştığı ortaya çıkmıştır. NSA yaptığı kısa bildirisinde, bu işbirliğinin, “ulusal güvenliğin bir parçası” olarak tanımlanmıştır (Borland, 2012b; Pigman, 2013; Nye, 2011).

Başkan Obama ve kabine üyelerinin konuyla incelemeleri ardından yaptıkları ilk açıklamalar durumu ciddiye aldıklarını göstermektedir. ABD'nin güvenliği ve ekonomik istikrarının siber alemdeki güvenliğiyle iç içe olduğunu belirten açıklamalarda bulunarak endişelerini dile getirmişler ve Çin hükümetinden bir açıklama beklediklerini dile getirmişlerdir (Burns, 2010; The Guardian, 2010b). Google'ın NSA ve İçişleri Bakanlığı ile yaptığı işbirliği, Google gibi şirketleri enerji hatları ve su dağıtım sistemleri gibi kritik sistemlerden biri konumuna getirmiştir. Bu da Google ile ABD devleti arasındaki bağların çok daha iç içe geçmesine neden

olmuştur (Borland, 2012b). Bu süreç, Google'ın küresel itibarına iyi yönde bir katkı sağlarken, Çin'in küresel imajını zedelemiştir (Pigman, 2013).

Google, bu olaylardan iki ay sonra “.cn” uzantılı Çin sitesini kapatarak, aramaları o dönem sansürsüz olan Google Hong Kong web sitesine yönlendirdi. Daha sonra Çin hükümetiyle masaya oturarak “yerel koşullara” saygı duyacağını belirten bir anlaşma üzerine uzlaşarak Çin'deki, sansür yasalarına uyum sağlayacak biçimde değiştirdiği Google Çin sitesini hizmete alarak faaliyetlerini genişletme kararı aldı. Bu kararın arkasında, “filtrelenmiş bir Google, hiç Google olmamasından daha iyidir” mantığı yatmaktadır (Borland, 2012b; Pigman, 2013; Nye, 2011).

Çin ve ABD arasındaki gerilimler, Google olayından sonra peşi sıra gerçekleşen “*hacker*” saldırılarıyla tırmandı. İlk olarak ABD Çin'i F-35 uçakları ve PAC3 füzesi gibi askeri sistemlerinin kontrol şifrelerini çalmakla suçladı. 2014 yılında, ABD Çelik Şirketi, beş Çinli *hacker*'ın saldırısından dolayı, ABD Adalet Bakanlığı'na Çin'in saldırılarından mağdur olduğu iddiasıyla başvuru da bulundu. Benzer şekilde ABD'li yüksek profilli birçok şirket benzer şikayetlerle defalarca kez bakanlıklara başvuruda bulundu. Bu gelişmelerin üzerine dönemin Başkanı Barack Obama ve Başkan Xi Jinping arasında, Eylül 2015'te imzalanan anlaşmayla iki devletin, siber suçlarla ilgili soruşturmalarda, işbirliği yapması ve karşılıklı yardımlaşması öngörüldü. Taraflar, siber alemde ekonomik casuslukları engellemeyi karşılıklı olarak taahhüt etti. Bu anlaşmanın doğru bir şekilde uygulanmasını sağlamak için de bir siber olayları izleme mekanizması kuruldu ve siber alemde artan sorunlar ve kriz anlarında, acil ve etkin bir çözüm bulmak için bir yardım hattı oluşturuldu (Barrinha ve Renard, 2017; Riordan, 2019).

Bu anlaşmanın imzalanmasında 2009-2015 arasında yaşanan iki devlet arasındaki ekonomik mücadelelerin de yansıması olmuştur. ABD'nin artan dış borcu ve 2007'deki mali krizin etkilerinden dolayı yaşadığı ekonomik durgunlukla beraber, yüksek işsizlik ve içerde yaşanan siyasi krizlere karşılık diğer tarafta Çin'in 2009'un üçüncü çeyreğinden itibaren gerçekleştirdiği ekonomik büyüme ve buna bağlı ekonomik canlanma ABD'nin elini güçsüzleştirmiştir. ABD'nin Çin'e olan 739,6 milyar dolarlık borcundan ötürü, Çin'in ABD'yi her gerilimden sonra ekonomik yaptırımlarla tehdit etmesi; ancak, bir yandan da, borcun tahsiline dair Çin'de oluşan korkular da Çin'i bu anlaşmaları yapmaya itmiştir. Bu ortamdan faydalanarak Çin,

küresel etki alanını genişletmek için bir fırsat bulmuştur. Donald Trump'ın başkanlığa gelişi ve uyguladığı Çin karşıtı politikaların temelinde yatan nedenlerden biri de bu süreç olmuştur (Powaski, 2019).

2.1.3.3. Obama ve Kuzey Kore

Obama, başkanlığa geldiği ilk yıldan itibaren Kuzey Kore'yle nükleer bir anlaşma yapmak için diplomasi yürütmeye başladı. Bu müzakereler sürecinde masada olan maddelerden biri de Kuzey Kore'de rejim değişikliğinin gerçekleştirilmesiydi. Altı Taraflı Görüşmeler (ABD, Kuzey Kore, Güney Kore, Japonya, Çin, Rusya) olarak isimlendirilen bu müzakereleri, Kuzey Kore içişlerine tehdit olarak algılayarak masadan kalktı. Akabinde, dönemin Kuzey Kore lideri Kim Jong-il, nükleer silah ürettiğini ilan etti ve ilk testlere başladığını duyurdu (Dueck, 2015).

2012 senesinde oğlu Kim Jong-un babasının vefatı üzerine ülkenin yeni lideri olarak koltuğa oturdu. Ülkesine yapılacak yardımlar karşılığında yeniden pazarlık masasına oturacağı iddiasında bulundu; ancak, bu süreçte uzun menzilli balistik füzeleri test etmeye başladı (Dueck, 2015).

Obama yönetimi bütün başkanlık süreci boyunca ikili diplomasi, havuç sopa yöntemi vb her türlü diplomatik ve zorlayıcı yöntemi denedi; ancak, nükleer üretimi ve deneyleri engelleyemedi. Kim Jong-un ve yakın çevresinin, ABD'deki banka hesaplarına bloke konması gibi çeşitli yaptırımlar Kuzey Kore'nin daha sert karşılık vermesine neden oldu. 2014 yılında Sony'nin yapım şirketinin yapımcılığını üstlendiği "The Interview" filmi nedeniyle yeni bir kriz yaşandı. Bu krizin etkisiyle yaşanan kriz, siber aleme doğru genişlemiştir. Bir grup Kuzey Koreli *hacker* Sony'nin film arşivini hackledi ve şirketi ciddi zarara uğratmıştır (Jackson, 2019). Bunun üzerine müzakere süreci bitme noktasına gelmiştir.

ABD ve bölgesel müttefikleri ile Kuzey Kore arasındaki gerilimin büyüyüp genişlemesiyle Obama, geri adım atarak sert bir politika yürütmek yerine Kuzey Kore'yi denetlemeye yönelik, "stratejik sabır" politikası izlemeye başladı. Bu politika uzlaşmayı değil çevrelemeyi amaçlayan bir stratejiydi. Buna göre, ortak bir tavırla,

bölgesel müttefiklerle daha sıkı işbirliğine giderek denetim mekanizmasını genişletilerek, Kuzey Kore'nin, öncelikle eski görüşmelerde üzerinde anlaşılan taahhütlerini yerine getirmesi halinde, kapsamlı bir diyalog kurulacağını ilan eden bir politika öngörülmüştür. Tüm bu çabalar da sonuçsuz kaldı ve Kuzey Kore, hem nükleer hem de siber bir tehdit olarak sadece Asya'ya yönelik değil küresel ölçekte bir tehdit olarak konumunu, Trump döneminde başlanan yeni müzakerelere kadar korumuştur (Dueck, 2015; Jackson, 2019).

2.1.3.4. Obama ve İran

Barack Obama, başkan olduktan sonraki ilk açılış konuşmasında, Amerika Birleşik Devletleri'nin on yıllardır kaçtığı ülkelere seslenmiştir: "Yumruğunuzu açmaya istekliyseniz, elimizi uzatacağız." (Obama, 2009). Çin'le yapılan anlaşma gibi İran'la da benzer diyalog kurulmaya çalışıldı. Geleneksel diplomatik yöntemleri kullanılarak gizli görüşmeleri başlatmak için küçük diplomat ekipleri gönderilmiş; zaman zaman *Stuxnet* ve benzeri tarzda siber saldırılarla zorlayıcı ve itici askeri hamlelerde bulunulmuştur (Slaughter, 2017). Bu sözlerin en net izdüşümü ise İran'la yapılan nükleer anlaşma olmuştur. Ayrıca, bu anlaşma dijital diplomasinin de etkinliğini en iyi ortaya koyan diplomatik süreçlerden biridir.

2011 yılında kurulan, ABD'nin kapatmak zorunda kaldığı Tahran elçiliğine alternatif olarak açtığı sanal elçilik (*virtual embassy*) dijital diplomasinin yarattığı hem kurumsal hem de pratikteki dönüşüme örnek gösterilebilir. Bu sanal yapının hedefi yalnızca İran'daki ABD vatandaşları değil tüm İran halkını kapsamaktır. Bu yapıyla, Amerikan politikaları, kültürü ve ülke hakkında bilgi alınıp iletişim kurulabilecek bir platform oluşturulması hedeflenmiştir (<https://ir.usembassy.gov/tehran/>). Burada ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'nde eğitim alma veya bizi ziyaret etmek için vize alma fırsatları hakkında da bilgiler sunulmaktadır. Ayrıca, bağlantılı sosyal medya hesaplarına ulaşım sağlanarak etkisi genişletilmeye çalışılmıştır (Soturiu, 2015).

Temmuz 2015'te, İran'ın nükleer programıyla ilgili anlaşmaya varıldığında, dünya bunu sadece medya kuruluşlarının haberlerinden değil, doğrudan müzakerecilerin kendilerinden de öğrendi. Beyaz Saray'ın açtığı Twitter hesabı (@TheIranDeal) ile ve dışişleri bakanları, kişisel sosyal medya hesaplarını, bilgiyi birinci elden iletmek için kullandılar ve an ve an bu platformlardan yayınlar yaptılar

(Bjola ve Manor, 2018; Seib, 2016; Duncombe, 2017). Örneğin, Avrupa Birliği Dışişleri Bakanı Federica Mogherini şu tweeti attı: “*Görüşmeler yapıldı. Anlaşma sağlandı.*” Kısa süre sonra ABD Dışişleri Bakanı John Kerry’nin hesabından bir tweet geldi, “*P5 + 1 #İran anlaşmaya vardı ve nükleer programını şeffaf ve hesap verilebilir hale getirmesi kararlaştırıldı - ve kısa süreli değil program devam ettiği sürece olacak.*” Bu tweetler yayılırken, BBC, Tahran’dan ve İran’ın farklı farklı yerlerinden atılan anlaşmayla ilgili tweetlerin nasıl arttığını gösteren çevrimiçi bir harita yayınladı (Seib, 2016).

Barack Obama, Washington DC’de sabah 7’de bir basın toplantısı düzenleyerek ABD halkından önce bölge halkını hedefleyen bir zamanda anlaşma ile ilgili açıklamalarda bulundu: “Cumhurbaşkanı Ruhani’nin @HasanRouhani’den gönderdiği tweetler, anlaşmanın İran’ın çıkarına en uygun olduğunu ortaya koydu.” Washington’da, Obama’nın basın konferansı sona erdiğinde, Başkan Yardımcısı Joseph Biden’dan Tel Aviv’deki ABD Büyükelçiliği’ne kadar ABD hükümetine bağlı 15 Twitter hesabından sürekli yayınlar ve yorumlar yapılmıştı. Ayrıca, bu süreç boyunca ABD Dışişleri Bakanlığı bünyesindeki Facebook, Google+, Flickr, YouTube ve DipNote blogu tüm çevrimiçi araçlar bu anlaşmaya dair bilgileri ve yorumları sürekli olarak paylaşarak güncelliği korudu ve yanlış bilgilerin yayılmasını engelledi (Seib, 2016; Bjola ve Manor, 2018).

“*Stuxnet*” (“*worm*”); İran nükleer programına karşı saldıran bu “siber saldırı silahı” yani virüs ABD’nin İran’a karşı yürüttüğü diplomasının yanında yürüttüğü dijital militarizmin bir parçasıdır. Amaç, programın bilgi tabanını ve iletişim altyapısını zayıflatmaya veya yok etmeye yönelikti (Barston, 2014; Riordan, 2019). ABD bu tarz saldırgan eylemleriyle aslında kendi içinde yaşadığı bir çelişkiyi de dışavurmaktadır. Bir yandan özgür interneti ve siber dünyanın bağımsızlığını savunurken ve kendisine yapılan siber saldırıları, ekonomik ve siyasi açıdan ABD’yi zor durumda bırakma çabası olarak kınarken; yönetim, güvenlik ikilemiyle siber alemleri militarize ederek ve kendisi örnekteki gibi saldırılarda bulunarak, diğer ülkelere bu tarz eylemler için alan açmaktadır. Bir yandan interneti demokratikleştirme çabası ve demokratikleşmenin bir aracı olarak görürken diğer yanda yüksek güvenlik denetimiyle interneti kontrol etmeye çalışmakta; bir yandan

da Çin, İran gibi ülkelere sürekli siber askeri saldırılar düzenlemektedir (Carr, 2012; Hanson, 2012; Arsene, 2013).

2.1.3.5. Barack Obama ve Dijital Militarizm

Barack Obama döneminde, devletin iç yapısında ve küresel siyasette sivilleşmeyi amaçlayan politik hedeflerin ilan edilip bunların gerçekleştirilmesi yönünde adımlar atılmıştır. Hem bu tutumun yarattığı etkiye bir tepki olarak hem de ilk bölümde bahsedilen küresel ölçekte artan güç asimetrisinin getirisi olarak yaşananlar, sivilleşme çabalarının yanında, askeri alanda da dijital dönüşümün gerçekleştirilmesi için adımlar atılmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda, siber alemin militerleştirilmesi konusunda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Yukarıda bahsedilen Aralık 2009’da Google ve 30 firmaya yapılan siber saldırı sonrası, Google’ın ABD hükümetinden yardım istemesiyle beraber, 2007 sonrası alınan önlemlerin de yetersiz olduğunu fark ederek siber tehditlerin tam manasıyla ABD’nin ulusal güvenliğine, ekonomik gücüne, bağımsızlığına en büyük tehdit oluşturduğu algısını güçlendirmiştir (Borland, 2012b). ABD, Google olayının şokunu yaşarken, arka arkaya yaşanan iki büyük “sızıntı” olayıyla sarsıldı. İlki, Wikileaks, ikincisi ise Cablegate. 2010 Kasım ayında Julian Assange’ın yer aldığı bir ekip, Wikileaks ismiyle kurdukları bir sitede, anonim olarak, 1966 - 2010 seneleri arasında ABD diplomatik sistemi içindeki 250 binden fazla dosyayı yayımlayarak tarihin en büyük sızıntı skandalına imza attı. Bu olayın yankıları devam ederken 2010 bitmeden The Cablegate olarak isimlendirilen Wikileaks kadar büyük bir sızıntı skandalı daha patlak verdi. Bu saldırı sonucu, Afganistan ve Irak hakkındaki istihbarat raporları ortaya döküldü (Soturiu, 2015; Owen, 2016).

Obama hükümeti yaşadığı bu şoklar üstüne 2007’de alınan önlemleri geliştirmeye çalışarak işe başladı. Akabinde, Başkan Obama, 2012 tarihinde Harvard Üniversite’sinde yaptığı bir konuşmasında NATO’da siber savunmayla ilgili bir çalışma başlatacaklarını belirterek AB ile daha fazla işbirliğine gidilmesi gerektiğini vurguladı. Bu çağrı sonrası, 2007’den itibaren artarak gelişen Estonya - ABD arası ilişkiler, 2013 senesinde atılan Siber Ortaklık Bildirisi’yle güçlendi. Bu bildiri yeni bir işbirliğinin de kapısını aralamış oldu ve NATO için de örnek teşkil etmesi amaçlandı. Bu ortaklık, Estonya ve ABD’nin üç siber konuda işbirliğini

derinleştirmesini taahhüt etmektedir: siber güvenlik yönetimi ve internet özgürlüğü ve internet yönetişimi (Crandall ve Allan, 2015).

Google ve Wikileaks olaylarının sarsıcı etkisiyle beraber 21 Mayıs 2010'da ABD Savunma Bakanlığı bünyesinde, ABD Siber Komutanlığı (*USCYBERCOM*) kuruldu. Bu komutanlığın misyonu, “devletin siber operasyonlarını yürütmek; kara, hava ve denizde eylemlere olanak sağlamak adına siber alemde askeri harekâtlar sürdürerek ABD ve müttefiklerinin siber alemde hareket özgürlüğünü sağlamak ve düşmanları bu özgürlükten mahrum bırakmaktan sorumludur.” şeklinde tanımlanmıştır⁷. Burada dikkat çeken nokta, yukarıda da belirtildiği gibi, siber alemin, kara, deniz ve hava gibi devletin egemen yetkisinin bir alanı olarak görülmeye başlandığını gösteren, elle tutulur bir kanıt ortaya koymasındır.

ABD'nin siber aleme dair politikalarıyla askeri stratejisini birleştirmesi, sadece siber komutanlığın kurulmasıyla kalmayıp yeni projelerin ve çalışmaların başlamasıyla genişletildi. 2010'ların başında başlanan araştırma 2017 yılının Nisan ayında çalışmaya başlayan , ABD Ordusunun uydu ve uçaklar aracılığıyla topladığı görüntüleri ve verileri yorumlayıp bir rapor hazırlayacak “*Project Maven*” olarak adlandırılan bir Yapay Zeka uygulaması en önemli Yapay Zeka araştırmalarından biri olarak öne çıkmaktadır (Mank, 2017; Fiott ve Lindstrom, 2018; Sökmen, 2016). Füze savunma sistemine örnek olarak da yine ABD'nin *Aegis Ballistic Missile Defence System* (ABMD), yapay zeka destekli, otonom ve yarı otonom robotik savunma sistemlerini kapsamaktadır (Riordan, 2019). Sanal Gerçeklik aracılığıyla, Yapay Zekanın geliştirdiği eğitim kurgularıyla askerlerin eğitimi konusunda çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.

2.1.4. Donald Trump

2016 Kasım Başkanlık Seçimleri,“ Dijital Diplomasi, 21. Yüzyılın Dış Politikasıdır” şeklinde tanımlayan ve dijital diplomasi dönüşümün gerçekleşmesi için çalışan eski Bakan Hillary Clinton'la Donald Trump'ı karşı karşıya getirmiştir (Sandre, 2015, s. xxxi). Trump'ın girdiği başkanlık yarışından, 45. ABD Başkanı olarak galip çıkmasını sağlayan en önemli etkenlerden biri, sosyal medyayı seçim süreci boyunca en etkin kullanan isim olmasıdır. Ayrıca, Trump, dijital dünyanın

⁷ <https://www.cybercom.mil/About/Mission-and-Vision/>

sunduğu imkanların, manipülasyon, çarpıtma gibi “kötücül” taraflarını kullanmaktan da geri kalmamış, kurumsallaşmış seçim dönemi geleneklerinin sınırları dışında hareket etmiştir. Örneğin, Trump, Clinton’ın Rus devletiyle bağlantılı olduğu iddia edilen bir grup *hacker* tarafından sızdırılan, şahsi maillerini Clinton’a saldırmak için kullandı ve itibarını zedeleyecek şekilde tweetler atarak seçim yarışında rakibine karşı avantaj elde etmeye çalıştı (Briant ve Wanless, 2019; Bjola, 2019b). Bir başka yayılan haber ise Donald Trump’ın damadı Jared Kushner’ın, seçim kampanyası döneminde, Putin’in ekibinden yetkililerle iletişim kurmaya çalıştığı ve Clinton’a karşı sahte haberler yayılmasını sağlamak istediğine dair iddiaları içermekteydi (Chicago Tribune, 2017; Briant ve Wanless, 2019).

Trump ve Obama’nın başkanlık tarzları iki uç olarak konumlandırılabilir. Trump’ın başkanlık tarzı, Obama’nın daha kurumsal ve katılımcı anlayışından farklı olarak tekil, daha kişisel ilişkilerle yürütülen ve tüm kontrolün Trump’ın elinde gözüktüğü bir yönetim biçimidir (Cooper, 2018). Bu başkanlık tarzı, Amerikan diplomasisinin “anti-diplomasi” olarak adlandırılan geleneğinin bir uzantısı gibi düşünülebilir (Wiseman, 2011). Ancak, bunun, Trump’ın, ideolojik ya da siyasi görüşüne bağlı değil çıkar odaklı, gündelik kararlarla ilerleyen bir yönetim tarzının sonucu olduğu görülmektedir. Buna ek olarak, kendini birincil karar alıcı olarak konumlandıran yönetim anlayışı, Trump’ın tutarsız ve dengesiz kişiliği ile bir araya gelince, yönetimin uzantısı dış politika ve diplomasiye de bu anlayış doğrudan yansımaktadır.

İpleri kendi elinde tuttuğunu göstermek isteyen Donald Trump, Dışişleri Bakanlığı’nda Hillary Clinton gibi baskın ve inisiyatif alan biri yerine daha çok sahada iş bitirici olan isimleri tercih etti. İlk tercihi olan Rex Tillerson, aslında iş insanıydı (göreve gelmeden önce petrokimya şirketi Exxon’un başındaydı) ve bu alanda tecrübesiz bir isimdi; bu nedenle de görevde 1 sene kalabildi ve Trump tarafından görevden alındı (BBC, 2018). Daha sonra gelen isim Mike Pompeo, bürokratik yapının içinden çıkan eski asker, Trump göreve geldiğinde CIA Başkanlığı’nda oturan, sahada aktif ve iş bitirici bir isimdi (Sputnik, 2018).

Donald Trump’ın başkanlık koltuğuna oturduktan sonra Dışişleri Bakanlığı’na dair, bakan ataması yaptıktan sonra, ilk icraatlarından biri, bakanlığın bütçesinde %31 oranında kesinti yapılması önerisiydi. Kongre tarafından bu öneri reddedilince

harcamaları azaltmak için talimat vererek bir yıl boyunca boş mevkilere işe alımları durdurdu. Bakanlık'a yönelik alınan bu tavrın arkasında Trump'ın "Önce Amerika (*America First*)" anlayışının yattığı yorumları yapılmıştır. Ayrıca, bu tavrın, ABD'nin onlarca yıllık küresel çapta yürüttüğü demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi konularda yürüttüğü savaşları baltaladığı yönünde eleştiriler yapılmaktaydı (McMullen, 2020). İktidarını tekilleştiren anlayışı nedeniyle Trump, profesyonellerden tavsiye alarak bir ekip çalışması yürütmek yerine kendi başına çalışmayı seven bir başkanlık tarzı benimsemiştir.

ABD - Rusya arasında, Haziran 2013'te, yapılan anlaşmanın bir parçası olarak ABD Siber Güvenlik Politikaları Koordinatörü ile Rusya Güvenlik Konseyi başkan yardımcısının, "siber sorunlardan kaynaklanan kriz anlarında ihtiyaç halinde" doğrudan iletişim kurmasını sağlayacak, Doğrudan İletişim Hattı kurulmuştur. Bu hat ilk kez, 2016 seçim kampanyası döneminde, Eylül ayının sonlarına doğru, Koordinatör Michael Daniel tarafından, Rus mevkidaşı Sergei Buravlyov'a "Rus istihbarat biriminin, ABD seçimlerini etkilemeye çalışmak için bir operasyon yürüttüğüne dair endişeyi" dile getirmek için kullanılmıştır. Ancak; Buravlyov, mesajı almasına rağmen cevap vermemiştir. Nitekim, Ekim 2016'da *Podesta* mailleri basına sızmıştır (Soldatov ve Borogan, 2018).

Trump'ın seçim döneminde ve sonrasında açtığı "savaşlarından" biri, "*fake news*" etiketi ve manipülasyon üstünden ana akım büyük medya kuruluşlarını suçlayarak hedef tahtasına oturtmasıydı. Kendi hesabından attığı, 17 Şubat 2017 tarihli tweetle bu kuruluşların hangileri olduğunu bizzat belirtmiştir: "The FAKE NEWS media (failing @nytimes, @NBCNews, @ABC, @CBS, @CNN is not my enemy, it is the enemy of the American People!". Beyaz Saray yönetiminin halka doğru bilgiyi ulaştırması gerektiğini ifade ederek, Beyaz Saray'ın mevcut haber kaynağı ofisi, "*U.S Broadcasting Board of Governors*"ın, 2018 yılında ismini ve yapısını değiştirip "*U.S Agency for Global Media*" ismiyle yeniden oluşturdu. Bu ofis, *Voice of America* gibi global ölçekte haber paylaşımı yapan araçları barındıran ve hedefinde, "küresel ölçekte bireylere doğru bilgiyi ulaştırmak" olan bir kuruluştur. Trump'ın giriştiği bu mücadelesiyle beraber, yeni ismiyle *U.S Agency for Global Media*, günümüzün iletişim kaynaklarına daha uyumlu hale getirilerek hem doğru

bilgiyi paylaşmak hem de yanlış haberler ve bilgilerle doğrudan mücadele edebilir bir hale dönüşmüştür (USAGM, 2019).

Donald Trump döneminde, yapay zeka ve makine öğrenmesi konusunda önemli bir adım atıldı. Şubat 2019'da yayınlanan başkanlık bildirisi “Amerikan Yapay Zeka İnisiyatifi (*American AI Initiative*)” ile akabinde kongrede imzalanan “Ulusal Yapay Zeka Yasası” ile bürokraside ve devlet işlerinde yapay zekanın aktif kullanımının inşası için ilk adımlar atılmıştır. Bu hukuki metinler ile devletin yapay zeka yatırımları arttırması, yapay zekanın devletin işlerinde kullanılması için bir sistem geliştirmesi ve küresel müttefiklerin dahil olacağı bir yapay zeka ağının kurulması planlanmıştır. Ayrıca, bu işleri yürütecek, 2021 Ocak ayına kadar kurulması düşünülen, Beyaz Saray’a bağlı bir ofis kurulması planlanmıştır⁸.

Blockchain ve kripto paraların artan önemi ve etkisi nedeniyle, ABD Dışişleri Bakanlığı, *Coca Cola*, *The Bitfury Group* ve *Emercoin* ile yeni bir ortaklık duyurdu. Bu proje ile Küresel ölçekte yoksullukla mücadele, zorla çalıştırılan ve yerinden edilenlere maddi destek verebilmek için kripto para teknolojisinin kullanılması hedeflenmektedir. Ayrıca New America, NDI ve Bitfury tarafından oluşturulan ve kar amacı gütmeyen “*Blockchain Trust Accelerator*” projesine dahil olarak destek sağlanmıştır (Sandre, 2018).

Günümüzde ABD, yaklaşık 7900 Dış Servis Görevlisi (Foreign Service Officer - FSO) ile Amerika diplomatik servisi dünyanın en büyüğüdür. Küresel ölçekte en güçlü finansmana sahip Dışişleri Bakanlığı olan ABD Dışişleri Bakanlığı, yurtdışında 277 diplomatik misyonla, ABD'nin dünya çapındaki çıkarlarını ve politikalarını desteklemek amacıyla çalışan ve diplomasi faaliyetleri yürüten en güçlü kurumdur (McMullen, 2020).

2020 yılı, Covid-19 pandemisinin yarattığı etkiyle, tüm dünya için tarihi ve sıra dışı bir yıl oldu. Bu sürecin, ABD için de dünya için de tarihin en sıra dışı politik figürlerinden biri olan Donald Trump'ın başkanlığı dönemine denk gelmesi de garip bir tesadüf olarak görülebilir. Bu süreçte Trump, attığı tweetlerde, düzenlediği basın toplantılarında ve paylaştığı videolarda sürekli olarak Çin'i suçlamıştır; Covid-19 virüsünü “Çin virüsü” olarak tanımlayarak kendisine karşı bir saldırı olduğunu iddia

⁸ <https://trumpwhitehouse.archives.gov/ai/executive-order-ai/>

etmiştir. “Olağanüstü durumlar, sıra dışı önlemleri gerektirir” lafını, ironik bir biçimde doğrularcasına, WHO’nun aldığı önlemleri “saçma ve yetersiz” bularak ABD tarafından WHO’ya ödenen katkı payını kesmiştir. Covid-19 öncesinde de, dijital diplomasi araçlarını, tabii ki özellikle Twitter’ı, çok sık kullanan Trump için pandemi dönemi alışkanlıklarında pek bir değişiklik yaratmamış gibi gözükmektedir.

2.1.4.1. Trump, Anti-diplomasi ve Sosyal Medya

Donald Trump, renkli kişiliğinin bir yansıması olarak “Twitter bağımlısı” olarak addedilmiş ve görev boyunca da bu yakıştırmanın “hakkını vermiş”, başkanlık koltuğuna oturduktan sonra günde 14 tweet atarak, bu alandaki birinciliği kimseye kaptırmayan bir siyasi figürdür.

Chun (2018), yaptığı incelemede Beyaz Saray’ın resmi Flickr hesabında paylaşılan “Başkanlık’ta ilk 100 güne dair fotoğrafları” her açıdan değerlendirmiştir. Bu inceleme ışığında ortaya çıkan sonuçlar, başkanların karakterlerinden verdikleri politik mesajlara, yönetim biçimlerinden beraber çalıştıkları insanlara bakış açılarına kadar birçok şeyi ortaya koymuştur.

Trump markası, siber alemde, güç vurgusuyla şekillendirilmiş ve yansıtılmıştır. Trump’ın her zaman ön planda ve odakta olduğu, estetik açıdan daha sıradan ve spontane duran, işin başında, tek başına her işi halleden ve ABD vatandaşlarına “güven” vermeye odaklanan bir profil çizmektedir. Burada amaç, seçimden önce ve sonra yapılan eleştirilere bir cevap verme, kendi seçmen kitlesine ise güvenilirliği ve gücünü gösterme çabasının bir yansıması şeklinde yorumlanmıştır. Güçlü ve otoriter bir duruşla meşruiyetini güçlendirme ve her karede politik açıdan onaylanma ihtiyacını dışa vurmaktadır. Ailesiyle Obama’ya göre daha az fotoğraf paylaşması da bunun yansımasıdır. Eşiyle olan fotoğrafları ise gücün ve otoritenin her alanda sembolleşmesine yönelik güçlü imgeler içeren fotoğraflardan oluşmaktadır; ancak, sayısı, tek olarak gözüktüğü fotoğraflara göre çok daha azdır (Ouyang ve Waterman, 2020; Chun, 2018).

Bu profiller tüm sosyal medya hesaplarına da aynı şekilde yansımıştır. Wahl-Jorgensen (2018), Trump’ın sosyal medya hesaplarını incelediği çalışmasında, Trump’ın güç ve popülist öfkeyi nasıl kullandığını analiz etmiştir. Verdiği mesaj,

“devletin güçlü koruyucusu” imajıdır. Genel takipçi kitlesi, özellikle de Facebook’ta dikkat çekici biçimde, “beyaz, dindar, eğitim seviyesi düşük erkekler”den oluşmaktadır. Bu kitlenin siyaseten öfkelenildiği “ekonominin kötüye gitmesi ve bunun sorumlusu olarak gösterilen azınlıklar, dini kurumların itibarının azalması, bozulan düzen” gibi sorunlar üstünden mesaj vererek öfkeli, güçlü ve sert mesajlar vererek kitlesini konsolide etmeye çalışmaktadır. Kendi Android cihazından attığı mesajlar genel olarak buna yönelik öfkeli ve negatif mesajlarken, Apple cihazlardan ekibinin attığı mesajlar daha çok haber verme niteliği taşımaktadır. Ancak, bunun anlaşıldığı ve açıklandığı 2017 tarihinden itibaren iki farklı cihazdan da tweetler atmaya başlamıştır (Anderson, 2017). Obama’nın, özellikle kendi kişisel Twitter hesabından atılan tweetlerdeki, “birlik ve beraberlik - we” vurgusunun tersine, Trump “biz ve onlar (Trump destekçileri ve Anti-Trumpçılar) - *us vs them*” ayrımı üstünden bir kutuplaşma yaratarak, politik olarak güç aldığı “öfke” üzerine oynamaya devam etmiştir (Powaski, 2019; Cooper, 2018; Stolee ve Caton, 2018).

Trump, ABD’nin Obama döneminde kurulmaya çalışılan bu imajını ve gücünü öfkeli, popülist güç gösterisi ve riskli politik hamleleriyle zedelemiştir (Manor ve Segev, 2015; Manor, 2019; Powaski, 2019; Miskimmon ve diğerleri, 2018; Riordan, 2019). Öyle ki, Kazakistan’da yapılan bir ankette Kazak gençlerin, ülkelerini, ABD’den daha güçlü gördükleri yönünde bir algıya sahip oldukları ortaya çıkmıştır (Miskimmon ve diğerleri, 2018).

Bu imaj zedelenmesinde iç politikada da kendine alan açmaya ve gücünü kanıtlamaya çalışmasının bir göstergesi olarak dış politikayı kullanan ve kendi Twitter hesabı üstünden bu doğrultuda mesajlar veren Trump, ABD Başkanlığı döneminde bürokrasiyle uğraşmadan doğrudan diplomasi yürütmüştür. Anlık ve riskli hamlelerle ve mesajlarla, küresel krizlerin doğmasına ve büyümesine katkı yapmıştır (Gülmez ve diğerleri, 2020; Manor, 2020; Cooper, 2018). Özellikle, Rusya, Çin ve Kuzey Kore’ye karşı Twitter üstünden yürüttüğü politikalarla bu ülkelerle ikili ilişkilerde yaşanan sorunları ve krizleri çözmeye çalışmış ve bu yolla kendi seçmen kitlesine ve Cumhuriyetçi Parti yöneticilerine mesaj vermeyi hedeflemiştir.

Trump, kampanya döneminde olduğuna benzer şekilde, başkan seçildikten sonra da medya kuruluşlarını hedef göstererek açıklamalar yapmaya devam etmiştir.

Twitter aracılığıyla doğrudan mesajlarla medya kuruluşlarına karşı saldırgan bir tutum sergilemiştir. Başta CNN olmak üzere, ana akım medya kuruluşlarının kendisi ve politikaları hakkında yalan haber yapmakla suçlayarak en doğru haberi Twitter aracılığıyla bizzat kendisinden duyulabileceğini iddia etmiştir. Bunun arkasında yatan amaç, kendine politik olarak bir alan açmak ve ülke gündemini bizzat belirleyen, dikte eden olmak olarak yorumlanmaktadır (Manor, 2020; Anderson, 2017).

Obama'da da olduğu gibi Trump da kendi "marka"sını öne çıkarmakta ve tweetlerinde kendinden "başkan" sıfatıyla bahsetmektedir. En çok kullanılan söz öbeklerinden birinin bu olduğu görülmüştür. Daha sonra politik ajandalarına uygun olarak, ana ajandaları ve daha kısa dönemli ajandalarına bağlı olarak politika yapma ve yürütme amacıyla tweetler attıkları görülmüştür.

Donald Trump döneminde ise yukarıda da belirtildiği şekilde kişisel kullanım ön plana çıkmakta ve Trump'ın kişisel hesabı (@RealDonaldTrump) ana hesap olarak kullanılmaktadır. Trump, başkan seçildikten sonra, bu hesabından attığı 16 binden fazla tweette (rt ve silinenler hariç) en çok kendinden bahsetmekte ve "Başkan Trump" (2361 kez) şeklinde bir kullanım göze çarpmaktadır. Ana ajandasını ise iki bölüme ayırarak değerlendirmek mümkün: İç politika ve dış politika. İç politikaya yönelik iki baskın konu göze çarpmaktadır. Birincisi seçim sloganı da olan "Make America Great Again/MAGA" (1308 kez) ve bununla bağlantılı yapılan politikalar ve en baştan beri bir "savaş" başlattığı medya organları. Medya organlarına karşı "savaşın" ağırlığı, "fake news" (876 kez) söz öbeğinin en çok kullanılan kelime gruplarından biri olmasıyla tespit edilmektedir. Bu analize göre Trump, kişisel kullanımının yoğun olmasının da etkisiyle, sosyal medyayı iç politikaya yönelik politika yapmanın bir aracı olarak kullanmaktadır.

Trump'ın dış politika ajandasına bakıldığında ise gümrük tarifeleri üzerinden başlayan ve "trade war/ticaret savaşı" olarak adlandırılan Çin'e karşı yürütülen dış politikanın geniş yer kapladığı görülmektedir. Bu ağırlık özellikle, 2018 (%37) ve 2019 (%28) yıllarında görülmektedir. Yine ikinci konu olarak ağırlık başkanlığının ilk senesinde Işid ve Suriye savaşıyla bağlantılı olarak "Terör" (%15) iken diğer iki senede Kuzey Kore'nin (%24 ve %28) yaklaşık olarak Çin kadar yer aldığı görülmüştür (Manor, 2019b). 2020'de ise olağanüstü bir dönem olması sebebiyle 606

tweetle “Virüs” (corona, covid, salgın gibi bağlantılı kelimeler) öne çıkmıştır. Bu açıdan bakıldığında Trump dış politikada da iç politikada olduğu gibi bir politika aracı olarak görmektedir. Bunda bürokrasiyi *by-pass* ederek bizzat kendisinin dış politika ve diplomasi yürütücüsü olma isteği de yatmaktadır (Gülmez ve diğerleri, 2020).

Beyaz Saray resmi hesabı (@WhiteHouse) başkanların kişisel ve “@POTUS” hesaplarında paylaşılanları “*retweet*” ederek, özellikle, “Başkan Trump”ın sözlerini doğrudan paylaşarak (yazı, görsel ve video biçimde) Başkanlık ve Dışişleri Bakanlığı resmi web sitesi ve bloglarından linkleri paylaşarak büyük çoğunlukla, haber ve bilgi iletme amacını yürütmüştür. Aynı biçimde Dışişleri Bakanlığı resmi Twitter hesabı (@StateDept), (iki başkanın dönemleri toplamında) 60 binden fazla tweette, dış politika konusundaki haberleri, yürütülen politikaları, Bakan’ın ve Başkan’ın açıklamaları, sözleri daha çok “*retweet*” edilerek, yine yazı, görsel ve video biçimlerinde aktararak paylaşılmıştır.

İletişim uzmanları, haberciler ve akademisyenler, ABD Başkanı Donald Trump'ın Twitter’ı kullanım şekli konusunda ikiye bölünmüş durumdadır: Bir grup “anti-diplomatik” bulurken diğer grup ise günümüz diplomasisinin bir temsili olduğunu iddiasındadır. İlk grup, diğer dünya liderlerinden farklı olarak Trump, Twitter’ı ticaret savaşını yürütmek, siyasileri suçlamak, çatışma ve çekişmeleri tahrik etmek, düşmanlarına açık bir dille saldırmak için kullanarak, Twitter’ın diplomasinin tüm aktörlerini bir araya getiren eşitlikçi ve demokratik yapısını bozduğunu belirtmektedir (Manor, 2020). Bu iddianın bir yandan haklı olduğu düşünülebilir: Trump savaş açtığı ana akım medyaya karşı olarak Twitter’ı kullanarak Amerikan gündemini belirleme ve yönlendirme amacıyla sert ve keskin şekilde tweetler atmaktadır. Böylece, negatif biçimde de olsa, sürekli gündemde kalarak haberlerde yer almayı sürmüştür. Diğer grup ise Trump’ın Twitter kullanımının, dünya liderlerinin ve diplomatların, günümüzde, sosyal medyayı nasıl kullandıklarının bir temsili olduğunu öne sürmektedir. “Trumpvari” kullanımın yerleştiği iddiası birden çok örnekle desteklenmesi gereken bir iddia olarak değerlendirilebilir (Manor, 2020). Trump’ın şahsına münhasır Twitter kullanımının, Trump’ın kendisi kadar istisnai olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Trump, Twitter’ı, ana akım medyayla mücadelesinin yanı sıra, ABD’nin “anti-diplomasi” geleneğinin bir devamı

niteliğinde bürokrasiyi atlatmak, dış politikayı ve diplomasiyi kişisel ilişkiler üstünden bire bir halletmeye çalışmak, idealistlikten uzak daha pragmatist ve tahmin edilemez hamlelerde de bulunabilmek adına bir araç olarak kullandığını söylemek yanlış olmayacaktır (Cooper, 2018).

Özetle, Donald Trump sosyal medyayı, Avrupa ekolü perspektifinden bakıldığında “anti-diplomasi” olarak tanımlanan ABD diplomasi geleneğinin, bir aracı olarak işlevselleştirmiştir. Bunda ABD siyasi sisteminde yürütme organının şahıslar, bilhassa “başkan” özelinde, biçimlenmiş olması da etkili olmaktadır. Trump döneminde tamamen kenara itilen kurumlar ve kişiler, belli ölçüde güçlü karakterlerle beraber işin içinde yer alsalar da ana politika yapıcısı ve dijital diplomasi yürütücüsü başkanın kendisi olmuştur. Trump’ın başkanlığı döneminde atılan tweetlerin üçte ikisi yazı tweetlerden oluşurken, yalnızca üçte birlik kısmı link ve görsellerden oluşmaktadır. Bu da Trump’ın, çoğunlukla hesabını bizzat kendisinin de kullanması etkisiyle, doğrudan bir iletişim kanalı yaratıp bunu politika yapma ve diplomasi yürütme aracına dönüştürmüştür.

Trump döneminde resmi dil ve nezaket sınırları tamamen ortadan kalkmıştır. Bu tavır diplomasinin doğasını en çok etkileyen noktalardan biri olmuştur. Twitter’a yansıyan bu tavra, medyaya da yansıdığı kadarıyla, resmi görüşmelerde de tanık olunmuştur. Trump, sokak ağzı olarak da tanımlayabileceğimiz bir argo sözlüğünü siyasete ve diplomasiye taşımıştır: “*aptal*”, “*salak*”, “*beceriksiz*” benzeri hakaret sınırlarında dolaşan kelimeleri doğrudan şahıslara yönelik kullanmıştır. Bununla da sınırlı kalmayıp zaman zaman başka ülke liderlerine çeşitli sıfatlarla Twitter üstünden hitap etmiştir. Kuzey Kore lideri Kim Jong-un için kullandığı “roket adam”, “şişman”, “deli herif” tabirleri buna örnektir.

2.1.4.2. Trump ve Dijital Diplomasinin Karanlık Tarafı

Donald Trump’ın 2016 ABD Başkanlık seçim kampanyasına dair daha sonra ortaya çıkan bir skandal, Trump’ın başkanlığı kaybetmesine neden olabilecek bir durum ortaya çıkarmıştır. ABD merkezli Cambridge Analytica şirketinin 50 milyon kişinin izin verilen ve verilmeyen Facebook verilerinin bir kısmını satın alıp bir kısmını anket manipülasyonu ile elde ederek, seçmenlerin psikolojik analizini yapmaya yardımcı olacak kadar detaylı bilgileri ele geçirdiğinin açıklanması, tüm dünyada büyük yankı uyandırmıştır. Trump’ın seçim ekibinin bu bilgileri kullanarak

“mikro hedefleme” ile üretilen özel kampanya materyalleri aracılığıyla seçmen fikirlerini değiştirmeye yönelik kullandığı açıklanmıştır (NY Times, 2018; Urbain, 2018; Riordan, 2019).

The Oxford Digital Diplomacy Research Group tarafından, 2016 ABD Başkanlık seçim dönemindeki Facebook'taki siyasi reklamları mercek altına alan bir proje yürütülmüştür. Bu proje kapsamında Rus kuruluşları tarafından ödenen sekiz yüz Facebook reklamı değerlendirilmiştir. Bu reklamların, siyasi kutuplaşmayı arttıracak şekilde, Afrika kökenli Amerikalılar ve beyaz muhafazakarlar gibi iki karşıt sosyal grubu aynı anda hedef aldığı ve yaklaşık olarak 216 milyon kullanıcıya ulaştığı tespit edilmiştir. Facebook'tan edinilen bilgiye göre, bu gerçekleştirilen manipülasyon için reklamların maliyeti ise yalnızca, 46.000 dolardır (Manor, 2019).

2016'daki Donald Trump ve Hillary Clinton arasındaki seçim yarışı daha sonrasında büyük manipülasyon iddialarıyla ayrı bir önem kazandı. Sonradan, St. Petersburg'daki kötü şöhrete sahip bir Rus “trol ordusunun” üyelerinden olduğu ortaya çıkan, @TEN_GOP kullanıcı adına sahip bir Twitter kullancısı adaylıkların belirlenmesinden itibaren, muhafazakar kesime oynayarak popülaritesini arttırdı ve zamanla etki alanını genişletti. Devamlı olarak Cumhuriyetçi Parti ve adayı Donald Trump'a, Amerikan ordusunu övgüler dizerek muhafazakar kesimle olan etkileşimini arttırdı ve tanınan muhafazakarlarla ve parti yönetimiyle etkileşime geçti. Seçim dönemi kızıştığında ise Hillary Clinton'a, liberallere, ana akım medyaya saldırarak Trump'ın söylemlerine destek verdi. Seçim dönemi, Twitter algoritmasıyla oynayan bu sahte hesap, gündeme gelen iddialardan sonra 2017'de askıya alındı (CNN, 2018; Bjola, 2019b). Bu örneğin gösterdiği en önemli nokta, bu türde hesapların sosyal medyayı kullanarak, son derece bölücü mesajlarla, “zayıf yanları” yakalayıp onları sömürmeye çalışarak, ideolojik kutuplaşmayı keskinleştirmeye, siyasi ayrılığı maksimize etmeye ve demokratik kurumları zayıflatmaya hizmet ettiğidir (Bjola, 2019b). Bir başka çıkan haberde ise Başkan Trump'ın damadı Jared Kushner'ın, devletle bağlantılı çalıştığı iddia edilen, Rus “trol ordusunun”, Clinton'a karşı sahte haberler yayılmasını sağlayarak Trump'ın seçim kampanyasına destek sağlaması için Putin'in ekibinden yetkililerle görüşme ayarlamaya çalıştığı iddia edildi (Chicago Tribune, 2017; Briant ve Wanless, 2019).

Trump, Clinton'ın hacklenen *Podesta* maillerini Clinton'a saldırmak için kullandı. Temmuz ile Kasım arasında 12 farklı tweette, Wikileaks'e atıfta bulunarak, Clinton'ın yozlaşmış ana akım medya ve siyasi elite kurduğu bağlarla, kendisine komplo kurmaya çalıştığının kanıtı olarak bu mailleri göstermiştir. CNN'de konuşan bir uzman ise bu maillerin Wikileaks tarafından değil Rus devletine bağlı çalışan hackerlar tarafından, Trump'ın kampanyasına yardım için yayınlandığı iddiasında bulunmuştur (CNN, 2016; Briant ve Wanless, 2019; Bjola, 2019b).

Zafer için “karanlık tarafa” geçildiği, seneler geçmesine rağmen yeni yeni iddiaların ortaya atıldığı bu seçim döneminin Donald Trump'ın zaferiyle sonuçlanmasının ardından, ilk resmi tebrikler de Twitter'ı çok seven yeni başkanın kişisel hesabına, dünya liderlerince tweet atılarak yapılmıştır. Trump'ın göreve başladığı 20 Ocak 2017'den itibaren, 137 siyasi lider, Trump'ın aktif olarak kullandığı kişisel hesabını takip etmiştir. Diplomatik bir gelenek olarak, seçimi kazanan siyasi lidere yapılan resmi tebriklerin, dijital diplomasi çağında biçim değiştirerek dijital dünyaya taşındığı bu örnekle görülmektedir.

2.1.4.3. Trump ve Çin: ABD-Çin Ticaret Savaşları

Barack Obama'nın çabasıyla oluşturulan, ABD'nin garantörlüğündeki en geniş kapsamlı serbest ticaret anlaşmalarından biri olan, ABD'nin Asya'yla bağlarını yeniden kuvvetlendirecek Trans-Pasifik Ortaklığı'ndan çıkıldığını duyurdu. Bu ortaklık, ABD ve Çin'in dahil olduğu, küresel ticaretin 1 trilyon dolardan fazlasını temsil eden bir ticaret topluluğu oluşturmayı hedeflemekteydi. Ancak, imzalandığı dönem Trump ve birçok kesim tarafından karşı çıkılan bu anlaşmayı, başkan olduktan sonra iptal ederek, Çin'e karşı ticaret savaşlarını başlattı. Trump, Çin'in piyasaya müdahale ederek manipülasyon yaptığını ve dolar kurunu dalgalandırarak ABD ekonomisine zarar verdiğini iddia etti. 20 Temmuz 2018'de attığı bir tweette: *“Dolar her geçen gün daha fazla değer kazanırken; Çin, Avrupa Birliği ve diğerleri manipülasyon yolu ile para birimlerini ve faiz oranlarını aşağı çekerek, büyük rekabet avantajımızı ortadan kaldırıyor. Her zamanki gibi eşit bir oyun alanı değil”* analizini yapmıştır. Uluslararası Para Fonu (IMF) ise bu gerilime temkinli yaklaşarak artan gerilimin küresel ticaret ve ekonomiye ciddi zararlar verdiğini belirterek tarafların dikkatli olması konusunda uyarmıştır (Powaski, 2019).

Trump, bu ticaret savaşının arkasında yalnızca gümrük tarifeleri, kurdaki dalgalanma, ticari kayıp ve ABD'deki üretimi korumanın ötesinde bir boyuta sahipti. 4 Temmuz 2018 tarihli, “*We are not in a trade war with China, that war was lost many years ago by the foolish, or incompetent, people who represented the U.S. Now we have a Trade Deficit of \$500 Billion a year, with Intellectual Property Theft of another \$300 Billion. We cannot let this continue*”, tweetinde ticaret savaşını reddetmekle beraber bunun, özellikle teknoloji alanında ve siber alemdeki fikri mülkiyet hırsızlığı yani bir çeşit siber güvenlik sorunu olduğunu da ayrıca göstermektedir. Bu ticaret savaşının merkezinde, internet ve siber aleme dair iki karşıt kutbun, “Özgür İnternet Ülkeleri” ve “Siber Egemenlik Ülkeleri” lider konumundaki iki kilit aktörün bulunması ve bu ticaret savaşının, “siber savaş”ta işlerin giderek kızıştığı döneme gelmesi şaşırtıcı değildir (Riordan, 2019).

Çinli teknoloji devi firmalara, Huawei ve ZTE, karşı, güvenlikle ilgili ilk suçlamalar 2012 yılında yöneltilmiş; ancak, firmalar bunu kesin bir dille reddetmiştir. 2018 yılına gelindiğinde, ticaret savaşının da yarattığı etki kullanarak, Trump’ın güvenliğe dair endişesiyle beraber, Huawei cihazlarının ve ekipmanlarının devlet bürokrasisinde kullanılması yasaklanmıştır. Yeni cihazların ve ekipmanlarının satın alınıp kurulması için bütçeden 100 milyon dolardan fazla bir para harcandığına dair iddialar gündeme gelmiştir. Yine benzer dönemde ABD Federal yargıçları, Huawei hakkında ABD merkezli T-Mobile firmasının ticari sırlarını çaldığına yönelik bir suçlamada bulunmuş, birkaç gün sonra ise casusluk suçlamasıyla Huawei’nin sahibi ve CEO’su Ren Zhengfe’nin kızı ve şirketin yöneticilerinden Meng Wanzhou’yu, ABD’nin talebi üzerine gözaltına almıştır (Shieber, 2019).

Ayrıca, Trump bu dönemde 1977 tarihli “*International Emergency Economic Powers Act*” başlıklı başkanlık emrinde yer alan, başkanın “*bilgi ve iletişim teknolojilerinin güvenliği tehdit eden özel ve tüzel kişilere kısıtlama*” getirebilmesine imkan tanıyan bir maddeye atıfla, Huawei ve ZTE'nin ABD’de altyapı yatırımı ve proje üretmesini yasaklamıştır (Riordan, 2019; Heater, 2020). Tüm bu gelişmeler “Yeni Soğuk Savaş”ın başladığı yönünde yorumlar yapılmasına neden olmuştur.

2.1.4.4. Trump ve Kuzey Kore: Nükleer Silahlanma

Donald Trump, göreve başladıktan sonra, Obama döneminde çözülememiş bir sorun olarak masasında duran Kuzey Kore ve nükleer silah geliştirmesiyle alakalı

son durumla ilgili olarak “ABD’nin bazı bölgelerini vurabilecek nükleer kapasiteye ulaştığını” belirten tweetler atarak açıklamalarda bulundu. Daha sonrasında yaptığı Güney Kore ziyareti sırasında basına verdiği demeçlerde, Kuzey Kore’ye karşı “gerekli askeri önlemleri almaya başladıklarını, bunun için bölgeye uçak gemisi, denizaltı gibi askeri araçların gönderildiğini” açıkladı (Dombrowski ve Reich, 2018; Jackson, 2019). Bu süreçte Trump, ayrıca, Japonya ve Güney Kore’ye Kuzey Kore’nin nükleer programına yanıt olarak kendi nükleer silahlarını geliştirmelerini yönünde tavsiyelerde bulunan açıklamalar yapmıştır ve Kuzey Kore’yi nükleer yıkımla tehdit etmeyi sürdürmüştür. Özellikle, 2 Ocak 2018 tarihli “North Korean Leader Kim Jong Un just stated that the ‘Nuclear Button is on his desk at all times.’ Will someone from his depleted and food starved regime please inform him that I too have a Nuclear Button, but it is a much bigger, more powerful one than his, and my Button works!” tweeti, ataerkil bilinçaltını da dışa vuran cinsiyetçi yönüyle de çok ses getirmiştir. Bu tutum bazı uzmanlarca, Kuzey Kore lideri Kim Jong-un’un ülkesinin nükleer gücünü artırma yönündeki kararlılığını pekiştirmesine neden olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Powaski, 2019).

Dönemin Dışişleri Bakanı Rex Tillerson, daha sonra yaptığı açıklamalarda, göreve başladıktan hemen sonra Trump’a görüşmeleri bir an önce başlatmak gerektiği yönünde tavsiyelerde bulunduğunu; ancak, Başkan’ın oralı olmayarak “zamanını boşa harcıyorsun” dediğini belirtti. Trump’ın, tutarsız yapısı ve kendi başına hareket etmeyi, ani kararlar almayı sevdiğini gören bir grup Demokrat Partisi Senatörü ve Temsilciler Meclisi üyesi, Trump’ın Kuzey Kore’ye karşı “nükleer savaş başlatmasından duydukları” endişeyi dile getirerek, “tek bir kişinin savaş kararı almasını” engellemeye yönelik olarak birkaç yasa tasarısını Kongre gündemine getirmiştir (Powaski, 2019). Ayrıca, bazı eski yetkililer ve gazeteciler, Trump’ın bir süre, gerçekten, Kuzey Kore’ye askeri müdahaleyi düşündüğüne dair duyular aldıklarını açıklamışlardır (Dombrowski ve Reich, 2018).

Silahlı mücadele yerine Trump, Kim Jong-un’la mücadelesini Twitter aracılığıyla sürdürmeye devam etmiştir. Bu süreçte, doğrudan Kim Jong-un’a hakaret içeren onlarca tweet atmıştır: “Little Rocket Man”, “Mad”, “Moron”, “Fat Guy”, “Clown” benzeri hakaretvari lakaplar takarak ve “tek bir tuşla Kuzey Kore’yi yerle bir edebileceğini” söyleyen, kışkırtıcı tweetler atarak ve Kim Jong-un’dan aldığı

benzer karşılıklarla birlikte “diplomatik” süreci yürütmüştür. Bu tweetlerin stratejik olduğu düşünülmektedir. Çünkü, bazı tweetleri atmadan önce, genel tavrının aksine, bu konuda güvendiği birkaç danışmanından bilgi ve fikir aldığına dair duyular alınmıştır (Jackson, 2019; Ouyang ve Waterman, 2020). Burada dikkat edilmesi gereken nokta, yalnızca bu sürecin Twitter üstünden yürütülmesi değil aynı zamanda bu zamana kadar rastlanmamış ve diplomaside ve devlet yönetiminde görülmemiş üsluptur: “*şişman adam, aptal*” gibi daha önce görülmemiş hitaplar, birbirlerine attıkları, *retweet* ettikleri saçma görseller ve gerilimi tırmandıran tweetler.

Yüz yüze ilk kez, 12 Haziran 2018’de Singapur’da görüşen Trump ve Kim, nükleer silahsızlanma ve barış konuları üzerine mutabakata varmış; ancak, 26-27 Şubat 2019 tarihlerindeki ikinci görüşmede yaptırımlar ve füze denemeleri konularında anlaşamayıp ayrılmışlardı. Kore’yi ikiye ayıran sınırdaki yer alan silahsız bölgede, Güney Kore’nin aracılığıyla gerçekleşen, üçüncü görüşme sonrasında Güney Kore Devlet Başkanı Moon Jae-in, “düşmanca ilişkilerin sona erdiği ve gerçek bir barış döneminin başladığını” duyurmuştur (AP News, 2019). Bu süreçten sonra, Trump attığı tweetlerde Kim Jong-un hakkında sevgi sözcükleri ve iltifatlar içeren (1 Temmuz 2019 tarihli bir tweette: “*It was great being with Chairman Kim Jong Un of North Korea this weekend. We had a great meeting, he looked really well and very healthy - I look forward to seeing him again soon....*”) açıklamalarda bulunmuştur.

2.1.4.5. Trump ve İran: Anlaşmanın İptali

Donald Trump ve İran’ın nükleer silahlanma tehdidine karşı başlattığı politikayı gerçekleştirmek adına yürüttüğü Twitter diplomasisi, dijital diplomasiin en net örneklerinden birini sunmaktadır. Bire bir görüşmelerin ötesinde attığı tweetlerle kamuoyu yaratma çabası ve baskı unsuru oluşturması, bir ülkeyi doğrudan yaptırımla tehdit etmesi, İran’la Obama döneminde yapılan anlaşmada yer alan ülkelerin politik ve diplomatik hareket alanını kısıtlamaya yönelik hamleleriyle daha önce görülmemiş bir durum olduğu ortadadır.

Trump, göreve başladıktan sonra, o dönem eleştirdiği Obama’nın başkanlık dönemindeki dış politika hamlelerini bir bir iptal etmeye başlamıştır. Bu yöndeki icraatlarından bir diğeri de, Obama ve Avrupalı birçok liderin destekleriyle inşa edilmiş olan ve 2015 yılında uzlaşmaya varılan, İran’ın nükleer enerji araştırmalarını

düzenleyen çokuluslu uluslararası anlaşmanın şartlarını onaylamayı reddederek yeni bir anlaşma yapılması için dijital diplomasi süreci başlatmasıdır.

Trump'ın kendi Twitter hesabından anlaşmayı defalarca kez eleştirdiği görülmektedir. Seçimden aylar önce aday adayı olduğu dönemde attığı, 12 Ocak 2016 tarihli *“The Iran deal is terrible. Why didn't we get the uranium stockpile - it was sent to Russia.”* tweeti, Trump'ın politik tutumu ve ajandasına dair de ipucu veren örneklerden sadece biridir. Başkanlık koltuğuna oturduğu 2017 senesinden başlayarak seçimi kaybedip başkanlığı Biden'a devrettiği son ana kadar İran ve nükleer anlaşma konusundaki sert ve zorlayıcı tutumunu sürdürmüştür.

İran ve nükleer anlaşmada taraf olan diğer ülkeleri masaya oturtup yeniden bir anlaşma yapmak için yaptırım kartıyla zorlayıcı ve baskıcı bir politika belirleyen Trump, 25 Temmuz 2017'de Temsilciler Meclisi'nde kabul edilen yasayla, İran ve Kuzey Kore'ye karşı yaptırım uygulama yetkisine dair yasal izni almıştır. (Arms Control Association, 2021) <https://www.armscontrol.org/factsheets/Timeline-of-Nuclear-Diplomacy-With-Iran>

Eylül 2017'de, İran'ın yeni orta menzilli füze denemelerine başladığını duyurması üzerine Trump, 13 Ekim 2017'de İran'a karşı izleyeceği yeni politik stratejisini Twitter'dan duyurmuştur. Mevcut imzalanmış anlaşmadaki maddeleri uygulamayacağını ve İran'ın nükleer programını durdurmadan anlaşmayı kabul etmeyeceğini ilan etmiştir. Ayrıca, İran'ın silahlı kuvvetleri olan Devrim Muhafızları'nın teröre destek vermekle suçlayarak, bu desteğin devam etmesi halinde, çeşitli yaptırımlar uygulanacağını açıklamıştır.

Yeni sürecin başlamasıyla beraber yaptırım tehdidini sürdüren Trump, İran'ın yeniden müzakere masasına oturmaya yanaşmaması üzerine ancak, 8 Mayıs 2018'de Periscope üzerinden canlı olarak yayınlanan konuşmasıyla anlaşmadan tamamen çekildiğini duyurmuştur (Vox, 2018). Ayrıca, İran'a karşı ekonomik yaptırımların uygulanmaya başlayacağını ilan etmiştir. Buna karşılık olarak, İran ve anlaşmanın bir diğer tarafı olan Avrupa Birliği'nden, sürecin ABD olmadan devam ettirileceğine dair açıklamalar gelmiştir.

Değişik aralıklarla attığı tweetlerle Trump, İran'ın nükleer programını durdurarak yeniden müzakere masasına oturtmaya ve yeniden bir anlaşma yapmaya zorlamıştır. Buradaki önemli nokta, sürecin yüz yüze görüşme yerine tamamen

tweetler üstünden yürütülmesi ve hiçbir zaman bire bir görüşmenin gerçekleşmemesidir. Birkaç kez İran'ın dolaylı yoldan yaptırımlar kalkarsa görüşmeyi kabul edeceğini açıklamasına rağmen Trump, attığı tweetlerle bunu kabul etmeyeceğini duyurmuş; 2020 seçim sürecinde de, defalarca kez, “İran'ın nükleer silaha sahip olmaması” için politika yürütmeye devam edeceğini açıklamıştır.

2.1.4.6. Trump ve NAFTA

Donald Trump, bir tweetinde Kuzey Amerika Serbest Ticaret Yasasını (NAFTA) “tarihin en kötü ticaret anlaşması” olarak nitelendirmiş ve Meksika ve Kanada'yı, ABD'ye, “daha iyi koşullar üzerinde bir anlaşmayı kabul etmemeleri halinde yasayı yürürlükten kaldırmakla” tehdit etmiştir (Powaski, 2019). Bunun üzerine Kanada Başbakanı Justin Trudeau ile aralarındaki ilişkiyi, Kanada ile ABD ile olan eskiye dayanan derin bağları, NAFTA'nın yenilenmesi için kullanmıştır. Trudeau'nun yanı sıra Kanada hükümetinden bakanları ve eyalet valilerini, ABD valilerini, senatörlerini ve sivil toplum örgütlerini ziyaret etmek için koordineli bir kampanya yürüterek Kanada-ABD arasındaki ticari ilişkilerin önemini vurgulamıştır (Manulak, 2019). Ayrıca, Meksikalı göçmenleri, “Amerikalıların işlerini çalan ve yaşamlarını tehdit eden ‘suçlular’ ve ‘tecavüzcüler’” olarak yaftaladığı tweetler atarak, ABD-Meksika arasındaki ilişkiyi ciddi şekilde yıprattı. Tüm bu tehditlerin ve sert söylemlerin üzerine, Trump, ABD-Meksika sınırı boyunca bir duvar inşa edeceğini, Twitter'da ilan etti ve bedelini Meksika'ya ödeteceğini açıkladı. Bunun üzerine, Meksika Başkanı Enrique Peña Nieto, bir açıklama videosu yayınlarak, “sınıra inşa edilecek olan herhangi bir duvar için ödeme yapmayı” açıkça reddetmekle kalmadı; Trump'ın NAFTA'yı feshetme tehdidini sürdürmesi halinde, “ABD-Meksika arasındaki güvenlik konusundaki işbirliğinin devam etmesi ve yasadışı göçmenlerin ve uyuşturucuların, ABD'ye akışını durdurmadaki işbirliğinin tehlikeye girebileceği” konusunda uyarılarda bulunmuştur (BBC, 2017).

Trump'ın, yeni anlaşmada taraflardan beklentilerinin yüksekliği ve bu süreçte, ırkçılığa ve ayrımcılığa varan sert tweetleri nedeniyle müzakereler çok yavaş seyretmiştir. Trump'a artan tepkiler ve sürecin uzamasından dolayı küresel ticaret ağının zarara uğrayabileceğini düşünen ülkeler, başta AB ülkeleri olmak üzere, bir tepki olarak Meksika ve Kanada'yla ayrı ayrı ticaret ortaklıkları üzerine anlaşmalar imzaladı (European Commission, 2021; Powaski, 2019). Bu süreçlerin sonunda,

NAFTA yerine yeni ticaret anlaşması, Kanada - Birleşik Devletler - Meksika Anlaşması (CAUSM/USMCA), 1 Temmuz 2020'de imzalandı⁹.

Sonuç

Dijitalleşmeyi en erken yakalayan ülkelerin başında gelen ABD, dijital diplomasiyi de “ilk geliştirmiş” ülke olarak öne çıkmakta ve küresel liderliğini, öncülük ettiği bu alanda da sürdürmektedir. İlk pratiklerin gerçekleştiği, pratikten kurumsal dönüşüme geçerek ilk kurumları Bill Clinton ve George W. Bush başkanlıkları zamanında oluşturan ülke yine ABD olmuştur. Bundan sonraki süreçte bu kurumsal yapı gelişip büyüyerek günümüze kadar gelmiştir. Ancak, bu kurumların etkinliği zaman içinde olumlu ve olumsuz şekilde değişim göstermiştir. Bu dalgalanmalara rağmen sistem içindeki yerleri her geçen gün sağlamlaşmış ve devlet idaresinin bir parçası olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Barack Obama (ve Hillary Clinton) dönemi, kurumların ve pratiklerin birbirini en iyi şekilde beslediği ve geliştirdiği dönem olarak göze çarpmaktadır. Kendisini, “ilk dijital başkan” olarak konumlandırılanları haksız çıkartmayarak, Hillary Clinton’ın “21.yüzyılda devlet idaresi” vizyonunu benimseyip bundan maksimum boyutta faydalanarak iç ve dış politikasını yürütmüştür. Kurumsallığın önplana çıktığı bu dönemde kurumsallığın gelişimi ve sağlam bir yapıya kavuşması, ayrıca, liderliğini ettiği “Özgür İnternet Ülkeleri” olarak adlandırılan “kampın”, bu alanda gelişimi için örnek olabilecek politikalar yürütmüş, yeni ortaklıklar ve işbirlikleri yaratmıştır.

Yukarıdaki bölümde yer alan örneklerde de görülebileceği üzere, “Pivot Asya” dış politika vizyonuyla özellikle, Çin’le artan etkileşime rağmen bir yandan siber alemde iki kutbun liderliğine soyunan ülkeler olarak “siber savaş arenasında” defalarca kez çatışmışlardır. Bunun en iyi örneği ise hem şirketlerin yeni diplomasideki ve uluslararası ilişkilerdeki artmış etkinliğini gözler önüne seren hem de küresel rekabetin siber aleme nasıl taşıdığını gösteren olay, ABD-Google-Çin ekseninde yaşanan bir dizi karşılıklı siber olay olmuştur. Aynı şekilde, Kuzey Kore örneği ise siber alemde yaşanan kriminal olayların gerçek dünyada devletler arası

⁹ <https://www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/cusma-aceum/index.aspx?lang=eng>

ilişkilerde nasıl sorunlar çıkartabildiğini, anlaşma zemini arayan iki ülke arasındaki gerilimi nasıl tırmandırdığını gösteren en net örnek olarak görülmektedir.

Dijital diplomasinin en güçlü ve etkin aracı olan sosyal medya, öncelikle Obama döneminde kendini göstermiştir. Obama'nın iç politikadan dış politikaya, dış politikadan iç politikaya doğru uzanan bir döngüde, ne kadar kendi kullanmadığı için kısıtlı boyutta da kalsa, her politik anda sosyal medya varlığını göstermiştir. Bunun en iyi örnekleri, bu dönemde, Facebook üstünden yürütülen başkanlık kampanyası ile hem uluslararası toplumu hem de ABD halkını, şeffaf şekilde bilgilendiren ve bir kamuoyu yaratılmasını sağlayan İran Nükleer Anlaşması olmuştur.

Ancak, ayrıca, belirtmek gerekir ki, Obama döneminde, belirtilen birkaç istisnai örnek haricinde, sosyal medya politika yapmanın bir aracından çok, Obama ve ekibinin “dijital yerel diplomasi” stratejisinin bir parçası olarak öne çıkmıştır. Basit ve Orta düzeyli kullanımla, haber ve bilgi akışını sağlama ve seçim dönemleri için bir propaganda aracı olarak, kurumsal bir yapıyla yönetilmesine rağmen, kişiselliğin ve “Obama markasının” önplana çıktığı bir araç olarak kalmıştır.

Tüm bu örneklerde, Obama ve H. Clinton'ın kurumsallığı ve devlet geleneğine bağlılıklarını görmek mümkündür. Devlet idaresi ve devlet bürokrasisinde adım adım gerçekleşen bu devrimsel süreçte, en büyük sıçramanın yaşandığı dönem bu başkanlık dönemi olmasına rağmen, varolan yapının yıkılmadan dönüştürülmesi, diğer ülkelere de örnek olabilecek bir niteliğe sahiptir. Bu anlayış, ABD'nin küresel hegemonyasını güçlendirmesi için kendine bir alan açmasına da yardım edecek bir enerji yaratmıştır.

Donald Trump'ın başkanlık dönemine baktığımızda ise bürokrasiyi *by-pass* eden, kurumları geri plana atan ve arkaplandaki işleyişi belli ölçülerde düzenlemesine izin veren, dominant bir idari anlayışı olduğu görülmektedir. Bütün yetkiyi bizzat kendisi kullanarak dış politikayı ve diplomasiyi yürütürken, güçlü ve öne çıkan bir “yönetici” olarak, Mike Pompeo yardımcı figür konumunda kalmış, Trump'ı destekleyen, çoğu zaman yüz yüze görüşmelerle, açıklarını kapatan bir pozisyonda yer almıştır. Bu “anti-diplomasi” olarak tanımlanan tavır pratikte en çok kendini sosyal medyada bulmuştur. “Sosyal medya bağımlısı” olarak adlandırılan Trump'ın başkanlığı süresince diplomaside en aktif rol oynadığı alan, sosyal medya olmuştur. Bürokrasinin bütün kurumlarını arkaplana iterek, kendi Twitter hesabından

yaptığı paylaşımlarla, politikaları ve diplomasiyi bizzat yürüten, kurumları arkaplandaki kağıt işlerini halleden bir konumda bırakan popülist siyasi lider figürü olarak kendini “tekleştirmiştir”. Kurumsal ve pratiklerin dönüşümünün anlatıldığı bölümlerde Trump’a dair anlatımın daha kısa ve ağırlıklı olarak sosyal medya özelinde yoğunlaşmasının sebebi de yukarıda anlatılan idare tarzı ve konumla doğrudan bağlantılıdır.

Tek tek incelenen, Çin, Kuzey Kore, İran ve NAFTA vakalarında görülebileceği üzere Trump belli bir politik ajanda çerçevesinde politikalarını belirlemiş yürütmüş; ancak, kendini tek karar alıcı olarak gören tavrıyla, “tahmin edilemez” hamlelerini Twitter’ı kullanarak gerçekleştirerek dış politika ve diplomasi yürütmüştür. Çin’le ticaret savaşıyla bağlantılı olarak yürüttüğü siber savaş, Kuzey Kore ve İran’a karşı yürüttüğü, zaman zaman attığı “kontROLSÜZ” tweetler nedeniyle küresel bir savaşın eşiğine getiren süreçte, Twitter’dan oluşturduğu ve bir kamuoyu yaratan baskıyla bir tarafta amacına ulaşmışken diğer tarafta işlerin daha çok kızışmasını sağlamış, belki de bir çatışmanın doğmasını engelleyen unsur ise AB olmuştur. Donald Trump’ın Kuzey Kore ve NAFTA örneklerinde istediğini bu yollarla elde ederek bir “zafer” kazandığı söylenebilir. Başkan seçildiği ilk başkanlık yarışında, dijital diplomasi’nin “karanlık” nimetlerinden faydalanarak seçim propagandasında sosyal medya, büyük veri ve siber suçla elde edilmiş bilgileri kullanmaktan çekinmemiştir. Oradan elde ettiği güç, deneyim ve tavırla başkanlığını yukarıdaki örneklerde olduğu gibi tek elden dijital diplomasi imkanlarını kullanarak ve artan bir etkinlikle sürdürdüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

Özetle, ABD özelinden bakıldığında, dört farklı başkan sürecinde gelişim gösteren dijital diplomasi, ilk iki başkanda emekleme ve gelişim sürecinde, öncü bir konumla, kurumların ve politik yapının oluşması sağlanmışken, en üst düzeyine iki uç tarz olarak nitelendirilebilecek Obama ve Trump dönemlerinde erişmiştir. Obama dönemi, kurumsallığın önplana çıktığı “yeni devlet idaresi” vizyonunun, hem iç hem dış politikada en önemli yönetim aracı olarak önplana çıkmışken, Trump döneminde, “anti-diplomasi” geleneğinin bir uzantısı olarak Trump özelinde tekelleşmiş ve doğrudan en üst yetkili başkanın, bütün kurumsallığı ve bürokratik yapıyı *by-pass* ederek, bizzat kararlar aldığı, politikalar yürüttüğü bir araç konumuna yükselerek önemini sürdürmüştür.

SONUÇ

Bu tez “ABD başkanlarının ABD’de dijital diplomasi dönüşümünün gerçekleşmesine nasıl katkı sağladıkları” konusunu incelemek üzere yazılmıştır. Bu amaçla öncelikle dijital diplomasi kavramı ve şemsiye kavram olarak bir çerçeveye oturtulmuştur.

Kavramsal çerçeve oluşturulurken yapılan geniş literatür taramasında şu sonuca ulaşılmıştır: kavrama dair tanımlar üç ana özden gelmektedir. Bunun tasnifi gerçekleştirilmiştir. Bu tespitin ardından kavramsal çerçeve dijital diplomasi kavramı olarak konumlandırıldığı bir yapı yaratılmıştır.

Dijital diplomasi kavramı yerine kullanılan kavramlarla bir bütünün parçası olarak tek tek açıklanmıştır. Dijital diplomasi yürütülürken kullanılan araçların sosyal medya platformlarından fazlasını içerdiği araçlar bölümünde anlatılmış ve literatürde pek yer almayan yeni araçlar -yapay zeka, dijital oyunlar ve kripto paralar- buraya eklenerek literatüre genişlik kazandırılmıştır.

Literatür taramasında yapılan bir diğer tespit, ana aktörün devletler olduğu yönündedir. Ancak, genel inceleme, Avrupa ekolünün de etkisiyle daha kurumsal yapıya yönelik gelişmiştir. Bireylerden çok hükümetler ve dışişleri bakanlık yapısı incelenmiştir. Bu örnekler bölümde tek tek anlatılmıştır. Özellikle, ikinci bölümde özel şirketlerin yeni diplomaside etkin rol oynamaları sebebiyle devletlerle olan ilişkilerine bu bölümün altında yer verilmiştir. Buradan yola çıkılarak ikinci bölümde, ABD Başkanları özelinde kurumsal ve pratik dönüşümün nasıl gerçekleştiği başkanlık dönemlerine ayrılarak anlatılmıştır.

ABD, literatür incelendiğinde, dijital diplomasi konusunda lider olarak görülmektedir. Bunda, İsveç ile beraber dijital diplomasi dönüşümünde öncü rol oynaması da etkindir. Soturiu'nun kelimeleriyle söyleyecek olursak: "dijital diplomasi ABD'de icat edilmiştir". Bu sözün altında, bilhassa, ilk devlet kurumunun 2002 senesinde ABD kurulmasının yattığını vurgulamak gerekir. Literatürde dijital diplomasi kavramının kökenine dair de bir tartışma vardır. İkinci bölümün girişinde bu

tartışmaya yer verilmiştir. Farklı görüşler arasından en öne çıkan, 2002'den geriye giderek 90'larda Bill Clinton döneminde yapılan çalışmalardır.

Buradan bir nokta oluşturularak zaman çizelgesi yaratılmıştır. Tarihsel süreçte başkanlar üstünden ABD'de dijital diplomasi nasıl geliştiği, diplomasideki bu dönüşümün nasıl gerçekleştiği anlatılmıştır. Burada özellikle belirtmek gerekir ki ABD'nin öncü rolü, karşılıklı bir etkileşim yaratarak dijital diplomasi alanının gelişmesine ayrıca katkı sağlamıştır.

Dijital diplomasi en üst seviyeye ulaştığı iki dönem Obama ve Trump'ın başkanlık dönemleri olmuştur. Tezin adında, bu iki döneme vurgu yapılmasının nedeni budur. Bu iki uç başkanlık tarzı, dijital diplomasi bize iki farklı kullanım tarzı olduğunu göstermektedir. Bu dönemde yapılan kurumsal ve pratik dönüşümler anlatılırken, bu tarz farklılığını da vurgulayabilmek adına başkanlık dönemlerinde, medyaya ve sosyal medyaya en çok yansıyan, belli bir dönemlerde dış politikanın odağı haline gelmiş üç ülke örnek olay olarak seçilmiştir. Bu örneklerde yürütülen diplomasi üzerinden bir karşılaştırma yapılabilmesi sağlanmıştır.

Burada görülen, Obama, Clinton ve Kerry gibi güçlü figürlerle ortak hareket ederek daha kurumsal bir yapıda dijital diplomasiyi benimsemektedir. Ancak, doğrudan politika yürütmek konusunda bu etkinliğini azaltmaktadır. Yine de Obama dönemi ABD ve dünyada dijital diplomasi en çok geliştiği ve ortaya çıkan yeni kurumlar, yapılar ve araçlarla en çok katkı sunulan dönemi olmuştur. Trump ise bizzat kendisi, doğrudan dijital diplomasi araçlarını kullanarak, özellikle de Twitter aracılığıyla doğrudan diplomasi yürütmüş ve örneklerde de özellikle görüldüğü üzere Çin, NAFTA ve Kuzey Kore konularında hedefine yönelik olarak kazanımlar elde etmiştir.

Obama, kurumsal bir yapıda dijital diplomasi yürütmeyi tercih etmiştir. Trump ise Bjola'nın deyişiyle "karanlık tarafa" geçmeyi umursamadan, dijital diplomasi kötücül taraflarından da faydalanarak diplomasi yürütmeyi tercih etmiştir. Dijital diplomasi araçlarının gücü tek elde toplayıp bunu gösterme imkanı tanıyabilen -bu bir tercihtir- yapısıyla da kurumsal olmayan, kişisel, Wiseman'in "anti-diplomasi" olarak nitelediği bir tarzda diplomasi yürütmüştür.

Bu tez, literatür taramasının yanında, literatüre verdiği ve kavramın teorik alanının genişlemesini sağlayan bu katkılarla, kavramsal-teorik açıdan literatüre bir

katkı sunabildiği iddiasındadır. Ayrıca, Türkçe literatürde çok kısıtlı ve yetersiz kalan bir alanı konu ederek Türkçe literatürdeki geniş bir boşluğun, biraz daha kapanmasına ve yeni çalışmaların gerçekleştirilmesi adına bir alan açarak katkıda bulunmuştur.

KAYNAKÇA

Makaleler

Adesina, Olubukola. (2017). "Foreign Policy in an Era of Digital Diplomacy". *Cogent Social Sciences*, 3, 1-13. (<https://doi.org/10.1080/23311886.2017.1297175>)

Albishri, O. ve diğlerleri. (2009). "Mediated Public Diplomacy in the Digital Age: Exploring the Saudi and the U.S. governments' Agenda-building during Trump's Visit to the Middle East". *Public Relations Review*, 45(4), 1-14. (<https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2019.101820>)

Al-Muftah, H. ve diğlerleri. (2018). "Factors Influencing e-Diplomacy Implementation: Exploring Causal Relationships Using Interpretive Structural Modelling". *Government Information Quarterly*, 35(3), 502-514. (<https://doi.org/10.1016/j.giq.2018.03.002>)

Al-Rawi, Ahmad. (2019). "US Public Diplomacy in the Middle East and the Digital Outreach Team". *Place Branding and Public Diplomacy*, 1-7. (<https://doi.org/10.1057/s41254-019-00122-w>)

Anderson, Bryan. (2017). "Tweeter-in-Chief: A Content Analysis of President Trump's Tweeting Habits". *Elon Journal of Undergraduate Research in Communication*, 8(2), 36-47. (https://www.elon.edu/u/academics/communications/journal/wp-content/uploads/sites/153/2017/12/04_TwitterInChief_Anderson.pdf)

Aouragh, Miriyam. (2016). "Hasbara 2.0: Israel's Public Diplomacy in the Digital Age". *Middle East Critique*, 25(3), 271-297. (<http://dx.doi.org/10.1080/19436149.2016.1179432>)

Archetti, Cristina. (2012). "The Impact of New Media on Diplomatic Practice: An Evolutionary Model of Change". *The Hague Journal of Diplomacy*, 7, 181-206. (<http://doi.org/10.1163/187119112X625538>)

- Azocar, A.; Erlandsen, M. (2018). "Digital Public Diplomacy in Latin America: Challenges and Opportunities". *Revista Mexicana de Política Exterior*, 113, 1-17. (<https://www.researchgate.net/publication/327391913>)
- Barrinha, A.; Renard, T. (2017). "Cyber-diplomacy: the making of an international society in the digital age". *Global Affairs*, 1-12. (<https://doi.org/10.1080/23340460.2017.1414924>)
- . (2020). "Power and diplomacy in the post-liberal cyberspace". *International Affairs*, 96(3), 749–766. (<https://doi.org/10.1093/ia/iiz274>)
- Berenger, Ralph. (2006). "Introduction: War in Cyberspace". *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(1), 176-188. (<https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2006.00320.x>)
- Bjola, Corneliu. (2016a). "Digital diplomacy—the state of the art". *Global Affairs*, 1-3. (<http://dx.doi.org/10.1080/23340460.2016.1239372>)
- . (2016b). "Getting digital diplomacy right: what quantum theory can teach us about measuring impact". *Global Affairs*, 1-9. (<http://dx.doi.org/10.1080/23340460.2016.1239388>)
- . (2017a). "Adapting Diplomacy to the Digital Age: Managing the Organisational Culture of Ministries of Foreign Affairs". *SWP*, 1-10. (https://www.swp-berlin.org/publications/products/arbeitspapiere/WP_Diplomacy21_No9_Corneliu_Bjola_01.pdf)
- . (2017b). "Propaganda in the digital age". *Global Affairs*, 3(3), 189-191. (<https://doi.org/10.1080/23340460.2017.1427694>)
- . (2018a). "Digital Diplomacy 2.0: Trends and Counter-Trends". *Revista Mexicana de Política Exterior*, 113, 1-14. (<https://revistadigital.sre.gob.mx/images/stories/numeros/n113/bjolai.pdf>)

———. (2018b). “The Ethics of Countering Digital Propaganda”. *Ethics and International Affairs*, 32(3), 305-315. (<https://doi.org/10.1017/S0892679418000436>)

———. (2019a): “The ‘Dark Side ’of Digital Diplomacy: Countering Disinformation and Propaganda”. *Real Instituto Elcano*, 1-10. (<http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/575e9362-5896-4491-b468-17d21fef5ac8/ARI5-2019-Bjola-Dark-side-digital-diplomacy-countering-disinformation-propaganda.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=575e9362-5896-4491-b468-17d21fef5ac8>)

Bjola, C. ve diğ erleri. (2019). “Public Diplomacy in the Digital Age”. *The Hague Journal of Diplomacy*, 14, 83-101. (<https://doi.org/10.1163/1871191X-14011032>)

Bjola, C.; Manor, I. (2018). “Revisiting Putnam’s two-level game theory in the digital age: domestic digital diplomacy and the Iran nuclear deal”. *Cambridge Review of International Affairs*, 1-31. (<https://doi.org/10.1080/09557571.2018.1476836>)

Bollier, David. (2003). “The Rise of Netpolitik How the Internet Is Changing International Politics and Diplomacy”. *The Aspen Institute Report*, 1-41. (http://www.bollier.org/files/aspen_reports/NETPOLITIK.PDF)

Bousfield, Dan. (2017). “Revisiting Cyber-Diplomacy: Canada–China Relations Online”. *Globalizations*, 1-15. (<http://dx.doi.org/10.1080/14747731.2017.1362176>)

Bronk, Chris. (2008). “Hacking the Nation-State: Security, Information Technology and Policies of Assurance”. *Information Security Journal: A Global Perspective*, 17(3), 132–142. (<https://doi.org/10.1080/19393550802178565>)

Budnitsky, S.; Jia, L. (2018). “Branding Internet sovereignty: Digital media and the Chinese-Russian Cyberalliance”. *European Journal of Cultural Studies*, 1-20. (<https://doi.org/10.1177%2F1367549417751151>)

Burns, A.; Eltham, B. (2009). “Twitter Free Iran: an Evaluation of Twitter’s Role in Public Diplomacy and Information Operations in Iran’s 2009 Election Crisis”.

Communications Policy & Research Forum 2009, Sidney: University of Technology, 298-310. (<https://vuir.vu.edu.au/15230/1/CPRF09BurnsEltham.pdf>)

Castells, Manuel. (2008). "The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance". *ANNALS, AAPSS*, 616(1), 78-93. (<https://doi.org/10.1177%2F0002716207311877>)

Cercel, M.O.; Saftescu, R.G. (2015). "Digital diplomacy-perspectives and impact on traditional diplomatic practices-case study: Digitization Impact on Romanian and Belgian national diplomatic systems". *IJSSER*, 1(2), 318-328. (<https://doi.org/10.24289/ijsser.106416>)

Chernenko, E. (2018). "Russia's Cyber Diplomacy". Popescu, N; Secrieru, S. (eds). *Hacks, Leaks and Disruptions: Russian Cyber Strategies*. ISSUE, Chaillot Papers, 148, 43-49.

Chun. R.S. (2018). "Visual Rhetoric of the Presidency: an Analysis of the Trump and Obama White House Messaging in their First 100 days in Flickr Images". *Journal of Visual Literacy*, 1-22. (<https://doi.org/10.1080/1051144X.2018.1450129>)

Clarke, Amy. (2016). "Digital Heritage Diplomacy and the Scottish Ten Initiative". *Future Anterior: Journal of Historic Preservation, History, Theory, and Criticism*, 13(1), 51-64. (<https://www.jstor.org/stable/10.5749/futuante.13.1.0051>)

Clinton, R. Hillary. (2010). "Leading Through Civilian Power: Redefining American Diplomacy and Development". *Foreign Affairs*, 89(6), 13-24. (<https://www.jstor.org/stable/20788712>)

Collins, N.; Bekenova, K. (2019). "Digital diplomacy: Success at your fingertips". *Place Branding and Public Diplomacy*, 15, 1-11. (<https://doi.org/10.1057/s41254-017-0087-1>)

Comor, Edward. (2013). "Digital Engagement: America's Use (and Misuse) of Marshall McLuhan". *New Political Science*, 35(1), 1-18. (<http://dx.doi.org/10.1080/07393148.2012.754666>)

Comor, E.; Bean, H. (2012). "America's 'engagement' Delusion: Critiquing a Public Diplomacy Consensus". *The International Communication Gazette*, 74(3), 203-220. (<https://doi.org/10.1177/2F1748048511432603>)

Copeland, Daryl. (2004). "Guerrilla diplomacy: Delivering international policy in a digital world". *Canadian Foreign Policy Journal*, 11(2), 165-175. (<http://dx.doi.org/10.1080/11926422.2004.9673371>)

———. (2009). "Virtuality, Diplomacy, and the Foreign Ministry: Does foreign affairs and international trade Canada need a 'V Tower'?". *Canadian Foreign Policy Journal*, 15(2), 1-15. (<http://dx.doi.org/10.1080/11926422.2009.9673484>)

Cooper, Andrew. (2018). "Populism and the Domestic Challenge to Diplomacy". Stanzel, V. (ed.) *New Realities in Foreign Affairs: Diplomacy in the 21st Century*. SWP, Research Paper, 11, 18-20. (<https://www.swp-berlin.org/en/publication/new-realities-in-foreign-affairs-diplomacy-in-the-21st-century/>)

Crandall, M.; Allan, C. (2015). "Small States and Big Ideas: Estonia's Battle for Cybersecurity Norms". *Contemporary Security Policy*, 36(2), 346-368. (<http://dx.doi.org/10.1080/13523260.2015.1061765>)

Cull, Nicholas. (2011). "WikiLeaks, Public Diplomacy 2.0 and The State of Digital Public Diplomacy". *Place Branding and Public Diplomacy*, 7, 1-8. (<http://doi.org/10.1057/pb.2011.2>)

———. (2013). "The Long Road to Public Diplomacy 2.0: The Internet in US Public Diplomacy". *International Studies Review*, 15, 123-139. (<http://doi.org/10.1111/misr.12026>)

Dombrowski, P.; Reich, S. (2018). "Beyond the Tweets: President Trump's Continuity in Military Operations". *Strategic Studies Quarterly*, 12(2), 56-81. (<https://www.jstor.org/stable/26430816>)

- Duncombe, Constance. (2017). "Twitter and Transformative Diplomacy: Social Media and Iran-US Relations". *International Affairs*, 93(3), 545–562. (<https://doi.org/10.1093/ia/iix048>)
- . (2018). "Twitter and the Challenges of Digital Diplomacy". *SAIS Review of International Affairs*, 38(2), 91-100. (<https://doi.org/10.1353/sais.2018.0019>)
- Fan, Ying. (2010). "Branding the Nation: Towards a Better understanding". *Place Branding and Public Diplomacy*, 6, 97-103. (<https://doi.org/10.1057/pb.2010.16>)
- Gilboa, Eytan. (2008). "Searching for a Theory of Public Diplomacy". *ANNALS, AAPSS*, 616, 55-77. (<https://doi.org/10.1177/0002716207312142>)
- Grant, Richard. (2004). "The Democratisation of Diplomacy: Negotiating with the Internet". *Oxford Internet Institute, Research Report*, 5, 1-48. (<https://www.oii.ox.ac.uk/archive/downloads/publications/RR5.pdf>)
- Gülmez ve diğerleri. (2020). "Trump Döneminde Diplomatik Aktör Olarak Çevirmenler". *Uluslararası İlişkiler*, 17(65), 63-82. (<https://dx.doi.org/10.33458/uidergisi.655130>)
- Hallams, Ellen. (2010). "Digital Diplomacy: The Internet, the Battle for Ideas & US Foreign Policy". *CEU Political Science Journal*, 5(4), 538-574. (http://epa.oszk.hu/02300/02341/00021/pdf/EPA02341_ceu_2010_04_538-574.pdf)
- Hanson, Fergus. (2010). "A Digital DFAT: Joining the 21st Century". *Lowy Institute for International Policy*, 1-16. (http://lowyinstitute.richmedia-server.com/sound/A_digital_DFAT.pdf)
- . (2012a). "Baked in and Wired: ediplomacy@State". *Foreign Policy at Brookings*, 1-41. (<https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/baked-in-hansonf-5.pdf>)
- . (2012b). "Revolution @State: The Spread of Ediplomacy". *Lowy Institute for International Policy*, 1-34. (https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/03_ediplomacy_hanson.pdf)

- Harris, Britney. (2013). "Diplomacy 2.0: The Future of Social Media in Nation Branding". *Exchange: The Journal of Public Diplomacy*, 4(1). (<https://surface.syr.edu/exchange/vol4/iss1/3/>)
- Heine, J.; Turcotte, F. (2012). "Tweeting as Statecraft: How, Against All Odds, Twitter Is Changing the World's Second Oldest Profession". *Crossroads*, 3(2), 59-72.
- Hoffmann, Helen. (2015). "Digital Public Diplomacy on Twitter? The Case of @Sweden". *International Journal of Diplomacy and Economy*, 2(4), 278 - 298. (<http://doi.org/10.1504/IJDIPE.2015.073931>)
- Jönsson, Christer. (2018a). "Diplomatic Representation: States and Beyond". Stanzel, V. (ed.) *New Realities in Foreign Affairs: Diplomacy in the 21st Century*. SWP, Research Paper, 11, 21-26. (<https://www.swp-berlin.org/en/publication/new-realities-in-foreign-affairs-diplomacy-in-the-21st-century/>)
- Kleiner, Juergen. (2008). "The Inertia of Diplomacy". *Diplomacy and Statecraft*, 19(2), 321-349. (<https://doi.org/10.1080/09592290802096380>)
- Klynge, C. ve diğerleri (2020). "Diplomacy in the Digital Age: Lessons from Denmark's TechPlomacy Initiative". *The Hague Journal of Diplomacy*, 15(1-2), 185-195. (<https://doi.org/10.1163/1871191X-15101094>)
- Korhan, Sevda. (2018). "Dijital Diplomasi Aracılığıyla Tanınma Çabası: Kosova Örneği". *Cyberpolitik Journal*, 3(5-6), 83-96. (<http://cyberpolitikjournal.org/index.php/main/article/view/44>)
- Krol, Lukasz Antoni. (2016). "Digital foreign policy: How Digital Tools can Further Europe's Foreign Policy Goals". *European View*, 15(1), 133-144. (<https://doi.org/10.1007/s12290-016-0384-8>)
- Loban, Rhett. (2017). "Digitising Diplomacy: Grand Strategy Video Games as an Introductory Tool for Learning Diplomacy and International Relations". *DIGRA '17 Conference*. 1(14). 1-18. (<http://www.digra.org/digital->

[library/publications/digitising-diplomacy-grand-strategy-video-games-as-an-introductory-tool-for-learning-diplomacy-and-international-relations/](#)

Luqiu, L.R.; Yang, F. (2020). “Weibo Diplomacy: Foreign Embassies Communicating on Chinese Social Media”. *Government Information Quarterly*, 37(3), 1-10. (<https://doi.org/10.1016/j.giq.2020.101477>)

Madu, Ludirpo. (2018). “Indonesia’s Digital Diplomacy: Problems and Challenges”. *Jurnal Hubungan Internasional*, 7(1), 11-18. (<https://journal.umy.ac.id/index.php/jhi/article/view/4562/4128>)

Manor, Ilan. (2016a). “Are We There Yet: Have MFAs Realized the Potential of Digital Diplomacy?”. *Diplomacy and Foreign Policy*, 1(2), 1-110. <https://doi.org/10.1163/24056006-12340002>

———. (2016b). “What is Digital Diplomacy, and How is it Practiced Around the World? A Brief Introduction”. *The 2016 Annual Review of the Diplomatist Magazine*, 1-10. (<https://www.researchgate.net/publication/310952363>)

———. (2018). “The Digitalization of Diplomacy: Toward Clarification of a Fractured Terminology”. *Oxford Digital Diplomacy Research Group, Working Paper*, 2, (<http://www.qeh.ox.ac.uk/sites/www.odid.ox.ac.uk/files/DigDiploROxWP2.pdf>)

Manor, I. ve diğ erleri. (2018). “The Digitalization of Public Diplomacy: Towards a New Conceptual Framework”. *Revista Mexicana de Politica Exterior*, 1-6. (<https://www.researchgate.net/publication/327345983>)

Manulak, Michael. (2019). “Why and How to Succeed at Network Diplomacy.” *The Washington Quarterly*, 42(1), 171-181. (<https://doi.org/10.1080/0163660X.2019.1593668>)

Melissen J.; Caesar-Gordon, M. (2016). “‘Digital diplomacy’ and The Securing of Nationals in a Citizen-centric World”. *Global Affairs*, 2(3). (<http://dx.doi.org/10.1080/23340460.2016.1239381>)

Melissen J.; Kaulaer, E. (2017). "Critical Digital Diplomacy as a Global Challenge: The South Korean Experience". *Global Policy*, 5(3). (<https://doi.org/10.1111/1758-5899.12425>)

Metzgar, Emily. (2012). "Is it the Medium or the Message? Social Media, American Public Diplomacy and Iran". *Global Media Journal*, 2012, 11(21). (<https://www.researchgate.net/publication/280883185>)

Miskimmon, A. ve diğeri. (2018). "Strategic Narrative: 21st Century Diplomatic Statecraft". *Revista Mexicana de Política Exterior*, 113, 1-19. (<https://revistadigital.sre.gob.mx/images/stories/numeros/n113/miskimmonoloughlinrosellei>)

Mursitama, T. N.; Lee, L. (2018). "Towards a Framework of Smart City Diplomacy". *IOP Conference Series: Earth Environmental Science*, 126, 1-8. (<https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/126/1/012102>)

Natarajan, Kalathmika. (2014). "Digital Public Diplomacy and a Strategic Narrative for India". *Strategic Analysis*, 38(1), 91-106. (<http://dx.doi.org/10.1080/09700161.2014.863478>)

Nweke, Eugene. (2012). "Diplomacy in Era of Digital Governance: Theory and Impact". *Information and Knowledge Management*, 2(3), 22-26. (<https://www.iiste.org/Journals/index.php/IKM/article/view/1784>)

Ostwald, K.; Dierkes, J. (2018). "Canada's Foreign Policy and Bureaucratic (un)responsiveness: Public Diplomacy in the Digital Domain". *Canadian Foreign Policy Journal*, 24(2). (<https://doi.org/10.1080/11926422.2018.1461664>)

Ovalı, Şevket A. (2020). "Türkiye-ABD İlişkilerinde Twitter Diplomasisi", *Uluslararası İlişkiler*, Çevrimiçi Erken Yayım, 1-23. (<https://dx.doi.org/10.33458/uidergisi.672450>)

Owen, Taylor. (2016). "The networked state and the end of 20th century diplomacy". *Global Affairs*, 2(3), 301-307. (<http://dx.doi.org/10.1080/23340460.2016.1239375>)

- Pamment, James. (2014). "The Mediatization of Diplomacy". *The Hague Journal of Diplomacy*, 9(3), 253-280. (<https://doi.org/10.1163/1871191X-12341279>)
- Pilegaard, Jess. (2016). "Virtually Virtual? The New Frontiers of Diplomacy". *The Hague Journal of Diplomacy*, 12(4), 316-336. (<http://doi.org/10.1163/1871191X-12341356>)
- Potter, Evan. (2018). "The Evolving Complementarity of Nation-Branding and Public Diplomacy: Projecting the Canada Brand through "weibo diplomacy" in China". *Canadian Foreign Policy Journal*, 1-15. (<https://doi.org/10.1080/11926422.2018.1469523>)
- Putnam, Robert D. (1998). "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games". *International Organization*, 42(3), 427-460. (<https://www.jstor.org/stable/2706785>)
- Reshetnikova, Liudmila. (2018). "e-Diplomacy as Instrument for Establishment of Interethnic Relations". *SHS Web of Conference*, 50, 1-5. (<https://doi.org/10.1051/shsconf/20185001144>)
- Riordan, Shaun. (2016b). "The Strategic Use of Digital and Public Diplomacy in Pursuit of National Objectives". *FOCIR*, 1-24. (http://focir.cat/wp-content/uploads/2016/04/FOCIR_Pensament_1_Shaun-Riordan_Digital_Diplomacy1.pdf)
- Robertson, Jeffrey. (2018). "Organizational Culture and Public Diplomacy in the Digital Sphere: The Case of South Korea". *Asia Pacific Policy Studies*, 5(3), 672-682. (<https://doi.org/10.1002/app5.256>)
- Robinson, Piers. (1999). "The CNN Effect: Can the News Media Drive Foreign Policy?". *Review of International Studies*, 25(2), 301-309. (<https://www.jstor.org/stable/20097596>)
- Rothkopf, David. (1998). "Cyberpolitik: The Changing Nature of Power in the Information Age". *Journal of International Affairs*, 51(2), 325-359 (<https://www.jstor.org/stable/24357498>)

- Rowland, J ve diğ erleri. (2014). “Whither Cyberpower?”. *IJCIP*, 7, 124-137. (<https://doi.org/10.1016/j.ijcip.2014.04.001>)
- Seib, Philip. (2010). “Transnational Journalism, Public Diplomacy and Virtual States”. *Journalism Studies*, 11(5), 734-744. (<http://dx.doi.org/10.1080/1461670X.2010.503023>)
- Shahin, S.; Huang, E. (2019). “Friend, Ally or Rival? Twitter Diplomacy as “Technosocial” Performance of National Identity”. *IJOC*, 13, 5100-5118. (<https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/10921/2833>)
- Shultz, P. George. (1997). “Diplomacy in the Information Age”. *Peaceworks: Keynote Addresses from the Virtual Diplomacy Conference*, 18, U.S Institute of Peace, 12-16. (<https://www.usip.org/sites/default/files/pwks18.pdf>)
- Slack, Chelsey. (2016). “Wired yet Disconnected: The Governance of International Cyber Relations”. *Global Policy*, 7(1), 69-78. (<http://doi.org/10.1111/1758-5899.12268>)
- Slaughter, Anne-Marie. (2009). “America’s Edge: Power in the Networked Century”. *Foreign Affairs*, 1-14. (<https://scholar.princeton.edu/sites/default/files/slaughter/files/americasedgefa.pdf>)
- Smith, Gordon. (1997). “Driving Diplomacy into Cyberspace”. *The World Today*, 53(6), 156-158. (<http://www.jstor.org/stable/40476067>)
- Soldatov, A; Borogan, I. “Russia’s approach to cyber: the best defence is a good offence”. Popescu, N; Secieru, S. (eds). *Hacks, Leaks and Disruptions: Russian Cyber Strategies*. ISSUE, Chaillot Papers, 148, 15-23.
- Solomon, H. Richard. (1997). “The Information Revolution and International Conflict Management”. *Peaceworks: Keynote Addresses from the Virtual Diplomacy Conference*, 18, U.S Institute of Peace, 1-5. (<https://www.usip.org/sites/default/files/pwks18.pdf>)

Spry, Daniel. (2018). "Facebook Diplomacy: A Data-driven, User-focused Approach to Facebook Use by Diplomatic Missions". *Media Intenational Australia*, 1-19. (<http://doi.org/10.1177/1329878X18783029>)

Stanzel, Volker. (2018). "Introduction: Following the Wrong Track or Walking on Stepping Stones - Which Way for Diplomacy?". Stanzel, V. (ed.) *New Realities in Foreign Affairs: Diplomacy in the 21st Century*. SWP, Research Paper, 11, 7-11. (<https://www.swp-berlin.org/en/publication/new-realities-in-foreign-affairs-diplomacy-in-the-21st-century/>)

Stolee, G.; Caton, S. (2018). "Twitter, Trump, and the Base: A Shift to a New Form of Presidential Talk?". *Signs and Society*, 6(1), 147-165. (<https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/694755>)

Strauss, N. ve diğeri. (2015). "Digital Diplomacy in GCC countries: Strategic Communication of Western Embassies on Twitter". *Government Information Quarterly*, 1-11. (<http://dx.doi.org/10.1016/j.giq.2015.08.001>)

Su, Shumin; Xu, M. (2015). "Twitplomacy: Social Media as a New Platform for Development of Public Diplomacy". *IJEP*, 6(1), 16-29. (<http://doi.org/10.4018/IJEP.2015010102>)

Syaifani, S.; Qubba, N. (2017). "Joko Widodo's Digital Diplomacy". *Jurnal Hubungan Internasional*, 10(2), 1-12. (<http://dx.doi.org/10.20473/jhi.v10i2.7299>)

Thylin, T. ve Duarte, M.F.N. (2019) "Leveraging blockchain technology in humanitarian settings – opportunities and risks for women and girls". *Gender and Development, Oxfam Journal*, 27(2), 2019, 317-336. (<http://doi.org/10.1080/13552074.2019.1627778>)

Tüfekçi, Zeynep. (2014). "Engineering the Public: Big Data, Surveillance and Computational Politics". *First Monday*, 1-14. (<http://dx.doi.org/10.5210/fm.v19i7.4901>)

Vadura, Katharine. (2015). "The EU as 'Norm Entrepreneur' in the Asian Region". *Asia Europe Journal*, 13, 349–360. (<https://doi.org/10.1007/s10308-015-0420-3>)

- Vickers, Rhiannon. (2004). "The New Public Diplomacy: Britain and Canada Compared". *BJPIR*, 6, 182-194. (<https://doi.org/10.1111/j.1467-856X.2004.00133.x>)
- Wahl-Jorgensen, Karin. (2018). "Media coverage of shifting emotional regimes: Donald Trump's angry populism". *Media, Culture & Society*, 1-13. (<https://doi.org/10.1177/0163443718772190>)
- Westcott, Nicholas. (2008). "Digital Diplomacy: The Impact of the Internet on International Relations". *Oxford Internet Institute*, Research Report 16, 1-20. (<https://www.oii.ox.ac.uk/archive/downloads/publications/RR16.pdf>)
- Wiseman, Geoffrey. (2011). "Distinctive Characteristics of American Diplomacy". *The Hague Journal of Diplomacy*, 6(3), 235-259. (<http://doi.org/10.1163/187119111X596082>)
- Wriston, B. Walter. (1997). "Bits, Bytes and Diplomacy". *Peaceworks: Keynote Addresses from the Virtual Diplomacy Conference*, 18, U.S Institute of Peace, 6-11. (<https://www.usip.org/sites/default/files/pwks18.pdf>)
- Wright, Katharine A.M. (2017). "Telling NATO's story of Afghanistan: Gender and the Alliance's Digital Diplomacy". *Media, War & Conflict*, 1-15. (<https://doi.org/10.1177/1750635217730588>)
- Yarchi, M. ve diğerleri (2017). "Facebook Users 'Engagement with Israel's Public Diplomacy Messages during the 2012 and 2014 Military Operations in Gaza". *Place Branding and Public Diplomacy*, 13, 360-375. (<http://doi.org/10.1057/s41254-017-0058-6>)
- Zaharna, R.S. (2018). "Digital Diplomacy as Diplomatic Sites: Emotion, Identity and Do-it-Yourself Politics". Stanzel, V. (ed.) *New Realities in Foreign Affairs: Diplomacy in the 21st Century*. SWP, Research Paper, 11, 57-61. (<https://www.swp-berlin.org/en/publication/new-realities-in-foreign-affairs-diplomacy-in-the-21st-century/>)

Zinovyeva, Elana. (2013). "U.S. Digital Diplomacy: Impaction International Security and Opportunities for Russia". *Security Index: A Russian Journal on International Security*, 19(2), 33-43. (<http://dx.doi.org/10.1080/19934270.2013.779430>)

Kitaplar

Aronczyk, Melissa. (2013). *Branding the Nation: The Global Business of National Identity*. New York: Oxford University Press. (<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199752164.001.0001>)

Barston, R. Peter. (2014). *Modern Diplomacy*. London: Routledge. (4th Edition/eBook Edition). (<https://doi.org/10.4324/9781315832890>)

Berridge, G. R. (2015). *Diplomacy: Theory and Practice*. London: Palgrave Macmillan. (Fifth Edition). (<https://doi.org/10.1057/9781137445520>)

Dueck, Colin. (2015). *The Obama Doctrine: American Grand Strategy Today*. New York: Oxford University Press.

Dizard Jr, Wilson. (2001). *Digital Diplomacy: U.S. Foreign Policy in the Information Age*. Connecticut: Praeger. (New Edition).

Fletcher, Tom. (2016). *Naked Diplomacy: Power and Statecraft in the Digital Age*. New York: Harpercollins Publishers.

Jackson, Van. (2019). *On the Brink: Trump, Kim, and the Threat of Nuclear War*. New York: Cambridge University Press. (doi.org/10.1017/9781108562225)

Kuntsman, Adi; Stein, Rebecca L. (2015). *Digital Militarism: Israel's Occupation in the Social Media Age*. California: Stanford University Press. (<https://doi.org/10.1515/9780804794978>)

Lupton, Deborah. (2015). *Digital Sociology*. London: Routledge. (<https://doi.org/10.4324/9781315776880>)

Manor, Ilan. (2019a). *The Digitalization of Public Diplomacy*. London: Palgrave Macmillan. (<https://doi.org/10.1007/978-3-030-04405-3>)

Nye Jr., Joseph S. (2011). *The Future of Power*. New York: PublicAffairs.

Pamment, James. (2013). *New Public Diplomacy in the 21st Century: A comparative study of policy and practice*. London: Routledge. (<https://doi.org/10.4324/9780203096734>)

Powaski, E. Ronald. (2019). *Ideals, Interests and U.S. Foreign Policy from George H. W. Bush to Donald Trump*. London: Palgrave Macmillan (1st Edition). (<https://doi.org/10.1007/978-3-319-97295-4>)

Riordan, Shaun. (2019). *Cyberdiplomacy: Managing Security and Governance Online*. Cambridge: Polity Press.

Sandre, Andreas. (2015). *Digital Diplomacy: Conversations on Innovation in Foreign Policy*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Seib, Philip. (2012). *Real Time Diplomacy: Politics and Power in the Social Media Era*. New York: Palgrave Macmillan US. (<https://doi.org/10.1057/9781137010902>)

Seib, Philip. (2016). *The Future of Diplomacy*. Cambridge: Polity Press.

Slaughter, Anne-Marie. (2017). *The Chessboard and The Web: Strategies of Connection in a Networked World*. New Haven: Yale University Press.

Kitap Bölümleri

Archetti, Christian. (2019). “The Unbearable Thinness of Strategic Communication”. Bjola, C. ve Pamment, J. (eds). *Countering Online Propaganda and Extremism: The Dark Side of Digital Diplomacy*. London: Routledge, 81-95.

Arsenault, Amelia. (2009). “Public Diplomacy 2.0”. Seib, P. (ed.). *Toward a New Public Diplomacy: Redirecting U.S Foreign Policy*. New York: Palgrave Macmillan, 135-154.

Arsene, Severine. (2013). “The Chinese ICT Development Strategy in Africa: Transparency, Sovereignty, and Soft Power”. Kalathil, S. (ed.). *Diplomacy Development Security in the Information Age*. Washington: Georgetown University, Institute for the Study of Diplomacy, 51-62.

Bjola, Corneliu. (2015). "Introduction: Making sense of digital diplomacy". Bjola, C.; Holmes, M. (eds.). *Digital Diplomacy: Theory and Practice*. London: Routledge, 1-9.

———. (2019b). "Propaganda as Reflexive Control". Bjola, C. ve Pamment, J. (eds). *Countering Online Propaganda and Extremism: The Dark Side of Digital Diplomacy*. London: Routledge, 13-27.

Bjola, C.; Jiang, L. (2015). "Social Media and Public Diplomacy: A comparative analysis of the digital diplomatic strategies of the EU, US and Japan in China". Bjola, C.; Holmes, M. (eds.). *Digital Diplomacy: Theory and Practice*. London: Routledge, 71-88.

Bjola, C. ve Pamment, J. (2019). "Introduction: The 'Dark Side' of Digital Diplomacy". Bjola, C. ve Pamment, J. (eds). *Countering Online Propaganda and Extremism: The Dark Side of Digital Diplomacy*. London: Routledge, 1-10.

Briant, E.; Wanless, A. (2019). "A Digital Menage a Trois: Strategic Leaks, Propaganda and Journalism". Bjola, C. ve Pamment, J. (eds). *Countering Online Propaganda and Extremism: The Dark Side of Digital Diplomacy*. London: Routledge, 44-65.

Brown, S.J.; Studemeister, M.S. (2013) "Virtual Diplomacy". Johnston, D.(ed.). *Encyclopedia of International Media and Communications, Volume 4*. New York: Academic Press, 585-594.

Carr, Madeline (2012). "The Political History of the Internet: A Theoretical Approach to the Implications for U.S. Power". Costigan, S. ve Perry, J. (eds). *Cyberspaces and Global Affairs*. Farnham: Ashgate, 173-188.

Clarke, Amanda. (2015). "Business as Usual? An evaluation of British and Canadian digital diplomacy as policy change". Bjola, C.; Holmes, M. (eds.). *Digital Diplomacy: Theory and Practice*. London: Routledge, 111-126.

Constantinou, C; Sharp, P. (2016). “Theoretical Perspectives in Diplomacy”. Constantinou, C.; Sharp, P.; Kerr, P. (eds.). *The SAGE Handbook of Diplomacy*. London: SAGE, 13-27.

Cooper, F. Andrew. (2002). “Snapshots of an Emergent Cyber-Diplomacy: The Greenpeace Campaign against French Nuclear Testing and Spain-Canada ‘Fish War’”. Potter, H. E. (ed). *Cyber-Diplomacy: Managing Foreign Policy in the Twenty-first Century*. Montreal: McGill-Queen’s University Press, 128-150.

Copeland, Daryl. (2013):“ Digital Technology”. Cooper, A.; Heine, J.; Thakur, R. (eds.). *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*. Oxford: Oxford University Press, (Online Edition), 357-365.

Corrie, L. Karen. (2015). “The International Criminal Court: using technology in network diplomacy”. Bjola, C.; Holmes, M. (eds.). *Digital Diplomacy: Theory and Practice*. London: Routledge, 145-163.

Deibert, Ronald. (2002). “Hyper-Realities of World Politics: Theorizing the Communications Revolution”. Potter, H. E. (ed). *Cyber-Diplomacy: Managing Foreign Policy in the Twenty-first Century*. Montreal: McGill-Queen’s University Press, 27–47.

Der Derian, James. (2012). “Quantum Diplomacy, German-US Relations and the Pyschogeography of Berlin”. Sharp, P. ve Wiseman, G. (eds). *American Diplomacy*. Leiden: Koninklijke Brill, 139-158.

Ekşi, Muharrem. (2016). “Türk Dış Politikasında Diplomasinin Yeni İletişimsel Boyutları ve Mekanizmaları: Dijital Diplomasi”. Cankurtaran, B. (ed.). *Uluslararası İlişkilere Disiplinlerarası Bir Yaklaşım: Uluslararası İletişim Perspektifi*, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, 75-92.

Fisher, Ali. (2009): “Four Seasons in One Day: The Crowded House of Public Diplomacy the UK”. Snow, N.; Taylor, P. (eds.). *Routledge Handbook of Public Diplomacy*. New York: Routledge, 251-261.

Gilboa, Eytan. (2002). "Real-Time Diplomacy: Myth and Reality". Potter, H. E. (ed). *Cyber-Diplomacy: Managing Foreign Policy in the Twenty-first Century*. Montreal: McGill-Queen's University Press, 83-109.

Granger, S.; Kelly, L. (2013). "Cybersecurity and Modern Grand Strategy". Kalathil, S. (ed.). *Diplomacy Development Security in the Information Age*. Washington: Georgetown University, Institute for the Study of Diplomacy, 99-112.

Gregory, Bruce. (2012). "American Public Diplomacy: Enduring Characteristics, Elusive Transformation". Sharp, P. ve Wiseman, G. (eds). *American Diplomacy*. Leiden: Koninklijke Brill, 117-138.

Hayden, Craig. (2013). "Social Diplomacy, Public Diplomacy and Network Power". Kalathil, S. (ed.). *Diplomacy Development Security in the Information Age*. Washington: Georgetown University, Institute for the Study of Diplomacy, 17-33.

———. (2018). "Digital Diplomacy". Martel, G. *Encyclopedia of Diplomacy*. New York: John Wiley and Sons, 1-13. (<https://doi.org/10.1002/9781118885154.dipl0068>)

Holmes, Marcus. (2015). "Digital diplomacy and international change management". Bjola, C.; Holmes, M. (eds.). *Digital Diplomacy: Theory and Practice*. London: Routledge, 13-32.

Huijgh, Ellen. (2016): "Public Diplomacy". Constantinou, C.; Sharp, P.; Kerr, P. (eds.). *The SAGE Handbook of Diplomacy*. London: SAGE , 540-551.

Jönsson, Christer. (2016). "Diplomacy, Communication and Signaling". Constantinou, C.; Sharp, P.; Kerr, P. (eds.). *The SAGE Handbook of Diplomacy*. London: SAGE, 79-91.

———. (2018b). "Non-State Actors and Diplomacy". Martel, G. *Encyclopedia of Diplomacy*. New York: John Wiley and Sons, 1-4. (<https://doi.org/10.1002/9781118885154.dipl0460>)

Kalathil, Shanthi. (2013). "Transparency and Volatility: International Relations in the Information Age". Kalathil, S. (ed.). *Diplomacy Development Security in the*

Information Age. Washington: Georgetown University, Institute for the Study of Diplomacy, 3-13.

Katin-Borland, Nat. (2012a). "Cyberwar: A Real and Growing Threat". Costigan, S. ve Perry, J. (eds). *Cyberspaces and Global Affairs*. Farnham: Ashgate, 3-22.

Katin-Borland, Nat. (2012b). "VIEWPOINT: Protecting Google. Is an Attack Against Google, an Attack Against the U.S.?". Costigan, S. ve Perry, J. (eds). *Cyberspaces and Global Affairs*. Farnham: Ashgate, 83-92.

Kearns, Alicia. (2019). "The Democratisation of Hybrid Warfare and Practical Approaches to Defeat Violent Extremism in the Digital Age". Bjola, C. ve Pamment, J. (eds). *Countering Online Propaganda and Extremism: The Dark Side of Digital Diplomacy*. London: Routledge, 99-120.

Kitchin, Rob. (2017). "Big Data - Hype or Revolution". Sloan, L.; Quan-Hasse, A. (eds.). *The SAGE Handbook of Social Media Research Methods*. London: SAGE, 27-39.

Manor, I; Segev, E. (2015). "America's Selfie: how the US portrays itself on its social media accounts". Bjola, C.; Holmes, M. (eds.). *Digital Diplomacy: Theory and Practice*. London: Routledge, 89-108.

Melissen, Jan. (2013): "Public Diplomacy". Cooper, A.; Heine, J.; Thakur, R. (eds.). *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*. Oxford: Oxford University Press, (Online Edition), 344-356.

McMullen, Ronald. (2020): "United States". Hutching, R.; Suri, J. (eds). *Modern Diplomacy in Practice*. Cham: Palgrave Macmillan, 189-224.

Molfino, Emily. (2012). "VIEWPOINT: Cyberterrorism: Cyber "Pearl Harbor" is Imminent". Costigan, S. ve Perry, J. (eds). *Cyberspaces and Global Affairs*. Farnham: Ashgate, 75-82.

Murray, Stuart. (2015). "Evolution, Not Revolution: the digital divide in American and Australian contexts". Bjola, C.; Holmes, M. (eds.). *Digital Diplomacy: Theory and Practice*. London: Routledge, 127-144.

- Olsson ve diğerleri. (2019). "The Use of Political Communication by International Organizations: The Case of EU and NATO". Bjola, C. ve Pamment, J. (eds). *Countering Online Propaganda and Extremism: The Dark Side of Digital Diplomacy*. London: Routledge, 66-80.
- Pelling, Jon. (2015). "When Doing Becomes The Case of Swedish Digital Diplomacy: The case of the Swedish digital diplomacy". Bjola, C.; Holmes, M. (eds.). *Digital Diplomacy: Theory and Practice*. London: Routledge, 164-180.
- Perry, Jake. (2012). "VIEWPOINT: Invisible Threats". Costigan, S. ve Perry, J. (eds). *Cyberspaces and Global Affairs*. Farnham: Ashgate, 93-102.
- Pigman, G. Allen. (2013). "The Diplomacy of Global and Transnational Firms". Cooper, A.; Heine, J.; Thakur, R. (eds.). *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*. Oxford: Oxford University Press, (Online Edition), 192-208.
- Potter, H. Evan. (2002). "Introduction". Potter, H. E. (ed). *Cyber-Diplomacy: Managing Foreign Policy in the Twenty-first Century*. Montreal: McGill-Queen's University Press, 3-26.
- Powers, Shawn. (2013). "Media, Diplomacy and Geopolitics". Cooper, A.; Heine, J.; Thakur, R. (eds.). *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*. Oxford: Oxford University Press, (Online Edition), 191-204.
- Rana, S. Kishan. (2016). "Embassies, Permanent Missions and Special Missions". Constantinou, C.; Sharp, P.; Kerr, P. (eds.). *The SAGE Handbook of Diplomacy*. London: SAGE, 149-160.
- Richter, Hannes R. (2012). "Web 2.0 and Public Diplomacy". Costigan, S. ve Perry, J. (eds). *Cyberspaces and Global Affairs*. Farnham: Ashgate, 105-118.
- Ronfeldt, D.; Arquilla, J. (2009): "Noopolitik: A New Paradigm for Public Diplomacy". Snow, N.; Taylor, P. (eds.). *Routledge Handbook of Public Diplomacy*. New York: Routledge, 352-365.
- Ross, Alec. (2012). "Digital Diplomacy and US Foreign Policy". Sharp, P. ve Wiseman, G. (eds). *American Diplomacy*. Leiden: Koninklijke Brill, 217-221.

Ruel, H; Wolters, T. (2016): "Business Diplomacy". Constantinou, C.; Sharp, P.; Kerr, P. (eds.). *The SAGE Handbook of Diplomacy*. London: SAGE, 564-576.

Soturiu, Sabrina. (2015). "Digital diplomacy: Between promises and reality". Bjola, C.; Holmes, M. (eds.). *Digital Diplomacy: Theory and Practice*. London: Routledge, 33-51.

Schiff, Benjamin. (2013). "Diplomacy and the International Criminal Court", Cooper, A.; Heine, J.; Thakur, R. (eds.). *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*. Oxford: Oxford University Press, (Online Edition), 560-568.

Sharp, Paul. (2012). "Obama, Clinton and the Diplomacy of Change". Sharp, P. ve Wiseman, G. (eds.). *American Diplomacy*. Leiden: Koninklijke Brill, 159-178.

Siegle, Joseph. (2013). "Managing Volatility with the Expanded Access to Information in Fragile States". Kalathil, S. (ed.). *Diplomacy Development Security in the Information Age*. Washington: Georgetown University, Institute for the Study of Diplomacy, 113-124.

Smith, G.; Sutherland, A. (2002). "The New Diplomacy: Real-Time Implications and Applications". Potter, H. E. (ed). *Cyber-Diplomacy: Managing Foreign Policy in the Twenty-first Century*. Montreal: McGill-Queen's University Press, 151-176.

Smythe, E.; Smith, J. P.. (2002). "New Technologies and Networks of Resistance". Potter, H. E. (ed). *Cyber-Diplomacy: Managing Foreign Policy in the Twenty-first Century*. Montreal: McGill-Queen's University Press, 48-82.

Sökmen, Aşkın İnci. (2016). "Dijital Militarizm". Cankurtaran, B. (ed.). *Uluslararası İlişkilere Disiplinlerarası Bir Yaklaşım: Uluslararası İletişim Perspektifi*, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, 165-189.

Wiseman, G. (2012). "Distinctive Characteristics of American Diplomacy". Sharp, P. ve Wiseman, G. (eds). *American Diplomacy*. Leiden: Koninklijke Brill, 1-25.

Wichowski, Alexis. (2015). "'Secrecy is for losers': Why diplomats should embrace openness to protect national security". Bjola, C.; Holmes, M. (eds.). *Digital Diplomacy: Theory and Practice*. London: Routledge, 52-70.

Wyne, S. Ali. (2009): "Public Opinion and Power". Snow, N.; Taylor, P. (eds.). *Routledge Handbook of Public Diplomacy*. New York: Routledge, 39-49.

Zartman, William. (2016). "Diplomacy and Negotiation". Constantinou, C.; Sharp, P.; Kerr, P. (eds.). *The SAGE Handbook of Diplomacy*. London: SAGE, 207-219.

Zhimin, Chen. (2012). "US Diplomacy and Diplomats: A Chinese View". Sharp, P. ve Wiseman, G. (eds.). *American Diplomacy*. Leiden: Koninklijke Brill, 43-63.

Çevrimiçi Kaynaklar

Adeel, Muhammad. (2017). "Digital Diplomacy and Its Role in Statecraft". (<https://cscr.pk/explore/themes/politics-governance/digital-diplomacy-and-its-role-in-statecraft/>)

Alden, C.; Chan, K. (2021). "Twitter and digital diplomacy: China and COVID-19". *LSE Blog*. (9 Haziran 2021). (<https://blogs.lse.ac.uk/covid19/2021/06/09/twitter-and-digital-diplomacy-china-and-covid-19/>)

Bjola, Corneliu. (2017c). "Digital Diplomacy 2.0 Pushes the Boundary". (<https://www.globaltimes.cn/content/1073667.shtml>)

Bjola, C.; Manor, I. (2020). "Digital Diplomacy in the Time of the Coronavirus Pandemic". *CPD Blog*. (31 Mart 2020). (<https://uscpublicdiplomacy.org/blog/digital-diplomacy-time-coronavirus-pandemic>)

Bradshaw, Samantha. (2015). "Digital Diplomacy - #notdiplomacy". (<https://www.cigionline.org/articles/digital-diplomacy-notdiplomacy>)

Burns, Alexander. (2010). "Clinton weighs in on Google-China clash". (14 Ocak 2010). (<https://www.politico.com/story/2010/01/clinton-weighs-in-on-google-china-clash-031483>)

Camilleri, Victor. (2011). "Diplomatic Reporting in the Internet Era". (diplomacy.edu/resources/general/diplomatic-reporting-internet-era)

CSIS - Center for Strategic and International Relations. (2020). “The Hidden Costs of Cybercrime”. (<https://www.csis.org/analysis/hidden-costs-cybercrime>)

Clinton, R. Hillary. (2012). “21st Century Statecraft”. (<https://2009-2017.state.gov/statecraft/overview/index.htm>)

Dale, Helle. (2009). “Public Diplomacy 2.0: Where the U.S Government Meets ‘New Media’”. (<https://www.heritage.org/global-politics/report/public-diplomacy-20-where-the-us-government-meets-new-media>)

Fiott, D.; Lindstrom, G. (2018). “Artificial Intelligence What implications for EU security and defence”. *EUISS*, 1-8. (<http://doi.org/10.2815/689105>)

Heater, Brian. (2020). “Trump adds another year to Huawei/ZTE ban”. *Techcrunch*. (<https://techcrunch.com/2020/05/14/trump-adds-another-year-to-huawei-zte-ban/>)

Hocking, B. ve Melissen, J. (2015). “Diplomacy in the Digital Age”. *Clingendael Report*. (https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/Digital_Diplomacy_in_the_Digital%20Age_Clingendael_July2015.pdf)

Kerry, John. (2013). “Digital Diplomacy: Adapting Our Diplomatic Engagement”. *DipNote*(U.S. Department of State Official Blog). (<http://2007-2017-blogs.state.gov/stories/2013/05/06/digital-diplomacy-adapting-our-diplomatic-engagement.html>)

Lüfkens, Matthias. (2012). “The Digital Diplomat: Connected and on Twitter”. (<https://www.opencanada.org/features/the-dgtal-dplomat-connected-and-on-twitter/>)

Linchtestein, Jesse. (2010). “Digital Diplomacy”. *The New York Times*. (<https://www.nytimes.com/2010/07/18/magazine/18web2-0-t.html>)

Mank, Randolph. (2017). “Quantum Diplomacy for a New Technological Age”. *CDFAI*. (https://www.cgai.ca/quantum_diplomacy_for_a_new_technological_age)

Manor, Ilan. (2019b). “On Digital Attrition: Is Trump Losing His Twitter War?”. *DigDipBlog*. (<https://digdipblog.com/2019/07/16/on-digital-attrition-is-trump-losing-his-twitter-war/>)

- Manor, Ilan. (2020). "UN Diplomacy in 280 Characters". *Journal of German Review on the United Nations*. (https://www.researchgate.net/profile/Ilan-Manor/publication/340101835_UN_Diplomacy_in_280_Characters/links/5ed641fd458515294528219c/UN-Diplomacy-in-280-Characters.pdf?origin=publication_detail)
- Murrat, S. ve Birt, J. (2019). "eSports Diplomacy: From Threat To Opportunity). *Blog HSS - University of Edinburgh*. (<https://www.blogs.hss.ed.ac.uk/sport-matters/2019/01/30/esports-diplomacy-from-threat-to-opportunity/>)
- Obama, H. Barack. (2009). "President Barack Obama's Inaugural Address". (21 Ocak 2009). (<https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/01/21/president-barack-obamas-inaugural-address>)
- Paris, Roland. (2013). "The Digital Diplomacy Revolution_Why is Canada Lagging". *CDFAI*. (http://aix1.uottawa.ca/~rparis/dig_diplomacy.pdf)
- Riordan, Shaun. (2016a). "Cyber Diplomacy vs Digital Diplomacy: A Terminological Distinction". *CPD Blog*. (<https://uscpublicdiplomacy.org/blog/cyber-diplomacy-vs-digital-diplomacy-terminological-distinction>)
- Ritto, Luis. (2014). "Diplomacy and its practice vs digital diplomacy". *Diplomat Magazine*. (<http://www.diplomatmagazine.nl/2014/10/18/diplomacy-practice-vs-digital-diplomacy-2/>)
- Sandre, Andreas. (2018). "Blockchain for foreign policy and development aid". *Medium*. (<https://medium.com/digital-diplomacy/blockchain-for-foreign-policy-and-development-aid-86c092412c6>)
- Shieber, Jonathan. (2019). "Trump declares national emergency to protect US networks from foreign espionage". *Techcrunch*. (<https://techcrunch.com/2019/05/15/trump-declares-national-emergency-to-protect-u-s-networks-from-foreign-espionage/>)
- Urbain, Thomas. (2018). "Facebook as an election weapon, from Obama to Trump". (<https://phys.org/news/2018-03-facebook-election-weapon-obama-trump.html>)
- USAGM. (2019). (<https://www.usagm.gov/who-we-are/mission>)

Çevrimiçi Medya Kaynakları

AP News. (2019). "Seoul: US, N. Korea in talks to set up 3rd Trump-Kim summit". (26 Haziran 2019). (<https://apnews.com/article/donald-trump-ap-top-news-north-korea-vietnam-international-news-d99f240484724f23954e69e9aeef7d6b>) ve "South Korea's Moon calls Trump-Kim summit end of hostility". (1 Temmuz 2019). (<https://apnews.com/article/702b0e0154e844d49d205dda19eb1c4c>)

BBC. (2013). "Kosova'yı Sosyal Medya da Tanıdı". (26 Kasım 2013). (https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/11/131126_kosova_sosyal_medya)

BBC. (2017). "Mexico: We will not pay for Trump border wall". (26 Ocak 2017). (<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-38753826>)

BBC. (2018). "Trump fires Rex Tillerson as secretary of state". (13 Mart 2018). (<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-43388723>)

Chicago Tribune. (2017). "Trump-Russia investigators probe Jared Kushner-run digital operation". (12 Temmuz 2017). (<https://www.chicagotribune.com/nation-world/ct-jared-kushner-russia-hacking-20170712-story.html>)

CNBC. (2015). "Crowdfunding raises millions for Nepal earthquake victims". (3 Mayıs 2015). (<https://www.cnbc.com/2015/05/02/crowdfunding-generates-millions-for-nepal-earthquake-.html>)

CNN. (2018). "Who is @TEN_GOP from the Russia indictment? Here's what we found reading 2,000 of its tweets". (17 Şubat 2018). (<https://edition.cnn.com/2018/02/16/politics/who-is-ten-gop/index.html>)

CNN. (2016). "Trump says WikiLeaks email shows collusion between Clinton, DOJ". (12 Ekim 2016) (<https://edition.cnn.com/2016/10/11/politics/podesta-emails/index.html>)

Coindesk. (2015). "Bitcoin Community Rallies to Aid Nepal Earthquake Victims". (30 Nisan 2015). (<https://www.coindesk.com/bitcoin-community-rallies-to-aid-nepal-earthquake-victims>)

DW. (2009). “İran’da kriz derinleşiyor”. (30 Aralık 2009). (<https://www.dw.com/tr/iranda-kriz-derinlesiyor/a-5069957>)

DW. (2018). “Rusya’ya seçim manipülasyonu suçlaması”. (3 Ağustos 2018). (<https://www.dw.com/tr/rusyaya-secim-manipulasyonu-suclaması/a-44940236>)

Economist. (2012). “An interview with Hillary Clinton”. (22 Mart 2012). (<https://www.economist.com/lexingtons-notebook/2012/03/22/an-interview-with-hillary-clinton>)

European Commission. (2021). “Countries and Regions: Mexico”. (28 Nisan 2021). (<https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/mexico/>) ve “Countries and Regions: Canada”. (22 Nisan 2021). (<https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/canada/>)

India Today. (2002). “Bill Gates promises \$100 mn to fight AIDS, \$400 mn to boost Microsoft fortunes in India”. (25 Kasım 2002). (<https://www.indiatoday.in/magazine/economy/story/20021125-bill-gates-promises-100-mn-to-fight-aids-400-mn-to-boost-microsoft-fortunes-in-india-794214-2002-11-25>)

Sputnik. (2018). “Trump, ABD Dışişleri Bakanı’nı değiştirdi”. (13 Mart 2018). (<https://sptnkne.ws/gXmn>)

The Guardian. (2010a). “Defending online freedoms - Hillary Clinton”. (21 Ocak 2010). (<https://www.theguardian.com/commentisfree/libertycentral/2010/jan/22/hillary-clinton-online-freedom>)

The Guardian. (2010b). “China responds to Google hacking claims”. (14 Ocak 2010). (<https://www.theguardian.com/technology/2010/jan/14/china-google-hacking-response-dissidents>)

The Guardian. (2016). “Russian cyber-attacks could influence German election, says Merkel”. (8 Kasım 2016). (<https://www.theguardian.com/world/2016/nov/08/russian-cyber-attacks-could-influence-german-election-says-merkel>)

The NY Times. (2018a). “Disinformation Spreads on Whatsapp Ahead of Brazilian Election.”. (19 Ekim 2018).

(<https://www.nytimes.com/2018/10/19/technology/whatsapp-brazil-presidential-election.html>)

The NY Times. (2018b). “How Trump Consultants Exploited the Facebook Data of Millions”. (17 Mart 2018).

(<https://www.nytimes.com/2018/03/17/us/politics/cambridge-analytica-trump-campaign.html>)

Time. (2016). “Google Set To Expand Internet Access in Cuba, Obama Says” (21 Mart 2016). (<https://time.com/4265721/google-cuba-obama-internet/>)

Vox. (2018). “Read: Trump’s Iran nuclear deal speech full text”. (8 Mayıs 2018). (<https://www.vox.com/world/2018/5/8/17332494/read-trump-iran-nuclear-deal-speech-full-text-announcement-transcript>)